

Türkiye'deki Ağız Çalışmaları ve Dizin Bölümleri

Mehmet Ölmez
(İstanbul)

Giriş

Türk Dil Kurumu'nun derleyip yayımladığı *Derleme Dergisi* ve *Derleme Sözlüğü* Türkçenin sözvarlığı çalışmalarında ilk elde başvurulacak temel kaynaklardandır. Ancak bu çalışmaların dışında, özellikle 1970'lerden, yoğun olarak da 1990'lardan itibaren yöre ağızları üzerine çok sayıda yeni çalışma yapılmış, bunların sonuna da kısa sözlükler eklenmiştir.

Derleme çalışmaları etimolojik olmayıp yöresel sözcüklerin, yazı dilinde karşılaşılmayan sözvarlığının, farklı kullanımların, anlamlandırmaların ve telaffuzların derlenmesini amaçlamaktadır. Bu sebeple yöresel kullanımlara sahip Rumca, Farsça, Arapça, Ermenice ve başka dillere ait sözcükler Türkçeymiş gibi kabul edilip anılan çalışmalara alınmıştır. Ağızların zengin sözcük çeşitliliğini, Eski Türkçeden günümüze ulaşan şekilleri, ağızların sözvarlığı üzerine ne tür çalışmalar yapılabileceğini sergilemek amacıyla aşağıda andığımız çalışmaların sözlük bölümlerini değerlendirerek 500'e yakın sözcüğün kökenini göstermeye çalıştım.

Aşağıdaki sözlükteki malzemeyi genel olarak değerlendirirsek şu sonuçlarla karşılaşırız:

1. Bazı sözcüklerin ilk kez kaydedildiği yörede, bu çalışmada görüldüğünü, yaygın olmadıklarını, yöreye özgü olduklarını söyleyebiliriz: *doyalıh*, *durud-*, *çıharı I*, *çiçerik*, *çukuldak*, *ğaçanağ*, *irkeş-*.
2. Yine bazı sözcükler DerS'de ve yalnızca bu çalışmada derleme yapılan bölgede görülür: *çuñ-*, *dağlıç*, *ğaçanağ*, *girge*.
3. Bazı sözcükler Anadolu Oğuzcasından ziyade Azerbaycan ve Kerkük bölgesine özgüdür. Urfa ve Diyarbakır Anadolu coğrafyasında olsa da

tarihi olarak Akkoyunlu ve Karakoyunlu sınırları, etki alanı içerisinde olmalarından dolayı hem seslik hem de sözlük açıdan Azeri Türkçesiyle benzerlikler gösterir: *apar-*, *çin* ~ *çîn*, *eyin*, *gişi*, *gışi*, *haçar*, *him*, *kent*, *nanca*, *nöker*, *oyan-*, *sümüh*, *símik*, *tap-*, *teles-*, *toy*, *ügürt-*, *yayah*, *yügür-* vb.

4. Bazı sözcükler yazı dilinde görülse de, diyalektlerdeki anlamları bir hayli farklıdır. Bu anlamların kimisi Eski Türkçedeki anlamları ile aynıdır: *baskı*, *çalgi*, *çaplı I, II*, *çığır*, *ğarabaş*, *ğatgi*, *ğırık*, *ğuruluh*, *kırık*, *oğu-*, *yazıcı*, *yuha*, *yuka*, *yuvha*, *yuvha*.
5. Aşağıdaki sözcükleri *Türkçe Sözlük*'te bulsak bile ya halk ağzından derlendiklerine dair *hlk.*, ya da eski/eskicil olduklarına dair *esk.* kısaltmalarını buluruz: *ağna-*, *alda-*, *anuh*, *anuhluh*, *ārı*, *arılı*, *basır-*, *basıt-*, *bayah*, *bayak*, *belek II*, *benildeme*, *benille-*, *beti*, *binit*, *buhur*, *cibin*, *elik*, *em*, *emle-*, *év-*, *gezek*, *gözü*, *guy-*, *guymah*, *guz*, *haçan*, *him*, *ır*, *ırgala-*, *ırla-*, *ini*, *iti-*, *kalıg*, *kalın*, *keygi*, *kıg*, *kürtük*, *ögür-laşmah*, *öl*, *ötür-*, *sak*, *sası*, *sın-*, *sındı*, *sındırmak*, *sınıh*, *sinnik*, *sohu*, *sokgu*, *sokı*, *soku*, *subaşı*, *tanla-*, *teyin*, *tor*, *utız-*, *ü kuşu*, *üz-*, *üzlük*, *yaşmak*, *yaz-*, *yazı*, *yımır-*, *yırık*, *yiti*, *yoy-*, *yöm*, *yumuş*, *yumuşçı*.
6. Kimi sözcükler standart dil ile ortak da olsa, sözcüklerin kökleri standart dilde bulunsa da sesçe eskicil özellikler gösterirler:

Başa *b-*'nin korunumu: *bişi*, *bişirgeç*, *büşürgeç*,

Eski dönem var olduğu kabul edilen *ö* veya *o*'nun korunumu: *bön*, *bón*, *bō'h*, *boón*, *bön*, *bön*, *töre-*, *osan-*, *ögey*, *törü-*, *yöri-*, *yörü-*,

Eski *e*'nin *ö* olarak korunumu: *böyü-*, *böyük*, *böyik*, *böyüg*,

Eskiden var olan ünlülerin ve ünsüzlerin korunumu: *cızgi*, *çetik*, *gölük*, *kölük*, *ıscah*, *ısıca*, *ısıcah*, *ısıtma*, *isitme*, *isot*, *issot*, *ösüs* (*ösüs* biçimi, yazı dilindeki *k*'nin yerine, sözcüğün eskiden *g* ile *ögsüz* kullanımındaki *g*'nin varlığını kanıtlayan bir uzunluk gösterir, *ög* > *ö*; aynı durum Anadolu ağızlarındaki *ēsik* < ET *egsük* kullanımında da kendisini gösterir), *sona*, *suvar-*, *taz*.

7. Eski Türkçede kökü bulunsa da 13. yüzyıla kadarki dil verilerinde karşılaşılmayan bir sözcük de görülür: *ardın-*, ET'de *art-* "yüklemek" görülürse de sözcüğün dönüşlü çatısı eski kaynaklarda görülmez.

Derleme Sözlüğü'nde hiç karşılaşılmayan biçimler:

ağlamsuh “ağlamaklı”, **alguçı** “çapraz durumu”; *alguçı alma* “gönyeye alma”, **aynıçıgır** “1. yaşdaş. 2. boy ve öteki yönlerden denk”, **barmahcah/k ~ parmakcak** “orakla ekin biçerken parmağa takılan tahta alet”, **basıt-** “örtmek, kapamak”, **birinti** “düğünlerde ilk gün”, **bükürek** “kıymalı, peynirli, ince açılmış hamurdan yapılmış yiyecek”, **bürüklü** “peçeli”, **çalğı** “ahır ve ağıl süpürgesi”, **çapık** “alkış”, **çiçerik** “sabah kahvaltısı”, **çukuldak** “yeni doğmuş çocuk, bebek”, **dağlıç** “bir koyun cinsi”, **doyalılı** “sahur yemeği”, **durud-** “engellemek, durdurmak”, **ğaçanağ** “kızların izinsiz olarak kocaya kaçması”, **harçla-** “harcamak”, **hıllık** “toprak yemek kabı, güvecin küçüğü”, **hölle-** “bebeği kundaklamak”, **kesük** “uğrak olmayan, tenha”, **kınışka** “nüfus hüviyet cüzdanı”, **köşek** “gömlek”, **kurkışın** “kurşun”, **kürüm** “tohum ektikten sonra tarlayı düzeltmeye yarayan yassı ağaç”, **mingin, ningin** “zeytinyağı sıkmaya yarayan araç; zeytinyağını çıkartmak için kullanılan tahta mengene”, **ohula-** “davetiye çıkarmak, çağırmak”, **ortagli** “anlaşmış”, **sabahısı** “ertesi sabah”, **sargun/sarğın** “hastanın kendini bilememesi durumu, bilince sahip olunamayacak kadar hasta olma durumu”, **sıcan yolamağı** “keçi yolu”, **silile-** “temizlemek”, **sisik** “kaygan, dazlak, kel”, **söğilme, söğilme** “patlıcan püresi, patlıcan kızgın külde pişirildikten sonra yakılmış yağ dökülmek suretiyle yapılan yemek”, **süräk** “sürgü”, **şöylegine** “şöylece”, **tata** “amca bey, dayı bey”, **torama** “işlemeli, süslü”, **törü-** “türemek, çoğalmak”, **tuğ-** “sinmek”, **tun-** “batıp çıkmak”, **tuturu** “ateş tutuşturmaya yarayan kâğıt, ufak odun kırıntısı, kuru ot”, **yargınlık** “durgun su”, **yayla-** “yıkamak, çalkalamak”, **yên ot** “yeni ot, mısırın ilk kazımı”, **yık-** “yük indirmek”, **yıyha-, yıyha-** “yıkamak”, **yölek** “çılga, çıgır, küçük yol”,

Alıntılar**Arapça alıntılar:**

başarat: “yetenek” (TietzeL 290a. Ar. *basīrat*), **dan:** “yalan” (Ar. *ta'n* “sövme, yerme”, Devellioğlu 1233b), **harçla-:** “harcamak” (Ar. *harc* ve Tü. +*la-*), **şılık:** “yufka, ceviz ve fıstıktan yapılan bir tatlı” (TietzeAr. §108, s. 286), **taka:** “pencere; duvara oyulmuş küçük dolap; ahırda yem konan oyuk, yemlik” (< Ar. *tāka* TietzeAr. §131, s. 290).

Farsça alıntılar:

araḥçin: “takke, başlık” (TietzeL < Far. ‘*arakeḥm* 191a), **avgın ~ avgun:** “üstü kapalı su yolu, bahçe duvarlarına açılan su deliği” TietzeL (Far. < *avgün* 229a).

Moğolca alıntılar:

asar- “bakmak, yetiştirmek, büyütmek, göz kulak olmak; iyi kullanmak”, **cılbır** “yük hayvanı teçhizatı (Eşek yular takımının başa geçirilen kısmı)”, **cılga** “küçük yol, keçi yolu, patika, ince yol, patika, küçük basit yol, ince, dar, keçi yolu”, **çağa** “küçük çocuk, bebek, çocuk”, **dal I** “omuz; sırt, arka “dalımda dura dura kirlenmiş”, **dalda II** “İssız, sakin taraf; dalda, dulda, himaye, sâye, gölgelik; yağmura ve rüzgara karşı mufazalı yer; sığınak. Daldalıh da denir. [Bakınız: dulda, duldalıh; kölge]”, **ğarağul** “bekçi”, **goşun** “ordu, asker”, **keşik, kéşik, keşşik** “sıra, nöbet”, **kölge** “Deve yavrusu”, **nöker** “hizmetkâr”, **sona** “suna, ördek”, **şıltah/k** “suç atma, karalama, haksızlığa uğramış, dövülüp sövülmüş gibi bağırıp çağırma, ortalığı gürültüye verme, yaygara”, **yılgar** “ılgar; atı dört nala sürmek hâli”.

Rumca alıntılar:

bastıh, bastuḥ “üzümden yapılan ince pestil” (< Rum. *παστηλος* TDES 41b, TietzeL 288a), **çepin:** “küçük çapa, kazma” (Rum. *τσάπιν* (tsapin) TietzeL 497a, Eren 85b), **dirgen:** “Fındık ağacından yapılmış ot ve sap kaldırmada kullanılan alet” (TietzeL < Yun. *δικρανί* 614a), **elsiran** “cizleme sürme kemiği” (TietzeL < Yun. *ῥωστερίν* 695b), **horata** “laf, söz, dedikodu; şakacıktan” (Tietze < Yun. *χωράτα* (horata) 1999: 383), **kışka:** “ufak kuru soğan” (Tzitzilis < Yun. *ισκα* (iska) s. 240b).

Rusça alıntılar:

tata: “amca bey, dayı bey” (krş. Rus. *tyotka, tyotyа*, Çekçe *teta*, bak. Li 1999, s. 145-146), **kınışka:** “nüfus hüviyet cüzdanı”.

Bunların dışında Çince, Rusça, Ermenice ve diğer dillerden olan alıntılar dizin kısmında görülebilir.

Çince ve Soğdca gibi dillerden yapılan alıntıların eski alıntılar olduğunu, bugüne değin ağızlarda bu sözcüklerin unutulmadan korunduğunu, Türkçe kabul edildiklerini göz önünde bulundurmanız gerekir: **kent**

“köy” ET *kend* (Kaşgarî’de “kasaba, belde” anlamlarıyla yer alır) < Soğd. *knd* ED 728a-b. Kökü Çinceye giden, tarihî kaynaklar ve Anadolu ağızları aracılığıyla bugüne ulaşan bir alıntı görülür: **sin**: “mezar, kabir; ölüm; kahr, acı” (< Çin. 寢 *qin*, Tekin 1997, s. 169).

Bazen sözcükler ET’de olduğu gibi, bazen de bir hayli değişmiş olarak görülürler: **tun-** “batıp çıkmak” (ET *tu-n-* OTWF s. 620,); **turluk** “Yörük çadırının keçeden yapılma üst kısmı” (ET *tünlük* “yurdun tepesindeki delik” ED 320b).

Şüpheli bir derleme: **kö-** “korumak, arka olmak, yardımcı olmak” eylemidir. Eylemin çekime giren bütün şekilleri mi mevcuttur yoksa yalnızca *kömek* sözcüğünde yer alan *-mek* hecesinden dolayı mı böylesine bir eyleme yer verilmiştir, açık değil.

Kaynaklarda kökeni belirtilmeyen unsurlar: **loda** “içine saman doldurulan saptan samanlık” (Hasan Eren’e göre kökeni belli değildir, ancak Bulgar ağızlarında da görülür, Eren 199, s. 282b).

Benim için açıklanması zor olan, kökenini bilemediğim örnekler arasında **mingin, ningin** “zeytinyağı sıkmaya yarayan araç; zeytinyağını çıkartmak için kullanılan tahta mengene” ile **cıdavi** “uyanık” gelir.

Kırşehir’de karşımıza çıkan bir veri yalnızca Azerî sahası ile örtüşür (Kırşehir: A. Günşen, s. 467 b): “*çalgi* bahçe süpürgesi” *ATDK* s. 54a, “*çalgi*, *çalgi* [çalqi] nar, heyva ve s. çubuglarından düzeldilen büyük süpürge” *ADL*, 1, s. 89a-b, 90a; “nazik çubuglardan, tikan ve s.-den düzeldilen uzundesteli süpürke”, *ADİL*, 3, s. 413a.

Yine Kars yöresinde karşımıza çıkan bir veri Anadolu’daki yaygın kullanımından farklılık gösterir: **yo-** “(Ter.) “dinlendirmek” (YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 386).

Diğer bölgelerde karşımıza çıkmayan ilgi çekici türetimlerden birisi ise **çiharı** “dışarı” (yapıca krş. TT *dışarı* < *dış+arı*) sözüdür.

beti: “mektup, yazı” (<< ET *bitig*). ET’de ilk hece ünlüsü *-i-* ile olan sözcüğün Anadolu ağızlarında *-e-* ile oluşu dikkat çekicidir. Benzer değişimi ET *kiçig* “küçük” > Eski Osmanlıca *keçi* sözünde de görebiliriz (Keçiören, Keçiborlu yer adlarında görüldüğü üzere, bu konuda Hasan Eren’in yazılarına bakılabilir, özellikle bak. Eren 1972). Tabii her iki örnekteki *-i-* > *-e-* değişimlerinin sebebi farklı olabilir. DerS’deki tek örnek Kaman’dan (Kırşehir) iken yeni çalışmalardaki tek örneğin de yine Kırşehir’den olması dikkat çekicidir (bak. ilgili madde).

Kimi sözcüklerde anlam daralması görülür. *enük* ET’de pençeli, beş tırnaklı hayvan yavrularının tümü için kullanılırken Anadolu sahasında genelde köpek ve kedi yavrusu için kullanılır: *kedi eniği*, *köpek eniği*, krş. *enük* maddesi.

Sahur için daha evvel DerS’de *erlik* verisi var iken burada ikinci bir sözcük daha, *doyalıh* “sahur yemeği” karşımıza çıkar. krş. *doyalıh* maddesi.

Bazen kimi sözcükler yaygın kullanım alanı dışında da kullanılabilir, örneğin *kölüg* “bir keçi cinsi” (Kırşehir: A. Günşen, s. 486). Anadolu’da esas olarak büyükbaş hayvanlar için kullanılan sözcük “keçi” için de kullanılmıştır. Yaygın kullanım için bak. *gölük* / *kölük* maddesi.

Bazı madde tanımları derleme yapılan alana göre daha dar anlamlarda görülür, örneğin *yaşmak* “namaz kılan kadınların başlarını örttükleri büyük yazma” (Kırşehir: A. Günşen, s. 502) olarak karşımıza çıkar. Oysa *yaşmak*, genel anlamda “baş örtüsü”dür, yalnızca namaz esnasında kullanılmaz.

Nadir olan kimi kullanımlar birbirinden çok farklı bölgelerde ortaya çıkabilir: *köşek* “gömlek”; bu sözcüğün benzeri ancak Burdur’da karşımıza çıkar, DerS’ne göre başka bir kayıt yoktur, bak. *köşek* maddesi.

güzle: “sonbaharın geçirildiği yer” sözünü ise benim elimdeki eski kaynaklarda bulamadığımı kaydetmeliyim.

Birleşik sözcükler:

aynıçığır “1. yaşdaş. 2. boy ve öteki yönlerden denk”: *aynı* ve *çığır*.

daşsohı “taştan yapılmış dibek”: *daş* “taş”.

sarı yağ “tereyağı”: *sarı* ve *yağ*.

sıçan yolamağı “keçi yolu”: *sıçan* ve *yolamak*.

subaşı “belediye reisi; düğün kahyası”: Yazı diline ait ET’den gelen bir unsurdur: ET *sü* “ordu, asker” ve *baş+ı*, Osm. *sü başı* → *su başı*.

suiti “kunduz”: *su* ve *it* “köpek” + *i* iyelik eki.

yarğı yar- “gül fidanı dikmek için yarı kazmak”: *yar-gı* ve *yar-*.

yên ot “yeni ot, mısırın ilk kazımı”: *yeni* ve *ot*.

Aşağıdaki sözlükte yer alan madde karşılıkları esas olarak taranan çalışmalarda verilen anlamlardır. Bu karşılıklarda esasen bir değişiklik yapılmamıştır.

S ö z l ü k

āıtma /a:ıtma/: “yumurta, süt, su, tuz ve unun karıştırılmasıyla elde edilen katışımın ufak ufak sacda kavrulmasıyla yapılan yemek türü”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 386. = DerS ile krş. s. 131b: *ahıtma* II “sac üzerinde veya tepside pişirilen çörek ekmek; sac üzerinde pişirilen ve yassı kadayıfa benzeyen bir çeşit tatlı (Malatya-Arapkir dahil!); s. 153a: *akıtma* II. || TürS 54a (3) || TarS I ile yapıca krş. 72 *akıt-*. || KÖKEN: *ak-it-ma*.

aartu → aġartı.

adişası: “yarpız ve döğme karışımı bir cins mahalli yemek”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 237. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *adiş* ve *aş* (*aş* ve 3. kişi iyelik eki +ı).

aġlamsuĥ: “aġlamaklı”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 115. = DerS *aġlamsı*, *aġlamsur* 101 b. || TürS Ø || TarS I, 47 *aġlamsı-*. || KÖKEN: **agla-m+suk*, *aglam* diye bir türev bulunmadığı için eki *-msuk* olarak ele almak daha doğru olacaktır.

aġartı, aġartu: “Süt ve süttten elde edilen ürünler, yoğurt, süt”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 409; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 231; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 627b; Tokat: N. Demir, s. 447; Aybastı: M. Aydın, s. 115. = DerS *aġartı* II süt, yoğurt, ayran vb. ürünler 83a ve ötesi. || TürS 30b *aġartı* 2. hlk. || TarS I, 29 ile yapıca krş. *aġardıca* “aġarıırken”. || KÖKEN: *agar-tı* (< *ak+ar-*, < **āk TDBUÜ* s. 171’e göre *Kuran Tercümesi*).

aġdırık: “Dengesiz, bir yana devrik”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 278. = DerS *agdırık* 88 a; DerS üç ayrı *agdırık*’a yer verir. Birincisini *agdıık*’a (III), ikincisini *aġman*’a (I) gönderir. Üçüncü *aġdırık* ise “tepenin arkası, tepenin görünmeyen yeri” olarak açıklanır. Bizi ilgilendiren madde ise *aġdır-* maddesindeki “eġmek, meylettirmek; topallamak, aksamak” anlamlarıdır, DerS 88 a - b; *aġdıık* III ise “dengesiz, eğik; ağır, fazla” sözcüğüdür (DerS 87 b) || TürS 31a *aġdır-* ile krş. || TarS I, 31 *aġdır-* 2 “aştırmak, bindirmek” ile krş. || KÖKEN: *agdır-ık* < *ag-* OTWF II, 553, 586, 675, UW *agtur-* (burada “yükselmek”) 76a-b, ED 81b-82a, A. Tietze “yükselmek” anlamındaki *aġ-* ile “eġilmek, sarkmak, inmek” anlamlarındaki *aġ-* eylemlerini birbirinden dikkatle ayırır (TietzeL s. 109), *aġdır-ık* için bak. s. 100 b *aġdır-* I.

ağıt-: “dağıtmak, savurmak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 386. = DerS *ağıt-* ile krş. II ? 94 a. || TürS Ø || TarS I, 43 *ağıt-*. || KÖKEN: *ağ-ıt-* < *ağ-* I ? *ağ-* II?.

ağna-: “(eşek, köpek vb. hayvanlar) yumuşak toprak veya külde yuvarlanmak, yatıp yuvarlanmak, debelenmek; bolluk içinde yaşamak”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 263. = DerS 106 a ve ötesi *ağna-* I. || TürS 40a *ağna-* || TarS I, 53 *ağna-*. || KÖKEN: *ağ-in-* TietzeL 113, Clauson eylemi ‘Hapax’ olarak nitelendirdiği *ağan* adı ile karşılaştırır. TietzeL (s. 113) UW’ye yer vermez. UW’de *Altun Yaruk Sudur*’dan çeşitli örnekler yer alır (s. 71-72), bu örneklerle göre en eski dönemden bugüne sözcük “(hayvanlar için, balıklar dahil) yuvarlanmak, dönmek, debelenmek” anlamlarına gelir: *ol on mıñ balıklar.. agtarılı toñtarılı agnayurlar erti* “o on bin balık.. aktarıla dönderile yuvarlanıyorlardı”, *bo muntag körksüz agnayı yatağma* “öylesine çirkin yuvarlanıp yatan (insan)”, *balıkça agnayı ...* “balık gibi yuvarlanıp ...”, *küyök tönörge osuglug agnayır biz* “yanık kütük gibi yuvarlanıp duruyoruz”, *buyroklar kamag kara bodun suvdın ünmiş balık teg yıglayı sıgtayı inaru berü agnatılar* “emirler ve bütün halk sudan çıkmış balık gibi ağlaya sızlaya sağa sola yuvarlanıp durdular”, *örtlög yalınlarta takı agnamazkan* “(henüz) ateşli alevlerde yuvarlanmaya başlamadan” UW 71 b-72 a.

ağnanma ~ ağanma: “keyifle debelenme (atlar için)”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 387. = DerS ile krş. *ağnan-* 107 b. || TürS 40a *ağna-* ile krş. || TarS I, 53 *ağna-*. || KÖKEN: *ağna-n-ma*.

ahtaraç: “ekmek pişirirken sacın üzerinde ekmeği döndürmeye yarayan tahta alet”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 387. = DerS *ahtaraç* “fırın küreği” Tokat 134 a (DerS’de *ağdaracağ* biçimi de vardır 127-128.) || krş. TürS 61a *aktar-* 1 ile krş. || TarS I, 78 *aktar-* 2 “altını üstüne getirmek”. || KÖKEN: *ahtar-aç* < **aktar-* < ET *agtar-* ~ *ahtar-* + *-aç*, ED 81 b, TietzeL 132 b.

aktarma: “Harmanda sapları altüst etme”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 278. = DerS ile krş. *ağdarmağ*, *ağdarmah*, *ahtarmak* 128, *ahtarmak*, *ahtarmak* 134 b. *aktarma* IV “ekin kaldırılan tarlayı ilkbaharda sürme zamanı” 163 b. || TürS 61a *aktar-* 1 ile krş. || TarS’deki kök için krş. *ahtaraç*. || KÖKEN: *aktar-ma*, kök için krş. *ahtaraç*.

alacık: “derme çatma”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 292. = DerS 178 b-179 b, *alacık* (Derleme’de *alacık*’ın 6. anlamı olan “vücuttaki çok küçük leke” buradan çıkartılmalı, söz konusu sözcük *ala* ile ilişkili olmalı) ||

TürS 64b *alaçık* ile krş. || TarS I, 83 *alacık*, *alaçık* (85) *alaçuk* (85). || KÖKEN: UW 91a, ED 129b, TietzeLs. 138 b **alak* “kulübe” ve +*çuk*. Ancak bugüne değin bu anlamda bir sözcük herhangi bir kaynaktan görülmez, daha fazla tartışma için bak. M. Ölmez TDA 11, 2001, s. 194-195.

alamuḥ: “bulutlu”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 116. = DerS *alamuk*, *alamuk* 194 a; buradaki kaynakların birisi hariç (Kızılcacahamam) tümü Karadeniz ve Karadeniz bölgesinin iç kesimine aittir. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *ala*+*muḥ*, krş. Tü. *karamuk* < *kara*+*muk*, benzer görüşün çok önceden tespiti için bak. Cirtautas § 61 *ala*.

alda-: “aldatmak, kandırmak, oyun etmek”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 263. = DerS 209 a - b, *alda-mak*. || TürS Ø || TarS I, 93 *alda*-. || KÖKEN: ET *alda*- < *al* “vasıta, usul, hile” +*da*- TietzeL 146b, ED 133a, UW 108b.

algın: “cılız, hastalıklı, zayıf”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 263. = DerS 213 a - b (onlarca örnek) *algın* I renksiz, cılız, zayıf, hastalıklı, yılgın; kötürüm (ve ötesi) || TürS 72b *algın* 1. || TarS I, 100 *algın*. || KÖKEN: *al-gın*, krş. TietzeL 151 b.

alguçı: “çapraz durumu”; *alguçı alma* “gönyeye alma”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 628b. = DerS Ø. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: DerS’de *algıcı* “tahsildar” (s. 213 a) örneği yer alır, ancak anlamca ve kökenle her iki sözcük de farklıdır. DerS’deki sözcük bilinen *al-* (-*gu+cı* > -*ıcı*) sözündendir, krş. TietzeL 151b. Artvin yöresinde görülen sözcük ise DerS s. 327 a’da yer verilen *arkırı* (II) “çarpık, çapraz, aykırı” ile anlamca, sesçe ve yapıca yakındır. Ancak buradaki ±*çı*’nın da iyi açıklanması gerekmektedir.

alık: “hayvanın üzerine semer gibi vurulan keçe”. YER: Kütahya: T. Gülensoy, s. 243. = DerS *alık* I 216 a - 217 a (*alık* III 217 a sözü de yapıca *alık* I ile ilgili olmalı) || TürS 73a *alık* II 1. || TarS I, 101 *alık* (I) 2. || KÖKEN: Tietze’de sözcüğün tarihi biçimi olduğu düşünülen *aluk* ile ilgili *alık* II’ye (s. 152 a), bu anlama yer verilmez, krş. Eren 1999, s. 9 a.; OTWF s. 227’de sözcüğün buradaki anlamı geçmez, bu anlam ilk olarak Kıpçak metinlerinde görülür, krş. ED 135 b-136 a.

anuḥ: “‘hazır’ demek olup daha çok çorbaya yakılan yağ için söylenir”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 628b = DerS *anık* II 268 a, || TürS 99b *anık* I “hazır” ile krş. || TarS I, 153 *anık*. || KÖKEN: ET *anuk* < **anu-k*, krş. UW 159 ve ötesi, *anu-k* ED 182 b, OTWF 228.

anuhluh: “hazır, hazırda bulunma”; *Vallahi evde bir dıkna anuhluh yağ bile yoktur*. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 628b = DerS ile krş. *anukluk* “kabiliyet, istidat”, Manisa (!)281 b. || TürS 99b *anıklık* “uyanıklık” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *anuh+luh* < ET *anukluk* ED 183a.

apar-: “götürmek”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 237; Kars: A. B. Ercilasun, s. 372; Urfa: S. Özçelik, s. 255; UrfaE: K. Edip, s. 93; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 231. = DerS 284-285. || TürS 107b *apar-* || TarS I, 177 *apar-*. || KÖKEN: *alıp bar-*, bak. EW 15 a, ESTY I 127-129, TietzeL 186 b.

arahçın: “takke, başlık”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 255. = DerS *arakçın*, *arahçın* 294 b- 295 a (yaygın). || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Far. *‘arakhçin* TietzeL 191 a.

ardın-: “omuzuna almak”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 292. = DerS 306 b *ardın-* I; *ard-*, *art-* (II) “yükletmek” 307 a - b, *art-* II 336 a - b; DerS 336 a’da yer alan *artmak* I “büyük heybe” sözü de *art-* eyleminden isim olmalı; DerS *artmak* I ve II olarak iki sözcüğe yer verse de I. sözcük *art-* eyleminden ad, ikincisi ise eylemin kendisidir, dolayısıyla bu iki madde *art-* ve *artmak* olarak düzenlenmelidir. || TürS 116b *ardıl-* I. “birinin sırtına sılmak” ile krş. || TarS I 230 *art-* “yüklemek”. ile krş. || KÖKEN: *art-ın-* < *art-* ED 201 a, UW 205 b, *-n-*’li biçim Eski Uygurca metinlerde görülmez (bak. UW 205 b), Clauson’a göre Güney Sibirya ile Orta Asya Türk dilleri ile Kaşgarî’nin sözlüğünde görülür, 209 a (ancak bu veri OTWF’de yer almaz, bak. s. 589).

arı: “beri”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 116. = DerS *arı* I 313 b. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. ET *aṇaru* ~ *ıṇaru* ED 190 a-b, UW *aṇaru* 163; iki ünlü arasında Anadolu Ağızlarında *-η-*’nin önce gırtlaksızlaşıp (*-g-* > Ø) sonra kaybolup ünlü uzamasına yol açtığı sıkça görülür. Sözcük tahmin edileceği işaret zamiri **an* ~ **in* ile yönelme gösteren *+gArU* ekinden oluşur, krş. kuramsal kişi zamirleri: 1. **bi(n)*, 3. *si(n)*, 3. **i(n)*.

arıh: “koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların zayıf olanı, kötüsü”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 461. = DerS 316 a - b *arık* II. || TürS 117b *arık* II “zayıf” ile krş. || TarS I, 198 *arık* (II). || KÖKEN: ET *arok* < *ar-* “yorulmak, bitkin düşmek; zayıflamak”.

asar-: “bakmak, yetiştirmek, büyütmek, göz kulak olmak; iyi kullanmak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 387; Tokat: N. Demir, s. 447. = DerS *asar-* “yetiştirmek, büyütmek; iyi kullanmak, saklamak” (Kayseri, Malatya); eylemin geçişli biçimi *asart-* olarak geçer: 340 b;

asra- hayvan beslemek, büyütmek (Kırım) 347 a. || TürS Ø || TarS I, 243 *asar*-. || KÖKEN: Mo. *asra*- < *asıra*- < *asara*- < < ET aş, bak. Ölmez 2007, TietzeL 207a.

asart-: “budamak, bakmak”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 264. = DerS 340b *asart*- I. (???). || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *asar-t*-.

aşıt: “Dağ ve tepelerin üzerinden arka kısma aşılacak yer”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 279. = DerS 357b *aşıt* I ve II; *aşırt* 357 a. || TürS 138a *aşıt* 2., 3. || TarS I, 267 *aşut* “aşılacak yer, bel, geçit”. || KÖKEN: **aşırt* < **aş-ur-ut*, benzer yapıdaki *t*’li isimler için bak. OTWF § 3.108, s. 308 ve ötesi.

avgın ~ avgun: “üstü kapalı su yolu, bahçe duvarlarına açılan su deliği (*avgun* “yer altındaki su yolu” YTS: 17)”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 264. = DerS *avgın* I 381 a, *avgun* I 381 b. || TürS Ø || TarS I, 282 *avgun*. || KÖKEN: Far. *avgün* TietzeL 229a.

aynıçığır: “1. yaşdaş. 2. boy ve öteki yönlerden denk”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 629b = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *aynı* ve *çığır*.

ayruşsu: “ayrıkşı”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 118. = DerS *ayrıkşı* (*ayrıhşı*, *ayruksu* vb.) 430 b “başka, bambaşka, ayrı, apayrı, kimseye benzemeyen, acayip” || TürS 163a *ayrıkşı* ile krş. || TarS I, 336 *ayrıkşı*, *ayruhşı*, *ayruksı*. || KÖKEN: *ayruk+su* < *ayır-uk*.

azıntı: “yolundan sapmış, kovulmuş”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 388. = DerS 440 b. || TürS Ø || TarS I, 351-352, *az-* II “(..) 2. Yolu kaybetmek, yolu şaşırmak”. || KÖKEN: *az-ıntı*, *-ıntı* eki için bak. KorkmazGr §157, s.101.

bağırdak: “Beşikte çocukları sarmak için kullanılan sargı”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 280. = DerS *bağırdak* I 478 a - b. || TürS 178b *bağırdak* || TarS I, 370 *bağırdak*. || KÖKEN: Clauson’a göre *bağır* “bağır” sözünden gelir (ED 319b), Erdal farklı bir öneride bulunur: *bagır+daki* (OTWF 105), ayrıca krş. TietzeL 261a.

balbal: “Kösne miş (deve)”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 94. = DerS ile krş. *balbal* II “gürültücü, şamatacı”. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. TietzeL 270a.

balıhcın: “balıkçıl, bir tür kuş”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 118. = DerS *balıkcın* 504b. || TürS 192a *balıhcın* ile krş. || TarS I, 390 *balıkçıl*, *balıkçır*. || KÖKEN: *balık+çın* TietzeL 272a’da anılan kaynaklar ve OTWF s.118.

barmahcah/k ~ parmakcak: “orakla ekin biçerken parmağa takılan tahta alet”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 50. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: . *parmak+cak* (?).

basdih → **bastih**

basır-: “gömmek”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 372. = DerS ile krş. *basır-* I “kapıyı sürgülemek; bastırmak” 541 b. || TürS Ø || TarS I, 408 *basır-*. || KÖKEN: krş. ET *bas-ur-* OTWF s.710.

basıt-: “örtmek, kapamak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 388. = DerS Ø (DerS 541 b’deki *basit-* örneği *bas it-* şeklinde *bas-* ve *it-* (et- !)) eylemlerinin birleşimi olmalı || TürS Ø || TarS I, 412 *bas-* “(..) 2. bastırmak, kapatmak” ile krş. || KÖKEN: krş. ET *bas-it-* OTWF s.764.

baskı: “saban demirini tutmaya yarayan öne doğru eğri demir, sabanı ayar etmeye yarayan tahta kazık”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 52. = DerS *baskı* I 542 a-b || TürS Ø || TarS I, 409 *baskı*. || KÖKEN: *bas-kı*, krş. *baskı* TietzeL 287b.

basmacuḥ: “eşbabiye, kurutulmuş meyve”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 231. = DerS *basmacık* I 544b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *basma+cuk* < *bas-ma*.

bastih, bastuḥ: “üzümden yapılan ince pestil [Bakınız: kesme, çekçek, muska, sucıḥ], dut şiresinden yapılan tatlı pestil”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 95; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 231; Erzincan: M. Sağır, s. 410. = DerS 546b || TürS 207b *bastık* || TarS I, 406 *basdık* “üzüm şirasını kaynatıp içine nişasta bulamakla yapılan pelte”. || KÖKEN: H. Eren (s. 41b) ve TietzeL (288a), Dankoff’a dayanarak Ermenice ve Rumca biçimlerle karşılaştırırlar: Erm. *pasteğ*, Rum. *παστηλος* Eren 41b, TietzeL 288a.

bastırak: “kapının açılması için arkasına konan dayak”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 42. = DerS 547a || TürS 207b *bastırık* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *bastır-ak*.

bâsurah: “etrafı çevrili bahçe, avlu”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 182. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *basur-ah*, krş. *basır-*.

başarat: “Yetenek”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 280. = DerS ile krş. *başarat* I (“basiretli” anlamında) 552b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. TietzeL 290a, Ar. بصيرت *basîrat*.

başşâla-: “kaysıları topladıktan sonra ağaçta geriye kalan meyveleri toplamak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 388. = DerS *başakla-* I 551b-552a, *başakla-* II, III 552a || TürS Ø krş. 214a *başaklamak* || TarS Ø. || KÖKEN: *başak+la-*.

başşak: “hasattan sonra tarlada, bahçede kalan ürün”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 42. = DerS *başşak* 550b-551a || TürS *başşak* 2. anlam ile krş. s. 213b || TarS I, 418 *başşak* I “mahsul devşirildikten sonra dal ve sap üzerinde kalan artıklar”. || KÖKEN: krş. *başşak* (< *baş*+*ak*) Eren 43 a-b, TietzeL 290a.

batalga: “sazlık, bataklık, çayırarda kapalı küçük bataklık”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 388. = DerS 568b-569a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. *bat-* ve *-alga* (*-alga* için krş. Dil Devrimi sonrası önerilen, üretilen sözcükler: *çizelge*, *tutalga* < ?).

batarga: “ziyan olma, telef olma”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 388. = DerS ile krş. *batalga* || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *bat-arga*, krş. *batalga*.

bayağ, bayak: “az önce, biraz önce, demin, önce, eskiden, önceden”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 372; UrfaE: K. Edip, s. 95; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 630b; Tokat: N. Demir, s. 447; Kırşehir: A. Günşen, s. 463; *bayağtan, bayaktan* “biraz önce; demin”. YER: Tokat: N. Demir, s. 447; UrfaE: K. Edip, s. 95. = DerS *bayak* I, 575b-577b || TürS Ø || TarS I, 464 *bayak*, (*baya*). || KÖKEN: TietzeL kısaca *baya* ve *ok* sözlerinden büzülme olabileceğini düşünerek *acabola* örneği ile karşılaştırır. Clauson’daki *baya* sözcüğü ile karşılaştırır (s. 295b). Acaba *güveyi* → *güvey*, *bileyi* → *biley* örneklerinde olduğu gibi *bayakı* evvel, önceki, eskiden sözünün sonundaki i’nin düşmesi olabilir mi? *Bayakı* bak. ED 385b.

bayağı: “biraz önceki”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 119; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 630b. = DerS *bayağı* ile krş. I, 575b-577b || TürS Ø || TarS I, 462 *bayağı*. || KÖKEN: *baya+kı* ED 385a.

bek: “hızlı, sert; çok”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 389. = DerS *bek* I, III, IV 600a-601a || TürS 233b I || TarS I, 483 *bek*, *pek* (3185). || KÖKEN: krş. ET *bek* ED 323 a-b.

bële: “böyle”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 464. = DerS *bele*, *bële* IV 608b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. TietzeL *bële* < *beyle* 309a ve *böyle* 382b.

bele-: “çocuğu kundak beziyle sarıp sarmalamak; bulaştırmak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 389; Beypazarı: E. Torun, s. 280. = DerS *bele-* I 610 a - 611 b (kundaklama sırasında çocuk pudralanır gibi ince toprakla sarıldığı için II ve III de buraya ait olmalı) || TürS 237a *belemek* || TarS I, 488 *bele-*, *bile-* I I, 488. || KÖKEN: krş. MK *bële-* ED 332b, TietzeL *bële-* s. 309a.

- belek I:** “kundak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 389; Uşak: G. Gülsevin, s. 371; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 231. = DerS *belek I* 608b-609a (*belek I*’de kökence burası ile ilgili olabilir) || TürS 237a *belek* || TarS Ø. || KÖKEN: *bèle-k*, TietzeL *belek* s. 309a.
- belek II:** “dügün evine verilen hediye”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 464. = DerS *belek II* 609a-b || TürS Ø || TarS I, 486 *belek I*. || KÖKEN: ET *bèlek* ED 338b.
- belen-:** “Bulaşmak, bulaştırmak”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 280. = DerS 613a-b || TürS 237a *belenmek* 2. || TarS Ø. || KÖKEN: *bèle-n*.
- bellik:** “işaret, imge”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 389. = DerS *bellik I, II, (III?)*, VI 623a-b || TürS 241b *bellik* || TarS I, 491 *belik II belek II* (488). || KÖKEN: *belgü-lük*.
- benildeme:** “Ani uyanma”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 280. = DerS ile krş. *bengilde-* 628a, *belinle-* 618a-619b || TürS 243a *benildeme* || TarS Ø. || KÖKEN: **benilde-me* < **beliñ+de-*, krş. ET *beliñle-* ED 344 b.
- benille-:** “Ani bir uyarıda boş bulunup irkiliş”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 280. = DerS ile krş. *benildeme* || TürS 243a *benildeme* ile krş. || TarS I, 492 *beliñlemek* (belünlemek) “korku ile birden sıçramak, irkilmek”. || KÖKEN: ET *beliñle-* ED 344 b, krş. *benildeme*.
- beşirikli:** “becerikli”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 389. = DerS 644a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *beşirik+li*, *beşirik* için bak. TietzeL *becerle-/becelle-/beşirle-* (*başarla-* ile karşılaştırır), ayrıca bak. *beşiret-/besirle-* s. 300b.
- beşiriksiz:** “beceriksiz”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 389. = DerS 644a (Bir kez, Darende-Malatya) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *beşirik+siz*.
- beti:** “mektup, yazı”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 264. = 363 a-b || DerS 646a, *biti* I 710a-b || TürS 252b *betik* ile krş. || TarS I, 615 *biti*, (*bitik I*). || KÖKEN: krş. ET *bitig* < ET *biti-* “yazmak” ED 303a, TietzeL 358b.
- bıçılğan:** “el ve ayaklarda oluşan sulu yara”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 264. = DerS I (*bıçılğan* vb.) 656b-657a, *bıçılğan* II 657b. || TürS 259a *bıçılğan* || TarS I, 536 *bıçılğan* (*bıçılğan*). || KÖKEN: *bıçıl-gan* < **bıç-ıl-* ? krş. ED 295b, TietzeL 330b; kelime Clauson’un da yer verdiği gibi, ET döneminde benzer anlamda yalnızca DLT’de görülür. *bıçıl-* ED 295b.
- bıçık:** “sel yatağı, dere yatağı”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 264 || DerS *bıçık* 655b-656a || TürS 259b *bıçık* || TarS 544 *bicük* (Tarama’daki veri gerçekte -ç- ile *bıçük* okunmalı). || KÖKEN: *bıç-uk*.

- bıldır:** “geçen yıl”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 410; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 631b; Edirne: E. Kalay, s. 260; Malatya: C. Gülseren, s. 389; Beypazarı: E. Torun, s. 280; Tokat: N. Demir, s. 448; UrfaE: K. Edip, s. 96; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 231. = DerS *bildir* (*bildir sene*) 690a || TürS 260a *bildir* || TarS I, 538 *bildir* (*buldur*) 691. || KÖKEN: TietzeL *bir yıldır* s. 332; Tietze, Clauson'daki verileri ve görüşleri göz önünde bulundurmaz; Clauson'a göre ilk kez Radloff'un yer verdiği *bir yıldır* açıklaması kabul edilemez (“saçma”) bir açıklamadır. Clauson Teleütçe *pıltır*, Hakasça *pıltır*, MK *bıldır*, Çağ. *bıltır* ve daha başka verilere değinir, ED 334a.
- bırabu:** “gelinin kardeşine kapıda verilen para”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 256. = DerS ile krş. *bırakı*, *bırantı*, *bıragıntı* 668b, 669a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *bırak-ı*.
- bışğı, bışğı, bıçğı:** “Testere, bıçkı, bağ budamaya yarayan dişli budak”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 411; KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 50; Isparta: O. Yıldız, s. 167. = DerS *bıçkı* 657b-658a || TürS 259b *bıçkı* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *bıç-kı* < ET *bıç-gu* ED 294 a-b, TietzeL 331 a.
- bicik:** “meme, meme başı (*bicik* “meme” YTS: 32)”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 264. = DerS *bicik I* 681a || TürS 262b *bicik* || TarS I, 544 *bicik*. || KÖKEN: ? krş. TietzeL 336 a.
- biçenek:** “biçilmek için ayrılan arazi, yer, çayır”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 631b. = DerS 683a (çoğunlukla Doğu Karadeniz) || TürS 262b *biçenek* || TarS Ø. || KÖKEN: *biç-enek* < *biç- ~ bıç-* ED 292b-293a, - *AnAk* için bak. KorkmazGr §102, s. 74.
- bilerzük:** “bilezik”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 119. = DerS *bilerzik*, *bilersük*, *bilenzik* 692a || TürS *bilezik* ile krş. s. 267a-b || TarS I, 559 *bilezük urun-* ile krş. || KÖKEN: *bilezük* ED 345b'de sözcüğün *bilek* ile ilgisinin açık olduğu, başka bir açıklamanın da güç olacağı belirtilir; kimi görüşlere göre de *bilek* ve *yüzük* şekillerinin büzülmesi sonucu ortaya çıkmıştır; Erdal'a göre de *bele-* “sarmak” fiilinden çıkar (OTWF, s. 158), aktaran TietzeL 344a-b.
- binit:** “ekmek hamuru taşınan düz tahta tablo; at, eşek, katır”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 372; Beypazarı: E. Torun, s. 281. = DerS *binet II* (*binit vb*) 696a || TürS 274b *binit II* ve *I* || TarS I, 581 *binit*; 583 *binüt*. || KÖKEN: *bin-üt* TietzeL 349a *binüt*.
- birgündesi:** “öbür gün”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 373. = DerS ile krş. *birgun*, *birgün* 701a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *bir gün+de+si* (lokativ +*de* ve iyelik eki +*si*), krş. *ertesi*.

birinti: “dügünlerde ilk gün”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 372. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: İlk kez burada karşılaşılır, **bir*+(i)*nti*, krş. *ikindi*.

bişi: “ekşili hamurun yağda kızartıldığı hamur işi yemek”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 411; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 631b. = DerS *bişi* I 705b-706a || TürS 285b *bişi* “çörek, tatlı bir ekmek türü” || TarS I, 611. || KÖKEN: *biş-i* yapıca krş. ET *bişig* “olmuş, pişmiş, olgun” ED 378b.

bişirgeç, büşürgeç: “sac üstünde pişen yufkayı çevirmeye yarayan değnek / ince çubuk; börek vb. yemekleri pişirirken çevirmeye yarayan âlet”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 42; Kırşehir: A. Günşen, s. 464; Tokat: N. Demir, s. 448. = DerS 706a-b || TürS 1611a *pişirgeç* ile krş. || TarS I, 613 *bişür-* (*bişir-*) ile krş. || KÖKEN: *bişir-geç*, krş. TietzeL 357a.

bitmek: “(pekmez, bal için) bir yiyecek maddesinin kristalize olması, koyulaşması”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 43. = DerS *bit-* I 711b-712a || TürS Ø || TarS I, 622 *bitmek* “(..) 2. Bitişmek, kaynaşmak” ile krş. || KÖKEN: *bit-* “tamam olmak, tamamlanmak; sonuna gelmek, bitmek” < krş. ET *büt-* ED 298b.

boduk: “ayı yavrusu”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 281. = DerS *boduk* I (*bocuk, bodak* vb) 720b-721b || TürS 1623b potuk II “deve yavrusu” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: krş. ET (MK) *botu* ED 299 a-b, (Uyg.) *botuçak* “deve yavrusu, yavrucağı” BT XIII 2.39; Anadolu ağızlarındaki *-t- > -d-* ötümlüleşmesinden dolayı Eski Türkçe sözcüğün ünlüsü uzun olmalı. Sondaki *-k* büyük bir ihtimalle küçültme ekidir. Tietze’deki maddebaşı *bota* (yanında *boduk*) Türkçe değil de Moğolcaya geçmiş biçimi gösterir, s. 374 b.

boğanak: “1. havasız. 2. sıkıcı”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 632a = DerS *boğanak* 722b-723b || TürS 292a *boğanak* “sağanak, bora” sözüne bkz. || TarS I, 680 *buğunak*; 627 *buğanak*; 682 *buğunuk*. || KÖKEN: *sağ-anak* gibi bu da *boğ-anak* olabilir, yapıca krş. *boğnak* ED 316b.

boğasak ol-: “inek boğa istemek”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 294. = DerS 724a-725a || TürS 292a *boğasak, boğasamak* || TarS I, 628 *boğasa-*; 628 *boğası-*. || KÖKEN: *boğa+sa-k* krş. TietzeL 365a.

boğnak: “geçici, fakat şiddetli yağmur fırtınası”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 465. = DerS ile krş. *boğanak* || TürS 292a *boğanak* ile krş. || TarS I, 680 *buğunak*; 627 *buğanak*; 682 *buğunuk*. || KÖKEN: bak. *boğanak*.

- boymul, bórül:** “boynunda beyazlık bulunan hayvan, boğazı beyaz sığır”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 120. = DerS *boymul* boynu siyah koyun (Ordu, Giresun) 746b || TürS 307a hlk. *boymul* → 1409b *moymul* || TarS I, 649 *boymul*. || KÖKEN: ET *buymul* ED 386a.
- bozula-:** “acı, inilti, kuvvetli ses çıkarmak, haykırmak, ağlamak, inlemek (*bozla-*, *bağır-*, *böğür-*)”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 265. = DerS 752b-753a || TürS 311a *bozulaşmak* “develer bir arada bağışmak” ile krş. || TarS I, 661 *bozla-*. || KÖKEN: *bozu+la-* < *bozu* (yansıma).
- bön, bón, bō'n, boón, bön, bōn, böğín, böğün:** “bugün”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 390; Aybastı: M. Aydın, s. 120; Kırşehir: A. Günşen, s. 465; Kütahya: T. Gülensoy, s. 245; G.-BatıAn: Z. Korkmaz, s. 105. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 256; Beypazarı: E. Torun, s. 281; Isparta: O. Yıldız, s. 167. = DerS *böğün* || TürS Ø || TarS I, 685 *bugünkü gün* “bugün, işte bugün”. || KÖKEN: . ET **bokün, bökün ~ böğün; bökün* biçimi daha Eski Uygur metinlerinde görülür; -ö-'lü okuyuşun doğruluğu için krş. Brahmi harfli Uygur metinlerinde *o* ile yazılan *bo* ile Tuvaca *bo* ve Anadolu ağızlarındaki *böğün, bön* şekilleri, bak. Erdal & Schöning 1990.
- böyü-:** “büyümek”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 239; Urfa: S. Özçelik, s. 256; Diyarbakır: M. Erten, s. 151; Isparta: O. Yıldız, s. 168;. = DerS yer vermemiş || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. ET *bedü-* ED 299b, standart dildeki *ü*'lü *büyü-* biçimi ikincil olup Balkan diyalektlerine özgüdür.
- böyük, böyük, böyüg:** “büyük”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 256; Kırşehir: A. Günşen, s. 465; Diyarbakır: M. Erten, s. 151; G.-BatıAn: Z. Korkmaz, s. 105; Isparta: O. Yıldız, s. 168;. = DerS *böyük (böyyükuh)* 773b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ET *bedük* < *bedü-k* ED 302b, krş. *böyü-*.
- buhur:** “deve”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 294. = DerS *buğur (buhar)* II “damızlık deve; burulmuş deve; erkek deve; deve yavrusu” 781b, *buğra* “hindi; arslan” 781a || TürS Ø || TarS I 684 *buğur* (II); V 3201 *puğur*. || KÖKEN: krş. ET *bugra* ED 317b-318a.
- bun, buñ:** “kara, kötü, sıkıntılı gün, sıkıntı (*bun* “zaruret, felaket, sıkıntı, gam, kasavet, şiddetli ihtiyaç”. YER: Tokat: N. Demir, s. 448. = DerS *bun* 791b; krş. DerS *buñal-* 791b *buñ* 792b || TürS 325b *bun* || TarS I, 693 *buñ*. || KÖKEN: ET *buñ* ED 347a-b, sözcük Eski Türk yazıtlarından beri hem sesçe hem de anlamca Anadolu ağızlarında aynı şekilde yaşamaktadır; TürS'te yer alan “**bun** a. sıkıntı” sözü Dil Devrimi

sonrasına ait olmalı, sözcüğün ne yan anlamı ne de edebî metinlerden derlenmiş örnekleri yer almaz, bir ihtimalle TarS veya DerS'den alınmış olmalı.

bungunlu: “sıkıntılı”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 281. = DerS ile krş. *bungun* “sıkıntı; darlık; sıkıntılı, sıcak hava 792b-793b || TürS 325b *bungunluk*, *bunlu* “sıkıntı” ile krş. || TarS I, 703 *bun gün* “bunlu gün, sıkıntılı gün”. || KÖKEN: *bun+* ? TietzeL *bungun* < *bun-gun*, ET **bunğun*, fiilden sıfat yapan -*ğun* eki açıklamasını yapar, kök için de Clauson'da yer alan *mun-* (MK, KB), *bun-* (Kıpçakça) ve *bün-* (Osmanlıca) biçimlerle karşılaştırır, s. 396 a; bu durumda ET *bun ~ muñ* ile ET *mun-* ~ *bun-* sözcüklerini ve bunların ağızlardaki biçimlerini iyi ayırt etmek gerekir; ET'de *mun-* az da olsa birkaç metinde görülür: Budist Uygur metinlerinden Maitrisimit'te *tana muna yorighılar bar* ve Maniheist metinlerde *azmış munmış* (Manihaica III 29.3), bak. M. Erdal, Gramer s. 286 (çeviriyi ise farklı ele alır).

buy-, buya-, buyu-: “donmak, çok üşümek, donacak hâle gelmek (*buy-* “insan veya hayvan soğuktan donmak” YTS: 41)”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 265; Malatya: C. Gülseren, s. 390; Isparta: O. Yıldız, s. 168; Tokat: N. Demir, s. 448; Aybastı: M. Aydın, s. 121. = DerS *buyu-* (*buy-* vb.) 808b-809a || TürS 331a *buymak* || TarS I, 724 *buy-* “insan ve hayvan soğuktan donmak”. || KÖKEN: TietzeL *buy-* 402a-b (Tietze, Sevortyan'a dayanarak *bud-* fiili ile karşılaştırır, ayrıca *buz* sözünün de türemiş olabileceği **bu-* köküyle ilgili verilere, tartışmalara değinir); Tietze, Erdal'ın -*d-* ile ilgili açıklamalarına da atıfta bulunur. Erdal, *bud-* fiilini ele alırken Eski Uygurca Maitrisimit'ten ve Kaşgarlı'dan örneklerle yer vererek **bu-z*, *bu-d-*, ilişkisine değinir, bak. OTWF, II, s. 642.

bükürek: “kıymalı, peynirli, ince açılmış hamurdan yapılmış yiyecek”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 390. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *bük-* ile ilgili olabileceği gibi *börek* sözünün etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır. Türkçede bu söze kök olabilecek muhtemel bir **bükür-* yoktur.

bürgü: “Başörtüsü, kadın örtüsü, ferâce”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 466; Beypazarı: E. Torun, s. 281. = DerS *bürgü* I 825a-827a (DerS *bürgü* altında börki gibi kökence farklı sözcüklere yer verir.) || TürS 335a *bürgü* || TarS I, 742 *bürgü*. || KÖKEN: *bür-gü* krş. TietzeL 406b.

büriklen-, bürüklen-: “üzerine örtünmek, (kadın) baş örtüsü ile örtünmek”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 98; Aybastı: M. Aydın, s. 121. =

- DerS *bürüklen-* 828b || TürS 335a *bürük* 2. “peçe” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *bürük+len-*, *bürü-* için bak. TietzeL 407a ve 407b; krş. *bürük*.
bürüklü: “peçeli”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 256. = DerS Ø || TürS 335a *bürük* 2. “peçe” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *bürük+lü*, krş. *bürüklen-*; ikinci hecedeki ünlü daralması yöreye özgü olmalı.
- bürülen-:** “Örtünmek”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 281. = DerS 827b-828a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: **bürülen-* < **bür-ü*.
- bürük, bürük:** “tülbent, baş örtüsü, düğünde geline giydirilen elbise; duvak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 121; Malatya: C. Gülseren, s. 391; Beypazarı: E. Torun, s. 281; Tokat: N. Demir, s. 448; Elazığ: T. Gülensoy-A. Buran, s. 232. = DerS *bürük* : I 828b || TürS 335a *bürük*. || TarS Ø. || KÖKEN: *bür-ük*, krş. *bürüklen-*; TietzeL 407a *bürü-k*.
- bürüntü:** “baş örtüsü”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 295. = DerS 829b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *bürü-ntü*, krş. KorkmazGr. s. 101 ve ötesi.
- cıdavi:** “Uyanık”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 282. = DerS 896a-b “aksi, inatçı; yaramaz, afacan” (yaygın) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?.
- cılbır:** “Yük hayvanı teçhizatı (eşek yular takımının başa geçirilen kısmı)”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 282. = DerS *cılbır II* 909a-b || TürS 427a *cılbır II* “yulara takılan ip veya zincir” ile krş. || TarS II, 768 *cılbır*; 768 *cılbır*; 895 *cılbır*. || KÖKEN: Schöniğ s. 80, Mo. *çilbur* < *çilbugur*.
- cılga:** “küçük yol, keçi yolu, patika, ince yol, patika, küçük basit yol, ince, dar, keçi yolu”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 43; Beypazarı: E. Torun, s. 282; Tokat: N. Demir, s. 448; Erzincan: M. Sağır, s. 411. = DerS *cılga I* 910a-b (*cılga II* ve *III*’te kökence *cılga I* ile ilgili olmalı, her ikisi de “ince”, küçük” anlamları taşır. || TürS Ø || TarS II, 768 *cılgı (I)*; 769 *cılkı I (cılğı)* “çığır, patika, dağ yolu”. || KÖKEN: Eren 70a (Eren kökenini bilmediğimizi belirtir?), Schöniğ 117, TietzeL 437b, Mo. *cılga* 437b.
- cızgı:** “çizgi”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 99. = DerS *cızgı I, II* 947b || TürS 367a *cızık* “çizgi” || TarS II, 928 *çizi (cizi)* “çizgi”. || KÖKEN: *cız-gı*, krş. ET *çiz-*, *çiz-* ED 432a-b; standart dilde ön ünlülüdür.
- cıbin:** “sivrisinek. [Bakınız: ıvez]”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 99. = DerS *cibin II* 956a (ayrıca krş. *çibin I* 1202b, *cimin* 973a) || TürS 367b *cibin* || TarS II, 772 *cibin*; 756 *ceban*. || KÖKEN: *çipin* < **çipin* TDBUÜ **çipin*

s. 176, *ED* 838b (*siyek* düz altında); standart Türkçede yalnızca buradan türemiş olan *cibinlik* kullanılır.

çağa: “küçük çocuk, bebek, çocuk”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 392; Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 239; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 232. = DerS *çağa I* 1033b ve ötesi (yaygın) || TürS 367b *çağa* || TarS II, 786 *çağa*. || KÖKEN: krş. Mo *çaka*, TietzeL 462a.

çalhama: “ayran”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 393. = DerS *çalkama I* (*calhama*, *çalhama* vb) 1057a; DerS *çalkamaç* 1057b (yöresi için ba. *çalkama* maddesi: Maraş, Sivas, Kayseri, 1057a) || TürS 388b *çalkama* “çalkalamak” ile krş. || TarS II, 812 *çalka*- “sarsmak” ile krş. || KÖKEN: *çalka*-ma, *çalka*- fiili için krş. *çayka*-, TietzeL 470b, ET *yayka*- ED 981a-b.

çalkamaç: “ayran”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 467. = DerS 1057a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *çalka*-ma aş, yapı için bak. Eren *sütlaç* 380b.

çalğı: “ahır ve ağıl süpürgesi”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 467. = DerS Ø || TürS 389a *çalkı* 2. “tırpan” ile krş. || TarS II, 813 *çalka*. || KÖKEN: *çal*- “vurmak, çarpmak” yapı ve kökence standart dildeki “müzik aleti, enstrüman” karşılığındaki *çalğı* ile karıştırılmamalı.

çalgın: “kötürüm, inmeli”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 393. = DerS *çalgın III* 1052b (*çalgın I, II* ve *V t* de kökence *çalgın III* ile aynı olmalı) || TürS 386a *çalgın* 3. || TarS II, 807 *çalgın yürü*- “şuraya buraya çarparak, intizamsız delice yürümek” (*yürü*- > *yörü*- !?). || KÖKEN: *çal*- “(bir şeye) eğimli olmak, benzemek” fiili ile ilgili olmak; bak. TietzeL “cin tarafından çarpılmış” s. 469a.

çant, çantu: “Çatı, evin üst kısmı, ahşap evlerde işlenmeden bırakılmış üst kat, evlerin çatısında yağmur ve kar sularının akmasını sağlayan saçak; duvar”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 467; Tokat: N. Demir, s. 449. = DerS *çantu* 1072a, *çandı I* 1068a-b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. TietzeL *çamdı*, *çandı*, *çanda* < ? s. 471b-472a, 473a.

çapık: “alkış”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 232. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. TietzeL *çapuk* < *çap-uk* s. 476 a (II).

çaplı I, II: “çalı çırpıdan yapılmış bahçe duvarı, krş. çılpı; örtü, kılıf”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 467. = DerS *çaplı I*. 1 1077a (?) ile krş. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *çap*+lı ?.

- çarbitça:** “bozukça, işe yaramaz nesne”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 393. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *carp-* fiilinden geldiği ve *carpıt-* fiiliyle de ilgili, olduğu açık.
- çaşga-:** “gevşemek”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 232. = DerS *çağşamak, çağşamah* 1038a, *çağşa-* II 846a-b || TürS Ø || TarS I, 793 *çağşak* “eklem yeri çok oynak, gevşek”. || KÖKEN: krş. TietzeL *çağşa-* “gevşemek, eskimek (duvar hakkında)” TietzeL 464a; Tietze, ET için Clauson’daki “fısıldamak” anlamındaki sözcükle karşılaştırır.
- çaşgan:** “gevşek”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 232. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: **çaşga-an*, krş. *çaşga-*.
- çatki:** “yemeninin düşmemesi için başa dolanan ip ya da bez şerit”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 45. = DerS 1090b *çatki I* “kırmızı, pullu, işlemeli gelin duvağı; hotoz (kökence *çatki* II de burası ile ilgili olmalı) || TürS 401b *çatki* 3. || TarS Ø. || KÖKEN: *çat-* ve *+kı*, TietzeL 482b.
- çebiç, çebiş:** “keçinin iki yıllık yavrusu, bir yaşındaki keçi, boynuzsuz keçi”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 282; (Çayağzı), Kırşehir: A. Günşen, s. 468; Tokat: N. Demir, s. 449. = DerS 1099a- 1101b || TürS 405a *çebiç* || TarS II, 845, *çebiş*; 859 *çepiş*. || KÖKEN: ET *çepiş* ED 399a-b Latince *çapar* ve Farsça *çapiş*, Keltçe *kopero-s* ile ilgisi açısından bak. Sçerbak s. 120, Steingass 388a.
- çekgen:** “ucunda hilal şeklinde keskin bir demiri olan, uzun kavakları budamaya yarayan bir sopa”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 49. = DerS Ø, DerS ile krş. *çekgi* “harmanda sapları yaymak için kullanılan bir çatallı aygıt” Isparta 1111b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *çek-gen* krş. Tü. *çek-*.
- çepiç:** “döl alma çağına gelmiş keçi”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 636b = DerS *çebiç*; *çepik VI* “keçi eti” Aksaray 1143b ile krş. || TürS. 405b *çebiç* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: krş. *çebiç*.
- çepin:** “küçük çapa, kazma”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 48. = DerS 1143b (yaygın) || TürS 416a *çepin* “küçük çapa” ile krş. || TarS II, 858 *çepen*. || KÖKEN: Rum. *τσάπιν* (tsapın) TietzeL 497 a, Eren 85b.
- çermük:** “şifalı su, kaplıca, ılıca; içmece”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 636b = DerS *çermik* (*çemre, çermih, çermük*) 1147b || TürS 417a *çermik* “kaplıca, ılıca” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: Erm. *çermug* (Dankoff’a göre) TietzeL 499a.
- çetik:** “çorap yünden örülmüş terlik”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 394. = DerS 1150b-1151a || TürS Ø || TarS II, 846, 847 *çedik* “kısa konçlu

mest”; *çedük, çetük*. || KÖKEN: krş. ET *etük* “ayakkabı” ED 50b, Eren *iç edik* → *çedik* 88b, TietzeL 486b.

çeyin: “kadar”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 257. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ? Oğuzcanın sözcük varlığına ait olmayan, Kıpçakçaya özgü görünen *çeyin*’i Tü. *değın* ve Çağ. *tegin* ile karşılaştırabiliriz, bak. TietzeL 577a.

çığır: “taşlı yol; karlı yerlerde kürekle açılan yol”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 394. = DerS 1160a-1161a || TürS 422a *çığır* 2.~3. || TarS Ø. || KÖKEN: ET *çığır* ED 409b.

çıhırı I: “dışarı; gezmek, kıra gitmek, piknik yapmak”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 257; Diyarbakır: M. Erten, s. 152. = DerS *çıkırı I* (*çıhırı I*) 1165b; *çıkırı II* kır da burası ile ilgili olmalı (Diyarbakır) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: kelime Anadolu ağızlarına özgü olmayıp Akkoyunlu bölgesine aittir, *çıkır-ı* < *çıkır-*.

cılğa: “patika”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 468. → **cılga**.

çıtırık: “küçük dikenli ağaçlar”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 283. = DerS *çıtırık* V ve I 1195a, 1194b || TürS Ø || TarS *çıtılgı* (*çıtılgı, çıtılku, çıturgu*) “birbirine geçmiş ağaçlık, çalılık, orman” TS II 908. || KÖKEN: krş. TietzeL 513a (*çıtır-ık*).

çıtnık: “töngge yapmada (bkz. töngge) kullanılan bir cins sütlü ot”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 468. = DerS *çıtnık* 1198a, *çıtılık I, II* 1196b-1197a, 1197a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?, krş. TietzeL *çıtılık*.

çiçerik: “sabah kahvaltısı”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 468. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?.

çigıt, çigıt: “çekirdek, pamuk çekirdeği, meyve çekirdeği”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 374; UrfaE: K. Edip, s. 102; Tokat: N. Demir, s. 449. = DerS *çigıt I* 1209b-1210a (kökence II, III, IV. sözcükler de burasıyla ilgili olmalı). || TürS 435b *çigıt* || TarS Ø. || KÖKEN: ET *çigıt* ED 414a, TietzeL 516a; her iki kaynak da köken sorununa girmez; Doerfer’e göre İranî bir sözcüktür, bak. Eren 92a-b, TMEN III § 1108.

çiltim: “parça, yudum (yiyecek)”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 468. = DerS *çiltim* 1221a → *çilkim* “küçük üzüm salkımı”, 1218b küçük üzüm salkımı || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: TietzeL *çilkim* sözünün *cingıl*’ın bir yan biçimi olup *salkım* ile karışmış olabileceğini belirtir, s. 518a.

çim-: “çimmek, derede, gölde vb. yıkanmak, yıkanmak, banyo yapmak, gusletmek; yüzmek”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 374; Diyarbakır: M. Erten, s. 152; Kırşehir: A. Günşen, s. 468; Tokat: N. Demir, s. 449;

- UrfaE: K. Edip, s. 102; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 232; Belpazarı: E. Torun, s. 283. = DerS *çim- I* (*cim-*, *cin-*, *cum-*, *çin-*, *çum-*, *çüm-*) 1224b-1225a || TürS 438a *çim-* || TarS II, 921 *çim-*. || KÖKEN: ET *çom-* / *çöm-* ED 422a, TietzeL 518b.
- çimdir-**: “yıkamak”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 240. = DerS *çimdir- I* 1222b || TürS 437b *çimdir-* || TarS II, 921 *çimdir-*. || KÖKEN: *çim-dir-*, bak. *çim-* ET *çamdur-* ED 422b, TietzeL 518b.
- çîn, çin**: “omuz”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 373; Diyarbakır: M. Erten, s. 152; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 232; UrfaE: K. Edip, s. 103. = DerS *çiğîn* (*cegin*, *cığın* vb.) 1207a-1208b. || TürS Ø || TarS II, 911 *çiğîn* (*çiğil*) “omuz, omuz başı”. || KÖKEN: bak. *çiyin*.
- çin** → **çîn**: “kadar”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 257. = DerS ile krş. *çeyin* || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *çeyin*.
- çiyin**: “omuz”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 374; MuğlaA: A. Akar, s. 296a. = DerS *çiğîn* (*ciyin* vb.) 1207a-1208b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Anadolu Oğuzcasının genel sözcüğüne ait değildir, krş. Az. Tü.; TietzeL *çin I* 519a.
- çolpa**: “beceriksiz, eli işe yatkın olmayan, sakar”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 46. = DerS 1263b; *çolapa*, *colpa* vb. 1262b-1263a || TürS 448a *çolpa* 2. || TarS II, 939 *çolpa*; 960 *çulpa*. || KÖKEN: Far. *çul* “eğri” ve *pā* “ayak”, bak. TietzeL 528b-529a.
- çortum**: “ahşaptan yapılmış olukluk”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 240. = DerS 1273b; *çörten I* 1293a-1294b art ünlülü biçimler Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygındır. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. Erm. *crordan* Dankoff s. 130-131, § 645, TietzeL *çotra* 532a (İtalyanca *clòtola*), Eren’e göre *çotra*, *çotura* şekli Balkan dillerden gelmiştir 99a.
- çot**: “el ve ayağı sakat olan, kötürüm, çolak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 395. = DerS *çot I*, II, IV (*çot II* kökence ilgili). 1274a-b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: bak. TietzeL 531b *çot* (Tietze’ye göre kelime Türkçe olmalı, hatta **çot-* diye bir de fiil kökü mevcut olmuş olabilir.).
- çukuldak**: “yeni doğmuş çocuk, bebek”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 395. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: yöresel bir sözcük olmalı.
- çuñ-**: “gıpta etmek, imrenmek”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 395. = DerS *çun- I* “imrenmek, heveslenmek” Malatya, Sivas 1304b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: yöresel?

dadah: “çocuk dilinde yemek, çocuk yemeği”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 412. = DerS *dadak I, II* ve *dadah I, II* 1317b-1318a || TürS Ø || TarS IV, 3696 *tadak madak* “miktarı az olan yiyecek, tadımlık”. || KÖKEN: *dad-ah* < *tatig+ak* veya *tat-gak* olarak düşünülebilir. TietzeL **dada*- olarak tasarlar 544a, ancak *dad*- fiilinin varlığından dolayı bu kabul edilemez.

dağlıç: “bir koyun cinsi”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 469. = DerS Ø || TürS 461a *dağlıç* || TarS Ø. || KÖKEN: yöresel?

dal I: “omuz; sırt, arka “dalımda dura dura kirlenmiş”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 395; Erzincan: M. Sağır, s. 412. = DerS *dal I, X* 1332b-1333a, 1333b || TürS 463b *dal II* (2. ve 3.) || TarS Ø. || KÖKEN: Mo. *dalu* “kürek kemiği” ayrıntılar için bak. Schönig, s. 86-88.

dal II: “Kol, meyve ağacı, omuz başı”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 283. = DerS *dal I, X* 1332b-1333a, 1333b || TürS 463b *dal II* (2. ve 3.) || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *dal I*, ayrıca TietzeL 550a *dal II* (burada kökence iki ayrı sözcük söz konusu olabilir).

dalda II: “ıssız, sakin taraf; dalda, dulda, himaye, sâye, gölgelik; yağmura ve rüzgâra karşı mufazalı yer; sığınak. Daldalıh da denir. [Bakınız: dulda, duldalıh; kölge]”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 412; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 638a-b; Diyarbakır: M. Erten, s. 153. = DerS *dalda I* 1341a (*dulda I, II* 1596a-1597b || TürS 575a *dulda* ile krş. || TarS II, 983 *dalda*. || KÖKEN: Mo. *dalda* “korunaklı, saklı”, bak. Schönig 2000: 84-86; TietzeL 551b, TietzeL Mo. kelimeyi “*dald* gizli veya dal I [sırt, arka] + locativus eki” olarak açıklar; kelimenin bir ihtimalle ET *yaş-* “gizlemek, saklamak, örtmek” ile ilgisi için bak. Ölmez 1991, s.175’teki çalışmalar.

daldalan-: “duldalanmak, sığınmak, barınmak”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 412; Urfa: S. Özçelik, s. 257. = DerS *daldalan- I* (*duldalan-vb.*) 1341b-1342a. || TürS 464a *daldalan-* || TarS Ø. || KÖKEN: *dalda+lan-*

damahçılıh: “bir çocuk hastalığı”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 469. = DerS ile krş. *damak III, damakcak I* 1349a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: yöresel.

dan: “yalan”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 396. = DerS *dan V* 2. Denizli 1355a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. Ar. *ta ‘n* “sövme, yerme” طعن Devellioğlu 1233b.

dan-: “(Az.) “doğmak, inkâr etmek”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 374. = DerS *dan-* 2. Azeri köyleri (Amasya), Kars, Ağrı 1363a || TürS Ø ||

TarS Ø. || KÖKEN: “doğmak” anlamı niçin verilmiş kontrol edemedim, ancak “inkar etmek” anlamı ET *tan-* eyleminden gelir, krş. ED 513b-514a, TietzeL 557a.

danışık: “dügünlerde gelen misafirlerin ağırlanması”. YER: Edirne: E. Kalay, s. 261. = DerS *danışık* I 1361a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *danış-* “konuşmak; danışmak” ?, krş. TietzeL 558 ve 559.

dansa-: “hayret etmek, şaşırmaq”. YER: Tokat: N. Demir, s. 450. = DerS *dansa-*, “alay etmek, beğenmemek” 1363b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *dan+sa-* < ET *tañ* ED 510 b(2), krş. TietzeL *dan* II 556b, *dansa-* 559b.

darıh-mağ: “sıkıntı basmak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 124. = DerS *darık- I* (~ *darıh-*) 1371a || TürS Ø || TarS II, 1010 *darık-*; V 3762 *tarık-*. || KÖKEN: ET *tarık-* < *tar+ık-* ED 540b, TietzeL 564a.

daşsohı: “taştan yapılmış dibek”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 240. = DerS *daş* ve *sohı* (DerS 1375a) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *daş* “taş” ve *sohı* krş. *sohu* maddesi.

dayağ: “duvara, kapıya veya ağaca verilen ağaç destek; dövmek; sopa”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 413. = DerS *dayak* 1383b-1384b || TürS 478a *dayak* II ile krş. || TarS II, 1029 *dayak*; V 3776 *tayak*. || KÖKEN: ET *taya-k*, TietzeL 569a-b, ED 568a.

daylak: “eşek sıpasının bir yaşını doldurmuşu”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 396. = DerS *daylak* I, II 1388b-1389a (DerS *daylak* I “hayvan ve hayvan yavruları” ile ilgilidir, II ise “henüz büyümemiş, genç” anlamları ile ilgilidir) || TürS 480a *daylak* “dişi deve” ile krş. || TarS II, 1031 *daylak*. || KÖKEN: bak. TietzeL *daylak* I s. 570b ve TMEN IV N98=2043.

daz: “saçsız baş”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 105. = DerS 1390a || TürS 480a *daz* || TarS II, 1031 *daz*; V 3782 *taz*. || KÖKEN: ET *taz* ED 570b.

dekese-: “dişi keçinin teke istemesi”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 296. = DerS ile krş. *deke* 1407a || TürS 1936b *tekese-* || TarS V, 3788 *tekesimek* “keçi teke istemek”. || KÖKEN: *deke+se-* < ET *teke* ED 477b krş. *boğasak*.

depcek: “kürek, bel gibi araçların toprağın derinine işlemesini sağlamak için ayak basmaya yarar çıkıntı”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 47. = DerS *depcek* 1426b, *depgeç* 1428a, *depği* I (*depcek*, *depcek* vb.) 1428a-b. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *dep-cek* < *tep-*; bak. *tepcek*, *tepgeç*; anlamca krş. *depği*.

depği, depki, tepki: “bel sapına geçirilen tahta ayakçak, bellerde ayak basılan tahta kısım”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 284; KırşehirDerS2:

- M. Aysal, s. 50. = DerS 1428a-b *depcek*; *depgi I* ile krş. || TürS Ø || TarS II, 1091 *depingi*; 1091 *depingü*; V 3791 *tepingi*; 1100 *depüngü*. || KÖKEN: *dep-gi* < *tep-*.
- devrisi gün**: “sonraki gün”. YER: Edirne: E. Kalay, s. 261. = DerS *devrisi* “ertesi” 1445a-b || TürS 516b *devrisi* || TarS Ø. || KÖKEN: *devir-i+si*, *devir-* için krş. TietzeL 602a; öte yandan *devr* isminin etkisi de düşünülmeli.
- deyin**: “sincap”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 396; Erzincan: M. Sağır, s. 413. = DerS *deyin* II 1446b || TürS Ø || TarS V, 3797 *teyin* (*teyün*, *tiyin*) “sincap”. || KÖKEN: ET *teyiñ* ED 569a, bak. *teyin*.
- dımut-**: “hafif ısıtmak, ıltmak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 396. = DerS *dımut-* II 1461b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: yöresel.
- dirgen**: “findık ağacından yapılmış ot ve sap kaldırmada kullanılan alet”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 126. = DerS 1515a-1516a || TürS 537a *dirgen* || TarS Ø. || KÖKEN: Tietze’ye göre aslı *diğren* olmalı (< Rum. *δικραῖ*) 614a.
- dişamağ, dişemek**: “değirmen taşını özel keseri ile çendeleyerek bileme, değirmen taşlarına çentikler açmak”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 640a; Tokat: N. Demir, s. 450. = Ders *dişe-* II 1522a-b; kökence krş. *dişe-* I, (DerS s. 1522b’de yer alan eş yazımlı *dişe-* IV “atlara köstek vurmak” ise ET *tuşa-* ile ilgili olmalı, krş. ED 561b ve aşağıda *duşak* maddesi) || TürS 541a *dişegilemek* || TarS II, 1183 *dişemek* “değirmen taşına diş açmak”. || KÖKEN: *diş+e-*, krş. ET *tişe-*, MK *tegirmen tişedi* ED 561a.
- dişengi**: “değirmen taşlarını dişemede kullanılan araç”. YER: Tokat: N. Demir, s. 450. = DerS ile krş. *dişenği* II 1523a, *dişeği* 1521a || TürS 541a *dişeği* ile krş. || TarS II, 1182 *dişeği* (*dişengi*, *dişeği*). || KÖKEN: *dişe-n-gi*, krş. TietzeL *dişeği* 629b.
- dolah, dola**: “atki, baş örtüsü, tülbent, yazma”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 397; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 233. = DerS *dolak* III (~ *dolah*) 1542a-b || TürS 554a *dolak* 2., 3. ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *dola-k*, krş. TietzeL *dolak* 639b, ET *tolga-* ED 497a.
- doluh- / doluk-**: “göz yaşarmak, ağlayacak duruma gelmek, dolukmak; üzüntü veya çok sevinçli olmaktan kaynaklanan ağlama isteğine rağmen, ağlamamak için kendini sıkmak; ağlayacak duruma gelmek, dolukmak”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 265; Malatya: C. Gülseren, s. 397; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 640b. = DerS *doluk-* 1547b-1548a || TürS 558a *dolukmak* ile krş. || TarS II, 1207 *dolukmak* (II),

tolukmak (II) “(göz) yaşla dolmak, ağlayacak hâle gelmek”. || KÖKEN: *dol-uk-* < *tol-*, ek için krş. OTWF 7.24 (645-651).

doyalıh: “sahur yemeği”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 472. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *doy-a+lık* ? krş. *erlik*.

döleg, dölek I: “düz, doğru; geniş arazi, engebesiz arazi, mec. akıllı, uslu, dürüst, ciddi; “elverişi, uygun; kalıcı; güven içinde”; **dölek dur-** rahat, sakin, temkinli durmak, yaramazlık, terbiyesizlik etmemek (*dölek, tölek* “sabit, kararlı, kalıcı, güvenilir, dürüst; sükun ve güven içine, temkinli; sakin ve itaatli?; elverişi, uygun; usta, kurnaz; *dölek ol-* “temkinli, sakin, itaatli? olmak”)). YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 472; Beypazarı: E. Torun, s. 285; Malatya: C. Gülseren, s. 398, Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 48. = DerS *dölek I* 1577a (kökence *dölek II, III* ve *IV* de buraya ait olmalı) || TürS 566a *dölek 2*. || TarS II, 1231 *dölek, (tölek)*. || KÖKEN: **döle-k*, **döle-* ağızlardaki kökü için krş. *döle-ş-*, *döle-t-*, *döle-n-* ED 498 a-b; TietzeL “uslu, ağırbaşlı” ile “düz, düzlük” anlamlarını ayırt eder, ayrı maddeler olarak ele alır, 651a ve b; ET *tölek* ED 498 a-b; TT *dölek* kelimesi için bak. İ. Hakkı Aksoyak, s. 46-48 (Burada Atalay çevirisine dayanılarak DLT s. 389’dan *dölek* sözüne yer verilir, Aksoyak s. 47. Aslında DLT’ten yer verilecek uygun örnek çevirinin iki sayfa öncesindeki Oğuzca *tölek* “dölek, oturamaklı, gönlü sâkin kişi” örneğidir).

dölen-: “düzleşmek, (bir işe) koyulmak, yatkinlaşmak”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 49. = DerS 1578b || TürS Ø || TarS II, 1234 *dölen-*. || KÖKEN: **döle-n-* < *töle-n-*, krş. *dölek*, TietzeL 651b.

dulda, duldalıh: “yağmur, güneş ve rüzgârın etki yapamadığı gizli, kuytu yer, gölge”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 398; Beypazarı: E. Torun, s. 285; KırşehirDerS: A. Günşen, s. 265; (Kırş.), Kırşehir: A. Günşen, s. 472. = DerS 1596b-1597a, bak. *dalda* || TürS 575a *dulda* || TarS II, 1248 *dulda*. || KÖKEN: bak. *dalda*.

dum-: “suya batmak, dalmak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 398. = DerS 1603a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Tietze’ye göre *dum-* şekli, *dohun-/dulun-* eyleminin (TietzeL 642b) yan biçimidir; tabii *çim-* eyleminin (TietzeL 518b) etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır.

duncuḥ-mah: “yorulmak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 127. = DerS *duncuk-* 1603b || TürS Ø || TarS II, 1255 *duncuk-*; V 3854 *tuncık-*; V 3854 *tuncuk-*. || KÖKEN: Kazakça, Şorca, Tuvaca biçimlerde *vu-* iledir, o halde OTWF, ED ve Tietze’deki ET o’lu biçim *u* ile değiştirilmelidir.

(TietzeL 659b); ET *tunçuk-* < **tunçu+k-* < *tu-nçu* krş. OTWF 496 ve 290 (*tançu* olarak).

durud-: “engellemek, durdurmak”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 241. = DerS Ø || TürS Ø || TarS ? II, 1272 *duruk-* (*turukmak*). || KÖKEN: *dur-*, ET’de *dur-* (< *tur*) eyleminin -t-’li ettirgen biçimi yoktur, krş. TietzeL 664a.

duşak: “bukağı”. YER: G.-BatıAn: Z. Korkmaz, s. 108. = DerS *duşak* (*dıvşak* vb.) 1609a || TürS 579a *duşak* “hayvanın iki ayağını bağlayarak yapılan köstek” ile krş. || TarS II, 1275 *duşak* (*tuş*, *tuşak*). || KÖKEN: “sözlük” bölümlerinde *duşa’* ve *d.+larına* yer alır, bir ihtimalle *duşa’* biçimi **duşağı* < **duşak+ı* biçimi olmalı, dolayısıyla kelimenin yalın biçimi *duşak* olmalı, krş. TietzeL *duşak* 66b, krş. ET *tuşag* < *tuşa-g* < ET *tuş* ED 562a, 561b, 558a.

dutacak: “tutacak, pulluğun el ile tutulabilmesi için yapılmış yerleri”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 52. = DerS *dutacak* I 1610b-1611a || TürS 2010b *tutacak* (mutfak için) ile krş. || TarS II, 1276 *dutacak*. || KÖKEN: *dut-acak*.

dutağ, dutağ: “sıcak kapları tutmak için kullanılan, dikilmiş bez parçası; tutunacak dal; mec. güvence; *dutāğ üstüne gondum*”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 472; Erzincan: M. Sağır, s. 414; Malatya: C. Gülseren, s. 398. = DerS *dutak* I (yapıca izleyen örnekler de *dutak* I ile ilgili olmalı) 1611a; krş. 2010b *tutak* || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *dut-ak*.

dutamak: “vesile, neden”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 398. = DerS 1612a || TürS 2011a *tutamak* 2. “güvenecek şey” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *dut-amak*, -*amak* için bak. KorkmazGr 100, s. 73.

dü, düğ, düğü: “ince bulgur; pirinç”. YER: Tokat: N. Demir, s. 450; Kars: A. B. Ercilasun, s. 375; Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 49. = DerS *düğü* I 1622a-1623b || TürS 583b *düğü* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: krş. TietzeL 669b; Clauson’a göre *tög-* “dövmek, vurmak, ezmek”ten -i ile *tögi* ED 478b.

dünegin, dünegin: “dün”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 258; UrfaE: K. Edip, s. 107. = DerS *dünegin* (*dünen*, *dünegün* vb.) 1630b || TürS Ø || TarS II, 1319 *düni gün*. || KÖKEN: *dün* ve *gün*, Eski Anadolu Türkçesi *dün ü gün* ile karşılaştırılabilir.

düne-: “tünemek”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 127. = DerS *düne-* I 1631b || TürS 2019a *tünemek* ile krş. || TarS II, 1318 *düne-*. || KÖKEN: *dün+e-* < ET *tün* “gece” TietzeL 672b, ET *tüne-* (MK ve KB için) ED 516a; (tavuk vb. için) geceyi geçirmek, geceleme.

düri, dürü: “dürü, düğünlerde verilen hediye bohçası; gelinin damadın yakınları için getirdiği hediyelik çeyizleri”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 184; Kırşehir: A. Günşen, s. 472. = DerS *dürü I/(dörü)* 1635b-1636b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *dür-i* < ET *tür-* “bükmek, katlamak” ED 530b-531a; Tietze, ET şekli **türüg* olarak tasarlar, bak. TietzeL 676a.

dürmeç: “içine katık konularak sarılmış, dürülmüş yufka ekmeği”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 398. = DerS *dürmeç I* 1634b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *dürme* ve *aş*, bak. TietzeL 675a.

düşelik: “kadınlara baba malından miras yoluyla intikal eden mal”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 640b. = DerS ile krş. *düşelik I* “memurlara tahsis edilen maaş” 1368b; *düşelik II* “uğranılacak, dinlenilecek, kalınacak yer”; || TürS Ø || TarS II, 1344 *düşelek (düşelik)* “hasılat, varidat, kazanç, pay, hisse”. || KÖKEN: *düş-e+lük* (?), krş. *doyalık*; TietzeL **düşele-k* ve *+lik* benzeşmesini düşünür. (Tietze, 1; s.677b); etimolojik olarak DerS'deki her iki sözcük de *düşelik* ile ilgilidir. DerS'de “miras karşılığı *düşerge*, *düşelge*, *düşerlik* vb. sözcükler yer alır; *düşelik* biçimiyle *düşerge* maddesi altında yine çoğunlukla Doğu, Kuzeydoğu (Artvin) bölgeleri kaynak gösterilir.

ede: “kardeş”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 399. = DerS *ede I* 1663a-b || TürS 599b *ede* “ağabey” || TarS III, 1384 *ede*. || KÖKEN: ? krş. Tietze'ye göre “Lallwort” (çocuklara özgü sözler) olabilir, s. 688a.

eğiş: “bulamaç karıştırılan uç kısmı geniş düz bir alet”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 241. = DerS *eğiş*, *eğiş* vb. 1679b-1680a || TürS Ø || TarS IV, 1398 *eğiş*...2 “kurumuş hamuru ve hamur bulaşığını teknedden kazımaya yarayan alet”. || KÖKEN: TietzeL ve Dankoff'a göre Erm. *agiş* ile ilgilidir, TietzeL 694b; öte yandan Bläsing, Tietze'den yıllar önce, 1995'te *Armenisch-Türkisch* adlı çalışmasında kelimenin Türkçe olması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre kelime *döv-eç*, *tıka-ç*, *döv-üç* örneklerinde olduğu gibi *-(g)eç*, *-(g)iç* ekiyle *eğ-* fiilinden *eğiç* şeklinde türemiş olabilir, s. 20-22.

egsik: “eksik”. YER: Diyarbakır: M. Erten, s. 155. = krş. *esik I, II* 1781a-b || Krş TürS 613b *eksik* ile krş. || TarS III, 1416 *eksük*. || KÖKEN: Buradaki *-g-* ile *egsük* şeklinin ET *egsük* (*g*'li okuyuşu) desteklediği düşünülecek olsa da bu kullanım yöreye özgü olup ikincil olan (*-gs-* > *-ks-*) *eksük*'ten gelişmiş olmalı.

eğdi: “sebze diplerindeki otları kesmeye ve sebzelerin diplerini kabartmaya yarayan bir çeşit çapa”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 48. = DerS *eğdi II* (*eğdi I* de kökence sözcüğümüzle ilgili olmalı) 1674b || TürS Ø || TarS III, 1387 *eğdi*. || KÖKEN: Eren s.129a; TietzeL 694a; ET *egdü* ED 102b, OTWF *eg-dü* § 3.114, s. 332, Eren ve TietzeL OTWF’ye yer vermezler.

ekenek: “Ekilebilen arazi, tarla”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 414. = DerS 1694a || TürS 609b *ekenek* || TarS Ø. || KÖKEN: *ek-enek*, krş. TietzeL s.700b.

elcek: “eldiven; tırpanın üzerinde bulunan, tırpanı el ile kavramada ve savurmada yardımcı olan tutacak, tırpan sapında bulunan çıkıntı”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 473; KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 49; Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 50. = DerS *elcek II* (ve *elcek I*) 1704b-1705a || TürS 621a *elcik* “motosikletlerin tutacağındaki yumuşak kaplama” || TarS III, 1421 *elcek*. || KÖKEN: TietzeL +*cek*’in küçültme eki olduğunu belirterek *tutacak* (< *tut-acak*) sözünün etkisini de göz önünde bulundurur, TietzeL 707a.

elik: “geyik”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 641a. = DerS *elik I* 1717a || TürS 627b *elik* “dağ keçisi” || TarS Ø. || KÖKEN: krş. Tietze710b, ET *elik* ED 142.

elp-: “toz, toprak içine karışmış arpa, buğday gibi tahılı avuç içinde üfleterek ayırma, savurma”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 399. = DerS 1728a, Anadolu ağızlarında nadir rastlanan bir eylem, bir kez Erzincan’da *alp-* olarak, Çorumda da *elpme* olarak görülür. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?.

elsiran: “cizleme sürme kemiği”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 184. = DerS *eğsiran* “kazan ya da teknedeki hamuru kazımaya ve kesmeye yarayan bir çeşit araç” (*elsiranı* dahil 30’a yakın yan biçimi vardır) 1687b-1688b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. TietzeL *eğistiren/* *eğsiren/* *eyseran* < Rum. *ζῡστῆρις* 695b.

em: “ilaç”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 399; UrfaE: K. Edip, s. 108; KırşehirDerS: A. Günşen, s. 265. = DerS *em I* (ve II) 1729b || TürS 630b *em* || TarS III, 1455 *em*. || KÖKEN: ET *em* ED 155a, TietzeL 713b, Eren 134a.

emle-: “bir yarayı ilaçlama, iyileştirmeye çalışma”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 399. = DerS 1739a || TürS 633a *emle-* || TarS Ø. || KÖKEN: *em+le-* < ET *emle-* ED 161a.

- enük:** “enük, kedi köpek yavrusu”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 128. = DerS *enik* 1757a-1758a || TürS 638b *enik* ile krş. || TarS III, 1472 *enik*, 1476 *enük*. || KÖKEN: ET *enük* ED 183b, TietzeL 729a, Bang 1917.
- epri-:** “çürüyüp yenmez hâle gelmek, çürümek (üzüm, kavun vb.)”. YER: ; Urfa: S. Özçelik, s. 259; UrfaE: K. Edip, s. 108. = DerS 1763b || TürS 641b *eprimek* ile krş. || TarS III, 1479 *epri-*. || KÖKEN: Tietze, ET *opra-* eyleminden geldiğini belirtir (ED 14a-b); *ipren-*, *ipra-* gibi yan biçimler de *yıpran-* ile ilişkili olduğunu düşündürür.
- erişgün:** “olgun”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 128. = DerS *erişgin II* “ermiş”, III “yetişkin (kız); ihtiyar” || TürS 644b *erişkin* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *eriş-gin*.
- erlik:** “sahur yemeği”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 473. = DerS *erlik* 1765b (1765a-b *er ekmeği* altında) 1722a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *er+lik(?)* krş. *doyalıh*, *doyalık* (krş. *erken* “erken, geç değil?!).
- esil-:** “eksilmek”. YER: G.-BatıAn: Z. Korkmaz, s. 109. = DerS *esil- I* (ve II) 1782a || TürS Ø || TarS III, 1536 *esil-*; 2101 *isil-*. || KÖKEN: **ēsil-* < **egsil-* < ET *egsü-l-* ED 117b, TietzeL 703a.
- esir-:** “şırmamak, çılgınca işler yapma”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 286. = DerS *esir- I* 1783a-b || TürS 650b *esir-* “sarhoş olmak, delirmek, çok kızmak” || TarS III, 1540 *esir-*; 1552 *esri-*. || KÖKEN: ET *esür-* ED 251b, TietzeL 740b.
- esürgün:** “tipi”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 129. = DerS *esirgin I* 1782b || TürS Ø || TarS Ø *esirgin* “bora, fırtına” TS III, 1540. || KÖKEN: *esür-gün*, krş. *esir-* TietzeL *esirgin II* 741b.
- év-:** “acele etmek”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 129; Kars: A. B. Ercilasun, s. 376; **ev-:** “acele etmek”. YER: Tokat: N. Demir, s. 451; (Ç. Çiftliği), Kırşehir: A. Günşen, s. 473; Beypazarı: E. Torun, s. 286. = DerS 1811b-1813b || TürS 668b *ev-* → 1005b *iv-* || TarS III, 1573 *ev-*; 2135 *iv-*. || KÖKEN: ET *év-* ED 4b, TietzeL 751b.
- evecek:** “çabuk”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 184. = DerS *evecek*, *even* 1803a || TürS Ø || TarS III, 2130 *ivecek*; 2132 *ivecen*; 2132 *ivecük*. || KÖKEN: *ev-ecek*, bak. *ev-*.
- even:** “aceleci”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 286. = DerS *even* 1803a-b || TürS 1005b *ivecen* ile krş. || TarS III, 2132 *ivecen*. || KÖKEN: bak. *ev-*.
- evécük:** “acele eden”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 286. = DerS 1803, *even* maddesi altında || TürS Ø || TarS III, 2132 *ivecük*. || KÖKEN: bak. *evecek*.

eveti: “acele”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 376. = DerS *evedi* (12 benzer sözcük ile) 1803b-1804b || TürS 1005b *ivedi* ile krş. || TarS III, 1568 *evedi*; 2132 *ivedi*. || KÖKEN: *ev-eti*, bak. *ev-*; sözcük bu anlamla Anadolu ağızlarında *evedi* olarak yaygın bir kullanıma sahiptir, ET biçim ile ağızlardaki biçimler esasen kapalı *é* iledir, krş. ED 4b.

evetle-: “acele etmek”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 376. = DerS *evetle-*, *evetile-* 1806a → *ev-* || TürS Ø || TarS III, 1571 *evetle-*; 2134 *ivetle-*. || KÖKEN: *evet+le-*, krş. TietzeL *evet* 753b.

evsin ~ evşin: “etrafı taşla çevrili av bekleme yeri, avcı sığınağı”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 400. = DerS *evsin* I 1815b-1816a || TürS 669b *evsin* || TarS Ø. || KÖKEN: *avsin*, krş. TietzeL *avsin* III < *av* 231a (Tietze sözcüğü İ. Vásáry’ye dayanarak *av+sın* olarak açıklar).

evsüklü: “kadın”. YER: Belpazarı: E. Torun, s. 286. = DerS *evsüklü* 1816b; DerS sözcüğü *eksik etek*’e gönderir. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *evsük+lü* < *egsük* sözcüğün *ēsikli* ve başka yan biçimleriyle yaygın bir kullanımı vardır. “Kadın” anlamıyla kullanımı “eksikliği olan” anlamındaki erkek egemenliğine dayanan anlayıştan çıkmış olmalı, krş. TietzeL *eksük* II, *eksik etek* 703a.

eyin: “sırt”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 376. = DerS *eyin* I 1821b (*eyin* II de burası ile ilgili) || TürS Ø || TarS III, 1390 *eğın*; 1582 *eyin*. || KÖKEN: Anadolu ağızlarında yaygın olmayan sözcük esasen Azeri Türkçesi alanına aittir, krş. TietzeL *eğın* 695a, ET *eğın* “omuz” UW 385b-386a, ED 109a; Tietze, UW ve ED’ye yer vermez.

gaçanağ: “kızların izinsiz olarak kocaya kaçması”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 474. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *gaç-anah* (?), krş.

gağır-: “balgam çıkarmak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 131. = DerS *kağır-* II (Kastamonu) 2594a; *kakır-* 2603b (Ordu) || TürS Ø || TarS IV, 2162 *kağır-* (I). || KÖKEN: *ga+hır-* < **kağır-* **kakır-*, sözcük yansıma eylemler türeten +kIr ekiyle türetilmiş olmalı, krş. *bağır-*, *çağır-* T. Tekin 1983, s. 509.

gağırh: “balgam”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 131. = DerS *kakırk* 2606a, *kağsırık*; 2595b-2596a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *gağır-ih* < *kakır-ık*.

gapcuğ: “tahıl kabuğu; boş kovan”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 132. = DerS *gapcık* I, II (*gapcuğ* vb.) || TürS 1068a *kapcık* 2. ve 3. ile krş. ||

TarS IV, 2246 *kapçuk*; 2148 *kabcuk*. || KÖKEN: *gap+cuh* < *kap+çık*; +*CIk* için bak. ET KorkmazGr 43, s.42 ve ötesi.

ğarabaş: “(Az.): “hizmetçi”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 376. = DerS Ø || TürS Ø farklı anlamlarda *karabaş* için 1075a || TarS I, 2253/4 *kara baş* “dertli baş; akılsız”. || KÖKEN: *gara* ve *baş* < *kara* ve *baş* bak. ET *kara bodun*, *kara baş* ED 643b.

ğarağul: “bekçi”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 376. = DerS (Samsun ve Gaziantep için verilen *ğarağol* yazı dilindeki biçimle bir olup bütün Anadolu’da benzer şekilde yaygındır) 1918b || TürS Ø bkz. *karakol* 1077b || TarS IV, 2283 *karavul*. || KÖKEN: Mo. *karagul*, Mo. *kara-* “bakmak, gözetlemek” +*gul* Poppe1964, 153, s.46; ayrıntılar için bak. TMEN II § 276, s.399-403, Schönig s. 152-153.

ğatğı: “geline takılan hediye”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 299. = DerS *katkı* 2684a (Antalya) || TürS 1106b *katkı* 4. ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *gat-gı*.

ğavuz: “buğday tanelerinin kabukları”. YER: Edirne: E. Kalay, s. 262. = DerS 1942b; *kavuz II* 2695a || TürS 1113 *kavuz* || TarS IV, 2365 *kavuz*. || KÖKEN: *kap+uz* ayrıntılar için bak. Eren 220b.

geçin-: “ölmek”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 233. = DerS 1962b || TürS Ø || TarS III, 1617 *geçin-*. || KÖKEN: *geç-in-*, *geç-* eyleminden.

gelik: “ahırın ön tarafında hayvanların barındığı yer”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 184. = DerS *gelik III*, *gelik IV* 1978a, *gelif* 1977b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Dankoff’a göre Ermenice ya da Türkçe oluşu kesin olmayan sözcüklerdendir: E91 *kalik*, s. 179-180.

gelinti, gelüntü: “göçmen, gelinti, muhacir”. YER: Tokat: N. Demir, s. 451; Aybastı: M. Aydın, s. 134. = DerS *gelinti I* 1982a-b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *gel-inti*, *-inti* için krş. KorkmazGr 157, s. 101 ve ötesi.

gergi: “örtü”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 288. = DerS ile krş. *gergi I* 2000b-2001a || Krş TürS 752a *gergi* “perde, ip vs. gerginleştirmede kullanılan araç” ile krş. || TarS III, 1665 *gergi*; 1666 *gergü*. || KÖKEN: *ger-gi*.

gezek: “sıra, sohbet”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 288. = DerS *gezek I* 2020a-b || TürS Ø || TarS III, 1689 *gezek*. || KÖKEN: ET *kez-* “gezmek” sözünden çıkan sözcük, Mo. ve buradan geri ödünçleme ile *keşig kejik* şekillerinde görülür; ayrıntılar için bak. Schönig s. 125-126, TMEN I,

- 331-332, Tezcan SNÜN s. 69; “sıra, nöbet” anlamı Moğolcada ortaya çıkmıştır.
- gêçeli, geçeli:** “taraf, yaka, geçeli”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 242; Aybastı: M. Aydın, s. 134. = DerS *geçeli* (tek örnek Niğde’den) 1961a || TürS 736a *geçeli* || TarS III, 1615 *geçelik*. || KÖKEN: *geçe+li* < *geç-e*, yapı ve anlamca krş. *öte* < ET *öt-* “geçmek”.
- gıra, gıran:** “kenar, yan, çevre, bitim yeri”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 402. = DerS *gıran* V 2052b || TürS 1157a *kıran II* || TarS IV, 2497 *kırañ (I)*; 2497 *kırağ*; 2497 *kırak*. || KÖKEN: krş. Tü. *kır*, ET *kır*, ED 641a-b; EW *kır* “Berg, Bergbrücken”, Räsänen Şorca (*kıran*) ve Hakaşa (*hıra*) biçimlerini Tü./Osm. şekillerle birleştirir, s. 265b.
- gırık:** “bir kadının sevgilisi, dostu”. YER: Isparta: O. Yıldız, s. 175. = DerS *gırık* I 2057b || TürS 1159a *kırık II* || TarS IV, 2508 *kırık*. || KÖKEN: *kır-ık* (?), bak. *kırık*.
- gırge:** “Binanın alt katı”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 289. = DerS *gırge II* 2083 (DerS’deki tek örnek Beypazarı’ndan) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *gır-ge* (?).
- gişi, ğişi:** “kadının kocası”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 234; UrfaE: K. Edip, s. 111. = DerS 2085b || TürS 1188a *kişi* || TarS IV 2579 *kişi* “1. insan, adam, kimse; 2. erkek”. || KÖKEN: ET *kişi* ED 752b-753a.
- goşun:** “ordu, asker”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 377. = DerS 2108a (DerS’deki tek örnek Kars’tandır.) || TürS 1222b *koşun* || TarS IV 2672 *koşun* “1. saf, asker dizisi”. || KÖKEN: Mo. *koşun* Schönig 155-156, Lessing 970b.
- göğerti:** “yeşillik, sebze”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 402. = DerS *göğerti* I 2130a-b (DerS’de II-IV. örnekler de kökence aynıdır.) || TürS 786b *göverti* ile krş. || TarS I: V, 1727 *göğer-*. || KÖKEN: *göğer-ti*, krş. Tü. *ağartı*, *sarartı*, *karartı*; *göğer-* < **kök+er-* TD s.184.
- göğün-:** “ateşte bir şeyin renginin atması”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 402. = DerS 2133b → *göğnü-* II 2132b. || TürS 786b *göyünmek-göynümek* “ham meyve olgunlaşması” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *göyün-* “yanmak” fiiliyle ilgili olmalı, krş. ET *köy-ün-* ED 726b (**küñ-*).
- gölek:** “küçük su birikintisi, gölcük, gölet”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 52. = DerS 2141b || TürS 733b || TarS III, 1739 *gölek* “gölcük”. || KÖKEN: *göl+ek*, krş. KorkmazGr +Ak, s. 35, Eren s.160a.

- gölük, kölük:** “at, eşek, katır gibi yük taşıyan binilen hayvan”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 402; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 572; Tokat: N. Demir, s. 452. = DerS 2145b, 2954b-2955a || TürS 755a *gölük* || TarS III, 1740 *gölük*. || KÖKEN: ET *köyük* ED 717b, bak. Eren s. 160b, (ET *köl-* “bağlamak, koşmak” fiilinden).
- gössüz:** “köstebek”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 418. = DerS *gözsüz* DerS 2183b. || TürS Ø || TarS III, 1830 *gözsüz* “kör”. || KÖKEN: *göz+süz* (?).
- götürge:** “Manivela”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 111. = DerS *götürge* I 2166a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *götür-ge*.
- göze-:** “yamalamak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 403. = DerS 2178b || TürS 794a 1. || TarS III, 1814 *göze* (I). || KÖKEN: ET *köze-* < *köz* “göz” ve +*e-* ED 757b(1).
- gözer:** “buğday, toprak vb. şeyler elenen iri, geniş gözenekli büyük kalbur”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 51; (Kaman), Kırşehir: A. Günşen, s. 479. = DerS 2180a-b || TürS Ø || TarS III, 1816 *gözer*. || KÖKEN: *göze-r*, bak. Eren s. 164a.
- gözü:** “ayna”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 403. = DerS 2181b || TürS 795a || TarS III, 1819 *gözü*, 1823 *gözüğü*; 1832 *gözüğü*; 1834 *gözüğü*. || KÖKEN: krş. ET *közğü* ED 761b, Erdal *közğü*, *köz(ü)ğü* Erdal Gramer 110-111 < *közün-*.
- gubat:** “iri yapılı, sevimsiz”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 138. = DerS 2185b || TürS 1245a *kubat* || TarS Ø. || KÖKEN: bak. Eren *kubat* s. 263b; Eren Dankoff’ dayanarak Erm. *kopit*’e bağlar.
- gulluk:** “ardiye”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 186. = DerS *gulluk* I DerS 2192b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *kul+luk* ?.
- gulun:** “at yavrusu, yeni doğmuş tay”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 403; Aybastı: M. Aydın, s. 138. = DerS *gulun* I 2193a-b (*gulun* II “sirke küpünün üstündeki koyulaşmış tabaka” sözü de burası ile ilgili olabilir, İç Anadolu’da bu tabaka için *guzu* “koyun yavrusu” kullanıldığına göre, bir başka yörede de *gulun* “at veya eşek yavrusu” kullanılmış olabilir.) || TürS 1251b *kulun* || TarS IV, 2727 *kulun*. || KÖKEN: ET *kulun* ED 622b, krş. *kulun*.
- güncü:** “kıskanç”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 479. = DerS ile krş. *gunucü* 2197a ve *günücü* 2231b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *günücü* < *günü+cü* < ET *küni* ED 727a, krş. *günücü*.
- guruluğ:** “hayvanların altına sermek için kurutulmuş gübre”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 234. = DerS 2201a-b || TürS Ø || TarS

Ø. || KÖKEN: *guruluh* < *kuru-g+luk*, Kaşgari'de harfiyen bu şekilde söz de vardır: *kurugluk* ED 657a.

ğuşâne: “en küçük yemek kabı, tencere, küçük tencere, kuşane”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 480; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 234; Malatya: C. Gülseren, s. 403. = DerS *guşgana* (*guşhana* vb.) 2202b. || TürS 1269 *kuşane* || TarS Ø. || KÖKEN: ? (Tü. *kuşane*, sözcüğü *kuş*+ Far. *hane* şeklinde açıklayanlar vardır).

ğuşğana → ğuşâne

ğuşhane → ğuşâne

ğuy-, ğuymağ, “koymak, sıvı vs. dökmek”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 139; Uşak: G. Gülsevin, s. 380. = DerS *guy-* I 2203 ve *ğuymak* II 2204a || TürS 1225a *koymak* || TarS Ø. || KÖKEN: ET *kud-* “dökmek” ED 595b.

ğuyma: “kuymak, “un şeker, yağ ya da kaymakla yapılan tatlı”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 403. = DerS ile krş. *ğuymak* II 2204a || TürS 1273b *kuymak* “tereyağı, peynir, unla yapılan yemek” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *guy-ma*, krş. *guy-*.

ğuz: “güneş almayan yer”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 139. = DerS 2204a-b || TürS 1275b *kuz* || TarS IV, 2763 *kuz*. || KÖKEN: ET *kuz* ED 680b.

ğüzle: “sonbaharın geçirildiği yer”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 140. = DerS *ğüzle* I 2243b-2244a || TürS 819b *güzlek* 2. ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *ğüz+le*, krş. Tü *yayla*, *kışla*.

guzugula: “Baharda yetişen ekşi bir ot”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 290. = DerS *guzugulağı* 2205a || TürS 1276b *kuzukulağı* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *guzu gulağı* < *kuzu* ve *kulak* +ı, krş. Hauenschild 1989 § 952.

haçan: “ne zaman”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 140; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 643b. = DerS 2248b-2249a (ayrıca bak. *açan* 57b) || TürS Ø || TarS III, 1893 *haçan* → IV, 2150 *kaçan*. || KÖKEN: ET *kaçan* ED 592a-b.

haçar: “anahtar”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 378. = DerS *açar* 57b, *açacak* I 55b-56a || TürS *açar* 1. ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *aç-ar*, genellikle Azeri Türkçesine özgü bir *h-* türemesiyle.

harçla-: “harcamak”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 261. = DerS Ø || TürS 847a *harç* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: Ar. *خرج* *harc* ve Tü. +*la-*.

harıĝ: “ark, su arkı”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 234. = DerS *harĥ* (*harıĥ*, *harık*) 2288a; *arık* I (*arĥ*, *arıĥ*) 315a-316a || TürS Ø || TarS I, 214 *ark* “su cedveli”. || KÖKEN: Tü. *ark*, başta *ĥ*- türemiş, içseste ise *ı* türemiş, sonda ise *-k* ünsüzü Azeri Türkçesine özgü bir şekilde ötümlüleşmiş.

hıllık: “toprak yemek kabı, güvecin küçüğü”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 243. = DerS Ø (?) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *hıl+lik* < *hıl* ?.

him: “temel”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 112; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 645b. = DerS *him* I 2385a-b || TürS Ø || TarS III, 1919 *him ur-*. || KÖKEN: krş. ET *im* “işaret, parola”, (?) ED 155a-b.

horata: “laf, söz, dedikodu; şakacıktan”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 234; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 645b; Erzincan: M. Sağır, s. 420; Kırşehir: A. Günşen, s. 483. = DerS 2409a-2410b || TürS Ø || TarS III, 1920 *horata*. || KÖKEN: Rum. *χωρατα* (*horata*) Tietze 1999: 383.

hölle-: “bebeği kundaklamak”. YER: Tokat: N. Demir, s. 453. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *höl+le-* < *höl* < ET *öl* ED 124a-b, sözcük “çocuğu (nemli) toprakla sarmalamak” anlamından çıkmış olmalı, krş. *öl*.

höllük: “çocuğun altına (bez yerine) konan toprak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 141; *höllük* “tepe, toprak, yığın; ince toprak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 379; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 235. = DerS *höllük* I 2430b-2431a || TürS 902a *höllük* || TarS Ø. || KÖKEN: *höl+lük*, krş. *hölle-*, krş. *öl*, *öllük*.

ılıncaĝ: “salıncak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 142. = DerS 2471b-2472a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *salıncak* sözünün yan biçimi olmalı.

ır: “türkü, Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 235. YER: = DerS *ır* I 2480a; *yır* 4273b || TürS 913a *ır* → TürS 2183a *yır* 1. || TarS III, 1952 *ır*; 1972 *iru*; VI 4185 *yır*. || KÖKEN: krş. ET *ır* ED 192b(1).

ırgala-: “sallamak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 142. = DerS 2483a-2484a || TürS 913b *ırgalamak* 1. || TarS III, 1959 *ırgala-*; 1962 *ırga-* 1965 *ırkala-*; 1933 *ıĝrala-*. || KÖKEN: *ırga-la-* (fiillere gelip sıklık yapan *-la-*, *-ala-* ile), krş. ET *ırga-* “sallamak” ED 217b.

ırla-: “çağırmak”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 235. = DerS 2487b; *yırla-* 4274a || TürS 914a *ırlamak*, TürS 2183a *yırlamak*” şarkı

söylemek” ile krş. || TarS III, 1965 *ırla-*; VI 4585 *yırla-*. || KÖKEN: *ır+la-*, ET *ırla-* ED 230a, ayrıca krş. *ır*.

ıscah, ısıca, ısıcah: “sıcak”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 187; Malatya: C. Gülseren, s. 406; 2/8, Aybastı: M. Aydın, s. 142. = DerS *ısıcak I* (kökence *ısıcak II* de !) 2489b || TürS Ø || TarS III, 1972 *ısıcak*; 1982 *ıssıcak*. || KÖKEN: *ısı+cak* < < ET *isig* ED 246a-b.

ısıtma: “sıtma (hastalığı)”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 406; [Bakınız: kızdırma] s. 115. = DerS 24791b || TürS 915b *ısıtma* 2. || TarS III, 1975 *ısıtma*. || KÖKEN: *ısıt-ma* < *ısıt-* < ET *isit-* ED 243a.

ini: “kardeş, küçük kardeş”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 302. = DerS *ini I* 2543a || TürS 970b “kayınbirader” || TarS III, 2084 *ini (II)*. || KÖKEN: ET *ini* ED 170a.

irde-: “kusur bulmak, aşağılamak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 143. = DerS 2547a || TürS Ø || TarS III, 2087 *irde-*; 2095 *irte-*. || KÖKEN: krş. ET *irde-* “araştırmak, aramak” ED 208a-b, krş. Tü. *irdele-*.

irkeş-: “(DLT) toplanmak”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 646b. = DerS ile krş. *iriktir-* “toplamak, biriktirmek” 2549 (?), *irkil-* I “halk toplanmak” || TürS Ø || TarS III, 2092 *irkil-*. || KÖKEN: *irk-* ve *-ş-*, beklenen şekil *irkiş-*’tir; ET *irk-* ED 221a.

ısıtme: “sıtma, hastalık”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 243. = DerS ile krş. *ısıtma*; DerS 2555b, Bayburt, Kars, Van. || Krş TürS 915b *ısıtma* ile krş. || TarS III, 1975 *ısıtma*. || KÖKEN: bak. *ısıtma*.

isot, issot: “acı biber, biber, sivri biber, yeşil biber (taze); kırmızı biber (kuru)”. YER: UrfaE: K. Edip s. 116; S. Özçelik, s. 262; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 235; Malatya: C. Gülseren, s. 407; Erzincan: M. Sağır, s. 420. = DerS 2557b-2558a || TürS 984b *isot* || TarS III, 1984 *ıssı ot* “biber”. || KÖKEN: *isi ot* (harfiyen) “sıcak ot”, “ısıtan ot” anlamından gelişmiş olmalı, *isi* < *isig* için bak. *ıscah*.

işala-: “meyve ağaçlarının özüne zarar vermeden sallamak”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 485. = DerS *iğşala-* (ayrıca *iğşamak*) 2458b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *işa-la-* (sıklık çatısı kuran *-la-* ile) *işa-* < *iğşa-* “sallamak”.

iti-: “kokuşmak”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 485. = DerS *iti-*, *itileş-* I 2568b (*yiti-* “yağ, tuzsuz kalıp acımak” Amasya, Kayseri 4281b). || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. *yiti*, *iti* “keskin kokulu” (çeşitli

yörelerde), krş. Çağatayca *yiti-*, *iti-* “keskin olmak” ED 886b ve ET *yitiğ* “keskin” ED 889b.

itilmiş: “kokuşmuş”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 485. = DerS ile krş. *iti-* || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *iti-l-miş*, bak. *iti-*.

kalığ, kalın: “başlık parası, çeyiz”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 407; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 235. = DerS ile krş. *kalın götür-* “kız tarafına armağan götürmek” (Sivas) 2609a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. ET *kalıñ* ED 622a-b, Eren 202b (ayrıntılar burada yer alır); *kalığ* biçimi (*ñ ~ g*) kaynaklarda görülmez.

karlıh: “kışın yağan karları, yazın kullanmak üzere saklamak için mağara içlerinde oyulan, üstü kapalı derin mahzen; bir tarafına kar koyarak içindeki suyu soğutmağa mahsus kap”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 120. = DerS *karlık I* 2669b || TürS 1091a *karlık* 1. “kar kuyusu” || TarS Ø. || KÖKEN: *kar+lık* (krş. Tü. *kömürlük* “kömür konan yer”).

kent: “köy (*köy* kelimesiyle birlikte kullanılır: *köy kendî var* gibi)”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 116. = DerS ile krş. *kentdi* “köylü” (İğdır) 2744a || TürS 1138 *kent* “şehir” ile krş. || TarS IV, 2412 *kend*; 2439 *kent*. || KÖKEN: ET *kend* (Kaşgarî’de “kasaba, belde” anlamlarıyla yer alır) < Soğd. *knd* ED 728a-b; “köy” anlamı Azeri Türkçesi sahasına aittir.

kesek: “parça”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 144. = DerS 2761a-b || TürS 1142a 1. ve 3. topraktan sabanla kalkan iri parça anlamlarında” ile krş. || TarS IV, 2444 *kesek*. || KÖKEN: *kes-ek* < ET *kesek* ED 749b-750b.

kesme: “şey: “hamur ve cevizden yapılan bir çeşit yemek”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 188,. = DerS ile krş. *kesme I, III, V* 2766b, *kesme aş* 2767a || TürS 1145b-1146a 10. “lokum” || TarS IV 2478 - çok farklı anlamlarda görülür. || KÖKEN: *kes-me*.

kesük: “uğrak olmayan, تنها”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 244. = DerS Ø (bu anlamda bir *kesük* DerS’de yer almaz; ancak *kesik I* bir ölçüde burasıyla ilgilidir DerS 2763b) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *kes-ük*, Clauson *kesek* maddesi içerisinde yer verdiği *kesük*’ün edilgen bir yapı olduğunu (“kesik, kesilmiş”) belirterek *kesek*’ten ayrılması gerektiğini vurgular, ED 749b.

keşik, kéşik, keşşik: “sıra, nöbet”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 144; (Çayağzı), Kırşehir: A. Günşen, s. 486; Tokat: N. Demir, s. 454; UrfaE: K. Edip, s. 117; (Ç. Çiftliği) krş. *keşik*, Kırşehir: A. Günşen, s. 486. = DerS *keşik I* 2771a, *kesik IV* 2764a, ayrıca krş. *gezek I* 2020a-b,

gezek VI 2021a || TürS 1148a || TarS IV, 2456 *keşik (kezik)* “nöbet, sıra”.
 || KÖKEN: bu hâliyle Mo.’dan alınmış bir sözcük olup ET *kezig* (< kez-)
 sözünden çıkmıştır, bak. *gezek*; Schönig *keşig* s. 125-126.

keygi: “elbise”. YER: Tokat: N. Demir, s. 454. = DerS *geygi* 2015b (→
geysi 2017a altında!) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ET *kedgü* < *ked-*
 “giymek” ED 702b-703a.

kıg: “keçi ve deve gübresi: [Bakınız: fişkı, tezek, yapma]”. YER: UrfaE:
 K. Edip, s. 122. = DerS *kıh* (*kığ* vb.) 2790b-2791a || TürS 1151a *kığ* ||
 TarS IV, 2471 *kığ (I)*. || KÖKEN: ET *kıg* ED 608b-609a.

kığla- → **kır:la-**

kınışka: “nüfus hüviyet cüzdanı”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 651a =
 DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Rus. *книжка* - *knijka* ?

kır:la-: “devenin pislemesi”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 409. = DerS
 ile krş. *kığla-* II 2789b, *kığla-* II 2790b, *kıhla-* 2791a || TürS Ø || TarS
 IV 2478 *kığlamak* “koyun, keçi ve deve gibi hayvanlar terslemek”. ||
 KÖKEN: *kır* + *la-*, *kır* sözü *kığ* biçiminin yan biçimi olmalı, yaygın
 olmayan, dar bir alana özgü kullanım olup tam bir *r*’den ziyade *g*’ye
 yakın bir *r* olmalı, yaygın biçim *kığla-*’tır, bak. *kığ*.

kıraç: “yan, kenar, çevre; dağ sırtı, tepe; kıraç, toprak”. YER: Malatya: C.
 Gülseren, s. 409. = DerS *kıran I* (*kırak, kırağ* vb.) 2815a-2816a || TürS
 1157b *kıran II* 1. ve 3. || TarS IV, 2497 *kıraç (I)*; 2497 *kırağ*; 2497
kırak. || KÖKEN: bak. *gıra* maddesi, ayrıca bak. OTWF *kıraç* § 295,
kır+aç, s.161.

kırgıt: “sözü geçen, dişli kimse; kuvvetli, varlıklı”. YER: Malatya: C.
 Gülseren, s. 409. = DerS *kırkıt III* 2829b, *kırgır II* 2822a || TürS Ø ||
 TarS Ø. || KÖKEN: ?.

kırık: “arkadaş, zampara”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney,
 s. 58. = DerS *kırık* 2823a-b || TürS 1159a *kırık II* “törelere ve yasalara
 aykırı ilişki kurulan kişi” || TarS IV, 2508 *kırık*. || KÖKEN: *kır-ık*, →
gırık.

kışka: “ufak kuru soğan”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 421; ArtvinF: H.
 Tokdemir, s. 652a. = DerS 2842a, *gısga* 2062a-b || TürS 1166b *kışka* ||
 TarS Ø. || KÖKEN: Eren, Tietze’nin **gizha* ile karşılaştırdığına değinir.
 Tzitzilis ise Rum. *ισκα* (*iska*) ile ilişkili görmüştür; Eren, kesin bir
 köken açıklaması yapmaktan kaçınır, bak. s. 240a, krş. TietzeAr § 178
 قزحة **qizha*; Eren’in de köken açıklaması yapmaktan kaçınması
 yerinde bir tutumdur. Sözcük Arapça, Türkçe ve ilgili öteki dillerin
 kaynaklarından ayrıntılı bir şekilde araştırılmaya muhtaçtır.

kıygın: “yorgun, kırgın”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 303. = DerS Ø || TürS 1173b *kıygın* “mağdur” || TarS Ø. || KÖKEN: *kıy-gın*, *kıy-* “kesmek, kıymak” anlamından gelişmiş olmalı.

kırlık: “önlük; iş entarisi”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 118. = DerS *kırlık I* “kadın giysisi, fistan; yeldirme; çocuk zıbını” 2880a || TürS Ø. || TarS Ø. || KÖKEN: *kır+lık*.

kölüg, kölük → gölük

kórsen: “yetersiz ışık (Kaman)”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 486. = DerS *kórseli* (*kórsen*, *kórsene* vb.) DerS 2967b-2968a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?, İç Anadolu bölgesine özgü bir kullanımdır.

kölge: “deve yavrusu”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 118. = DerS 2145b *gölük*, 2954b-2955a *kölük* ile krş. || TürS 1237b *köşek* ile krş. || TarS IV, 2703 - krş. *köşek* (*köçek*) “deve yavrusu” ile krş. || KÖKEN: krş. ET *kölük* “koşumlu yük hayvanı” (*köl-* “bağlamak, koşmak”) ED 717b, ET *köşek* “hayvan yavrusu” ED 753b, ağızlardaki *kölge* biçimi kelimenin Moğolcaya geçmiş olan *göligen* biçimiyle ilgilidir, bak. Eren *köşek* maddesi, s. 262a-b, bak. *gölük*.

kö-: “korumak, arka olmak, yardımcı olmak”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 654a. = DerS *kömek yardım* 2956b ile krş. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Burada gerçekten çekimli bir *kö-* fiili mi var, yoksa derleyen *kömek* sözünü *kö-mek* olarak bölmüş mü bilmiyoruz.

kösee: “ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış odun, köseği”, Malatya: C. Gülseren, s. 410; **kösegi** “yarım yanmış odun parçası”, Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 235; **kösengi** “tandırda saçma saçmak, ateşi karıştırmak için kullanılan değnek”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 59; **kösövü** “fazlaca yanmış”, Erzincan: M. Sağır, s. 422. = DerS *kösegi* (ve çok sayıda yan biçim) 2971a- 2972a || TürS 1236a *kösegi* || TarS IV, 2698 *kösegi*; VI 2699 *köseğü*. || KÖKEN: Clauson'da *z* ile *közegü* yer alır ve *köze-* “ateşi karıştırmak” (s. 757, *köze-*) eylemine bağlanır, ED 759b (örnek -g- ile Kaşgarî'den alınmıştır); Eren ise -s- ile *kösegi* biçimine yer verir ve *köse-gü* (*köse-* “ateşi karıştırmak”) biçimi ile karşılaştırır, *z*'li şeklin (*köze-*) ortaya çıkışını *köz* “köz, kor” adının etkisine bağlar, ayrıntılar için bak. 260b-261a.

kösegi → kösee

kösengi → kösee

kösövü → kösee

kösravi: “ateşi karıştırmak için kullanılan yaklaşık yarım metre boyunda bilek kalınlığında ağaç, odun; masat yerine kullanılan özel bileği taşı”.

- YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 654b. = DerS ile krş. *kösee* || TürS Ø || TarS IV, 2698 *köseği* (*kösegü*). || KÖKEN: *közegi* sözünün yöreye özgü ekleşmiş / birleşmiş bir biçimi olmalı, bak. *kösee*, krş. *kösee*.
- köşek:** “gömlek”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 118. = DerS 2119 a *göcek* X “yikanacak çamaşır” (Burdur) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ? *gömlek* (ET *köñlek* ED 732a) ile ilgili olmalı ancak yöreye özgü bu kullanımın nasıl ortaya çıktığı pek açık değil.
- köten:** “pulluk, büyük saban”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 45. = DerS *köten* I 2981b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Erm. *gut* ‘ay, diyalekt *gut* ‘an, *kot* ‘an Dankoff § 116, s. 38, Eren s. 253b.
- kötürge:** “değirmende taşı indirip bindirmeye yarayan değnek”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 383. = DerS *kötürge* I 2982b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *götürge*.
- kubaş-:** “karşılıklı iş gücü yardımında bulunmak”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 487. = DerS 2987b || TürS 1245a *kubaşmak* || TarS Ø. || KÖKEN: **kuba-ş-*, DerS 2987b’deki verilere göre İç Anadolu’da yaygın olan bir fiil olup öteki yörelerde sık görülmez.
- kulun:** “tay, at yavrusu”; *kulun etmek* “at, eşek yavrulamak”; *kulun atmak* “at, eşek için herhangi bir nedenle vakitsiz doğum yapmak, düşük yapmak”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 655a. = DerS 2997a-b || TürS 1265b *kulun* || TarS IV, 2727 *kulun*. || KÖKEN: ET *kulun* ED 622b, krş. *gulin*.
- kurkışın:** “kurşun”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 124. = DerS Ø || TürS Ø || (TarS IV 2736 *kurkılıç* “süslü kılıç”)?? || KÖKEN: krş. ET *korugjin*, Codex Cumanicus *korgaşun*, *korguşin*. Urfa’daki biçim bir dönem Memluk sınırlarına yakın olması dolayısıyla olsa gerek, Kıpçakça biçime çok yakındır ED 656b.
- kuşhana:** “tencere”. YER: s. 124; Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 244. = DerS 4574a || TürS 1270a *kuşhane* || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *guşane*, bak. *guşâne*.
- külle:** “tandırın havalandırma deliği”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 487. = DerS *külle* I 3028a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?.
- kümürtlek:** “gırtlak, âdem elması”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 487. = DerS *kimirtlek*, *kömürtlek* I 2872b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?, +*lek* için krş. Tü. *gırtlak* < *gırt*+*lak* ?.
- künde:** “her gün”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 411. = DerS *künde* VI 3037a || TürS 811a *günde* “her gün” ile krş. || TarS III, 1866 *günde*. || KÖKEN: *gün*+*de* < ET *künde* Ht X 1068.

künne-: “küsmek”. YER: Zonguldak: M. Eren, s. 188. = DerS *künne-* “kıskanmak” (Zonguldak) 3039a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ? *küni+le-* ? krş. *gunü*.

kürtük: “kar birikintisi, kar, buz”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 236; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 655b; Kırşehir: A. Günşen, s. 487. = DerS *kürtük I* 3046b-3047a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ET *kürtük* ED 739a, Eren *kürt+ük* (küçültme eki) olarak düşünür. bak. Eren 276a (*kürtün* 2).

kürtün: “kar yığını”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 295. = DerS *kürtün I* 3047a || TürS 1287a *kürtün II* || TarS IV, 2777 başka anlamla (içi otla doldurulmuş palan). || KÖKEN: *kürtük* sözünün köküyle ilgili olmalı, Eren, “*kürt+(ü)n* eki” olarak açıklar, s. 276a.

kürükgü: “bir tür tırmık” YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 42. = DerS *kürük III, kürükhü* 3048a || TürS 1286a *küremek* “kürekle atıp temizlemek” ile krş. || TarS *kürü-* IV, 2777 “kürek gibi bir şeyle almak” ile krş. || KÖKEN: *kürü-*.

kürüm: “tohum ektikten sonra tarlayı düzeltmeye yarayan yassı ağaç”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 44. = DerS Ø || TürS 1286a *küremek* “kürekle atıp temizlemek” ile krş. || < TarS IV, 2777 *kürümek* ?. || KÖKEN: *kürü-m*.

kúsgú: “kalın sopa”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 145. = DerS *küskü I* 3050a-b || TürS 1287a *küskü* 1. ve 2. ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: ?.

küsküç, kösküç/köskülüç/küsküllemeç: “havuç, çiğdem vb. çıkarmada kullanılan ağaç ya da demir sopa”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 52. = DerS *küsküç* 3050b || TürS 1287a *küskü* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *küskü+ç* ?, bak. *küsgü*.

lalík: “dilsiz”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 264. = DerS *lalik III* 3061b || TürS *lal I*, 1296b ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: krş. Erm. *lalık* “sağır” (< Far. *lál*) Dankoff § 193.

lazut: “mısır”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 236. = DerS 3069a || TürS 1302b || TarS Ø. || KÖKEN: Dankoff, kökeni kesin olmayan sözcükler bölümünde Erm. *lazut* “mısır” ile karşılaştırır: §63, s.176, bak. Eren s.280a.

loda: “içine saman doldurulan saptan samanlık”. YER: Edirne: E. Kalay, s. 264. = DerS *loda II* “küme, yığın vb” 3081b-3082a, *loda III* 3082a || TürS 1312b *loda* 4. “üzeri toprak veya otla örtülmüş saman yığını” ile

krş. || TarS Ø. || KÖKEN: Hasan Eren'e göre kökeni belli değildir, ancak Bulgar ağızlarında da görülür, s.282b.

mingin, ningin: “zeytinyağı sıkmaya yarayan araç; zeytin yağını çıkartmak için kullanılan tahta mengene”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 305. = DerS Ø || TürS 1369a *mengene* 2. “ürünün suyunu sıkmaya yarayan pres” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: ?.

nanca: “ne kadar”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 236. = DerS 3238b-3239a, 4603b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *na+n+ca* (*ne* ve zamir *n'si*, eşitlik *eki* +*ça*, krş. Az. Tür. *neçe*).

nöker: “hizmetkâr”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 381. = DerS 3255a *nöger*, *nöker* ile krş. || TürS Ø || TarS IV, 2900 *nöker*. || KÖKEN: Mo. *nöker* Schöning s. 141-142, kelime daha çok Azeri sahasında görülür, krş. AhundovTezcan s. 524.

o: untu → oħuntu

oħu: “davetiye, okuntu”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 385. = DerS *oku* 3275b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. *oħu-*, *ohuntu*; < **okı-g* ?.

oħu-: “çağırarak, davet etmek”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 491; Uşak: G. Gülsevin, s. 385; Tokat: N. Demir, s. 455. = DerS *oħu-* 3273b, *oku-* 3276a || TürS 1494b *okumak* 9. || TarS V, 2942 *oħu-*. || KÖKEN: ET *okı-* ~ *oku-* ED 79a.

oħucu: “düğün davetiyesi dağıtan”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 237. = DerS *oħuyucu*, *oħucu* 3273 || TürS 1495 *okuyucu* 3. ile krş. || TarS bkz. V, 2946 *okucu*. || KÖKEN: *oħu+cu* (?) < *okı-g+çı*.

oħula-: “davetiye çıkarmak, çağırarak”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 385. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *oħu+la-*, bak. *oħu*.

oħuntu, o: untu: “davetiye; okuntu, düğün ve nişan hediyesi”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 148, Kırşehir: A. Günşen, s. 491, Malatya: C. Gülseren, s. 41. = DerS 3273b || TürS 1495a *okuntu* || TarS V, 2950 “1. *oku-* çağırarak; 2. davet olunmak, çağırılmak” ile krş. || KÖKEN: *oħu-ntu*.

oku-: bak. *oħu-*.

ortağlı: “anlaşmış”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 246. = DerS Ø || TürS 1513a *ortak* ile krş. || TarS V, 3016 *ortaklu* ile krş. ||

KÖKEN: *ortag+lı* < *ortak+lı*, -k'nin ikinci hecenin sonunda -g olması gerçekte Azeri sahasına aittir, öte yandan yörede konuşulan Kürtçenin ses yapısı da bunda etken olabilir.

osan-: “usanmak”. YER: Isparta: O. Yıldız, s. 182. = DerS 3291a || TürS 1513a *usanmak* ile krş. || TarS VI, 3990 *usan ol-* 3988-89 ile krş. || KÖKEN: ET *osan-* ED 248b-249a.

otar-: “otlatmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 381. = DerS *otar-* I 3293a || TürS 1518a *otarmak* || TarS V 3025 *otar-*. || KÖKEN: *ot+ar-*, krş. Tü. *ever-*, *başar-* gibi eylemlerdeki adlardan geçişli eylemler türeten +*Ar-* eki.

oyan-: “gerçekleri anlamak, kavramak”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 246. = DerS 3300b || TürS 2041a *uyanmak* 4. || TarS V, 3035 *oyan-* → *uyan-* “ışık parla-”. || KÖKEN: *oyan-* esasen Azeri sahasına aittir, sözcük *oygan-* < *odgan-* **odug+an-* gelişimiyle *oyan-* şeklini almıştır, ET *odug* için bak. ED 47a ve Ölmez 1998.

öfele-: “ufalamak”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 266. = DerS 3313a || TürS 2029a *ufalamak* ile krş. || TarS VI, 3901 *ufaklamak* “ufaltmak”. || KÖKEN: *ov-* eyleminin sıklık çatısı, krş. Tü. *ovala-*, krş. ET *uv-* ED 4b-5a.

ögey: “üvey”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 237; s. 424; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 659b; Tokat: N. Demir, s. 455. = DerS *ögey* DerS 3315b || TürS 2068 *üvey* 1. ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: ET *ögey* ED 119b < ? bugüne değin ET *ög* “anne” sözünden türediği düşünülmüşse de semantik sorunlar nedeniyle bu açıklamanın kabulü güç görünüyor.

ögürleşmağ: “özellikle hayvanların bir araya gelmesi, toplu olarak birbirlerine ısınması, kaynaşması hali. (Mecaz olarak aynı anlamda insanlar içinde kullanılır.)”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 660a. = DerS *ögürleş-* I 3322a-b || TürS 1534a *ögürleşmek* “birbirine alışmak” ile krş. || TarS V, 3068 *ögür olmak* ile krş. || KÖKEN: *ögür+leş-*, krş. ET *ögür* “sürü” ED 112a; *ögürleş-* eylemi, Erdal'ın *öğren-* eylemini açıklarken (< *ögür+en-* “ehlileşmek”) yer verdiği *ögür* şeklini açıklamaya katkıda da bulunur, bak. OTWF § 7.211, s. 609-610.

ökse-: “özlemek”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 128. = DerS 3326a-b || TürS 1535a *öksemek* || TarS V, 3061 *ögsemek* (*öksemek*) “özlemek, iştiyak duymak”. || KÖKEN: bak. *ösge-*.

öl: “toprağın nemi, tav”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 414. = DerS *öl I* 3328b (DerS’de *öl II* yoktur!) || TürS 1536a *öl* || TarS V, 3075 *öl*. || KÖKEN: ET *öl* ED 124ET *öl* ED 124a-b.

öllük: “yaşlılık, yaş olmak, bebeklerin altına konulan ısıtılmış toprak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 415. = DerS 3332b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *öl+lük*, bak. *öl*.

ösge-: “özlemek”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 237. = || DerS 4628a *örzülemek*, (Kesirlik-Elazığ için *ösgemek*) ile krş. || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *ösge-* < *öz+ge-* ? krş. Tü. *özle-* (*öz+le-*).

ösüs: “öksüz”. YER: bkz. *ösüz.*, G.-BatıAn: Z. Korkmaz, s. 119. = DerS *ösüz I* 3356a || TürS 1535b *öksüz* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *ösüz* < *ögsüz*, *ög* “anne” + *süz*, bak. ED 116b(1).

ötür-: “ishal olmak”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 492. = DerS *ötür- I* 3359a-b || TürS 1552a *ötürmek* || bkz. *ötürük* krş. ? *ötür-* “geçirmek” TS V, 3138. || KÖKEN: ET *öt-* “geçmek” → *ötür-* “geçirmek” eyleminden, ED 68a(2); gerçekte Tü. *ötürü* sözünün kökü de *ötür-* eylemidir.

ötürük: “ishal”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 414. = DerS *ötürük II* 3359b || TürS 1552a *ötürük* || TarS V, 3139 *ötürük* → *ötrük*. || KÖKEN: *ötür-ük*, bak. *ötür-*, ET *ötürük* 70a.

övey → ögey

öze-: “(bir şeyi) eriyinceye değin çırpma”. YER: S. 62. = DerS *öze- III* 3370b, *öze- V* 3371a || TürS 1556a “yoğurt, pekmez vs. sulandırmak” || TarS VI, 4134 *üzmek* “koparmak, kırmak, kesmek”. || KÖKEN: *öz+e-*, krş. *kana-*, *boşa-* vb. eylemlerdeki +A- eki.

pişirgeç: “yufka ekmeği pişirirken yufkayı çevirmeye yarayan çubuk”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 493. = DerS ile krş. *bişirgeç* || TürS 1611a || TarS Ø. || KÖKEN: *pişir-geç* < ET *bışur-* ED 383b, Eren, s. 335b, bak. *bişirgeç*.

potuk: “deve yavrusu”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 298. = DerS 720b-721b *boduk* ile krş. || TürS 1623b || TarS V, 3199 “tavşan yavrusu”. || KÖKEN: krş. ET *botu* “deve yavrusu” ED 299a-b, sondaki +k küçültme eki olmalı, krş. Eren, s. 339a, bak. *boduk*.

- sabahı:** “ertesi sabah”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 266. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: **sabah+ı+ı*, krş. *birisi*, *hepsi* (< *hepsi*) < *hep+i+ı* her ikisi de teklik 3. kişi iyelik eki.
- saçı, saçu:** “gelinin başına serpilmesi alışkanlık hâline gelmiş para vb. şeyler; geline verilen hediye, yeni evlenenlere verilen hediye”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 416; Aybastı: M. Aydın, s. 150. = DerS 3508b || TürS 1674b *saçı* || TarS V, 3214 *saçı* → *saçu* 3216 *saçu*. || KÖKEN: *saç-ı*, krş. ET *saçığ* < *saç-ığ* ED 769a.
- saçma:** “tandır yakacağı, saman, tezek kırıntıları karşılığı”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 64. = DerS 3509b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *saç-* “saçmak, atmak” ve *+ma*.
- sağacağ:** “helke”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 247. = DerS *sağacak* I 3512a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *sag-acak*, krş. ağızlarda ve standart Türkçedeki *yakacak*, *tutacak* vb.
- sağaltu:** “süt”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 150. = DerS *sağaltı* 3512b → *sağıntı* 3513b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *sağ-* ve ? *sağ-ıntı* sözünün yan biçimi olabilir, krş. DerS 3513b.
- sağın:** “sağılan, süt veren hayvan, sağmal”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 662a. = DerS *sağın* 3513 → *sağılı* 3513a || TürS 1679a *sağım* 2. “süt veren hayvan” ile krş. || TarS V, 3230 *sağın* “sağım” ile krş. || KÖKEN: *sağ-in*, krş. ET *-Xn*, OTWF §3.107, s. 300-308.
- sağla-:** “korumak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 382. = DerS 3516a *sağla-* “hayvan baktırmak, güttürmek” || TürS 1687a *saklamak* 4. “korumak” || TarS V, 3250 *sağlamak* → *saklamak*. || KÖKEN: *sak+la-*, ET *sakla-* ED 810a ve ET *sak* ED 803b, bak. *sak*.
- sak:** “uyanık, tetikte”. YER: KırşehirDerS: A. Günsen, s. 265; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 662a; Beypazarı: E. Torun, s. 299. = DerS *sak* I, II 3516b || TürS 1684a *sak* I || TarS V, 3250. || KÖKEN: ET *sak* ED 803b, krş. buradan türemiş *sahla-*.
- saplı:** “büyük su kepçesi, uzun bir sapı olan tas, büyük kepçe”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 417. = DerS 3541b || TürS 1701a *saplı* 4. || TarS Ø. || KÖKEN: *sap+lı*.
- saran:** “pamuk ipliğinden yapılmış kilim, çul”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 247. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ? < ?.
- sargun/sargın:** “hastanın kendini bilememe durumu, bilince sahip olunamayacak kadar hasta olma durumu”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 663a = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *sağrı* “hasta” sözünün *+n* almış (birliktelik eki?) durumu olabilir.

sarı yağ: “tereyağı”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 267. = DerS 3546b (Afyon; *sarıcağ* Afyon-Karaçay göçmenleri) || TürS 1706a *sarı yağ* || TarS Ø. || KÖKEN: *sarı* ve *yag*, krş. Kıpçakça *saru ot*, *saru yag* “tereyağı” ED 848a; ayrıca günümüz Orta Asya Türk dillerinde *sarmay*, *saryag* şeklinde kullanımlar da vardır (kişisel bilgi).

sarsağ, sarsuh: “Bozuk davranışlar gösteren, serseri, boşboğaz”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 663a; Aybastı: M. Aydın, s. 151. = DerS *sarsak I* 3548b || TürS 1707b *sarsak sursak* “(hastalıktan titrer gibi) sarsakça, sarsılarak” || TarS Ø. || KÖKEN: ET *sarsı-* “kaba olmak, sert davranmak, hırpalamak, sarsmak” sözüyle semantik ilgi kurmak mümkün olabilir. (ED 854b-855a); ancak **sars-uk* sözünün anlamı bu durumda “sarsılmış” değil de “sarsmış” olmalı; yine ET *sası-* “kokmak, bozulmak” (ED 855b) ise anlamca uygun düşebilir, ancak buradan türemesi muhtemel *sarsak* biçimini fonetik yönden açıklamak güç görünüyor.

sarsuk: “tuzsuz, tatsız, ekşi”. YER: Tokat: N. Demir, s. 455. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *sası*, *sarsuh*.

sası: “tuzsuz, tatsız (yiyecek), kokmuş”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 417. = DerS *sası I* 3549a || TürS 1708b *sası* 2. “kokuşmuş” || TarS V, 3324. || KÖKEN: ET *sasığ* < *sası-* “kokmak, bozulmak” ED 856a.

savak: “savacak, değirmende suyun kullanılmadığı zaman akıtıldığı yer, suyun oluğa girdiği yer”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 299; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 663a. = DerS *savak X* 3552b-3553a || TürS 1710b *savak I* || TarS V, 3332. || KÖKEN: *sav-ak*.

sergi: “yaygı, kilim”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 417. = DerS *sergi I* 3589a || TürS 1734a *sergi* 4. || TarS Ø. || KÖKEN: *ser-gi*.

sıçan yolamağı: “keçi yolu”. YER: Kütahya: T. Gülensoy, s. 252. = DerS Ø || TürS Ø || TarS V, 3403 *sıçan yolu* ile krş. || KÖKEN: birleşik, *sıçan* ve *yolamak*, krş. DerS *yolak* (I), *yolamaç*, *yolamak* s. 4288b; belli ki *yolak* < *yol+ak* şekline gelir; *yolamak* ise **yol+a-mak* şeklinde düşünülebilir.

sın-: “bozulmak”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 65. = DerS *sın- I* 3612b || TürS 1755b *sınmak* 1. “kırılmak, bozulmak” || TarS V, 3448. || KÖKEN: ET *sın-* < *sı-* “kırmak” ve *-n-* ED 833b.

sındı: “makas”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 263; Uşak: G. Gülsevin, 387; (Kırş.), Kırşehir: A. Günşen, s. 495; Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 65. = DerS 3610a-b || TürS 1754b || TarS V, 3434. || KÖKEN: ET *sındı* ED 836b, Tü. olmasa gerek, fiillere gelen *-du*

ekini açıklamak zor (bu konuda açıklama girişimi için bak. TMEN § 1250, Doerfer *soktu* “bir sucuk türü”nü açıklarken *-tu (-du)* ile kurulu sözcüklere yer verir; *kıftu* “makas” < **kıptu* < *kıp-* “kırmak, kesmek” ve öteki örnekler: *yogdu*, *yamdu*, *sındu* vb; ancak *sın-* eyleminden türemiş bir âlet ismi söz konusu olsaydı elimizde **sıdu* veya **sındurdu* diye bir şeklin olması gerekirdi. Sözcük, Korkmaz'da da *-DI/-DU* eki altında “fiil şekillerinin kalıplaşması” altında ele alınır (KorkmazGr § 261, s. 173). Erdal, fiilden isim yapan *-du* ekini ele alırken (§ 3.114) bu ekin geçişli eylemlere geldiğini belirtir ve *sındu* örneğine yer vermez, *sın-* eylemi ise, bilindiği üzere geçişli olmayıp dönüşlüdür (OTWF s. 332-333); Clauson kökeni konusunda görüş bildirmez (ED 836b); kimi bilgiler için bak. Eren 364b; en eskilerde ilk olarak DLT'de görülen kelimenin Çince olması gerektiği yolundaki görüş için bak. J. Hamilton, 1995, s. 30-31, Hamilton sözcüğün 10. yüzyıldan önce ET'ye girdiğini düşünür, ilaveten benzer bir sözcük olan 鋏刀 *jiaodao* ve *kıptu* hakkında da bilgi verir; sözcüğün Çince oluşu konusunda ayrıca bak. H. Choi s. 193, nr. 28: 剪刀 *jiandao*; 剪 *jian* ve 刀 *dao* sözcükleri birleşik olarak Çince ve Japoncada (はさみ / 剪刀 *hasami / sentō*) “makas” yerine kullanılmaktadır. Sözcük, 剪 *jian* “makas” ve 刀 *dao* “bıçak” anlamlarında iki ayrı sözcükten oluşmaktadır, 剪 *jian* sözü de 前 *qian* “ön, evvel” ve 刀 *dao* “bıçak” kelimelerinden oluşur.

sındırmak: “(oruç) bozmak”. YER: “Nevşehir Folkloru: “H. Güney, E. Güney, s. 65. = DerS ile krş. *sındır-* V “kırmak, akıtmak” 3611a || TürS 1754b *sındırmak* 1. kırmak, 2. yenerek bozmak, mağlup etmek || TarS V, 3437. || KÖKEN: *sın-dır-*, bak. *sın-*.

sınıh: “kırık”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 663a. = DerS *sınık I* 3611b || TürS 1755a *sınık* 1. || TarS V, 3441 *sınık*. || KÖKEN: *sın-uk*, bak. *sın-*; ET *sınuk* ED 83b.

sınıkçı, sinihçi: “kırık çıkıkçı”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 418; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 663b, Erzincan: M. Sağır, 425. = DerS 3612a || TürS 1755a || TarS Ø. || KÖKEN: *sınık+çı*, bak. *sınıh*, *sinihçi*.

sırı-: “yorgan köpüme [?]”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 418 (buradaki anlamı, “köpüme”i (?), DerS'deki “Yorgan, şilte vb. iri iri, aralıklı dikmek” ile tamamlayabiliriz. = DerS *sırı- I* 3616a-b || TürS 1758a *sırmak* 1. || TarS V, 3460 *sırmak* “sağlamca dikmek”. || KÖKEN: ET *sırı-* ED 845a.

sıyrığı: “pancarda ilk çapa öncesi sıra arası otu kesmeye yarayan alet”.

YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 47. = DerS *sıyrığı I* (II-IV de burası ile ilgilidir) 3624a-b || TürS 1762b *sıyrığa* 1. “harmanda sap toplamaya veya damlardan karı küremeye yarayan araç” || TarS V, 3464 *sıyrığı*. || KÖKEN: *sıyrır-gı*, < ET *sıdır*- ED 802b.

sılıle-: “temizlemek”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 418. = DerS Ø || TürS 1768a *sili II* 1. arı, temiz” || TarS Ø. || KÖKEN: *sili+le-*, *sili* < ET *silig* (*sil*- “silmek, temizlemek” ED 826b-827a).

sin: “mezar, kabir; ölüm; kahır, acı”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 418; YTS: 188 < ET Çin. *ts'in*, KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266; Kırşehir: A. Günşen, s. 495; Malatya: C. Gülseren, s. 418. = DerS *sin I* 3637b || TürS 1770b *sin I* || TarS V, 3470. || KÖKEN: ET *sin* ED 832a-b < Çin. 寢 *qin* Tekin 1997, s. 169.

sinnik: “sinlik, ölesice, kargış sözü”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 152. = DerS *sin I* 3637b altında Çankırı için *sinik* yer alır. || TürS 1774b *sinlik* “mezarlık” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *sin+lik*, bak. *sin*.

sisik: “kaygan, dazlak, kel”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 238. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?.

sohu, sokğu, sokı, soku: “tahıl dövmeye yarayan taş dibek, büyük havan”. YER: Tokat: N. Demir, s. 456; Erzincan: M. Sağır, s. 426; Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 248; Malatya: C. Gülseren, s. 418; Tokat: N. Demir, s. 456; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 238. = DerS *soku I* 3659a-b || TürS 1787a *soku* 1. || TarS V, 3502 *soku*. || KÖKEN: ET *soku* ED 805, *sok-u*, Anadolu ağızlarında bir hayli yaygın olan sözcük için bak. Eren s. 373a-b.

sona: “suna, ördek”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 664b. = DerS 3663b || TürS 1819 *suna* || TarS V, 3576 *suna*. || KÖKEN: Mo. *sona* Schönig s.168, Lessing’de *sonu* “atsineği” (727b) yer alır.

söğılme, söğılme: “patlıcan püresi, patlıcan kızgın külde pişirildikten sonra yakılmış yağ dökülmek suretiyle yapılan yemek”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 133, Urfa: S. Özçelik, s. 268. = DerS Ø || TürS Ø || TarS V, 3533 *söğülme* “kebab”. || KÖKEN: ET *sökül*- “kızartılmak, söğüş yapılmak” ED 821b (< *sök-ül*-, Clauson sözcüğe -g- ile yer verir).

subaşı: “belediye reisi; düğün kahyası”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 382; Tokat: N. Demir, s. 456. = DerS *subaşı I* 3687a || TürS 1814b *subaşı* “tarihteki anlamları var” || TarS V, 3562 “zabit, kumandan”. || KÖKEN: ET *sü başı*, Osm. *sü başı* → *su başı* ED 781b.

- suiti**: “kunduz”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 572. = DerS 3689b-3690a || TürS Ø || TarS V, 3571. || KÖKEN: *su* ve *it* “köpek” (+i iyelik eki).
- suvar-**: “sulamak, su vermek (tarlaya, hayvana)”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 133; Malatya: C. Gülseren, s. 419; Urfa: S. Özçelik, s. 268. = DerS 3702b || TürS 1824a || TarS V, 3594. || KÖKEN: *suv+ar-* < ET *suv+gar-* ED 786b-787a, ET *suv* “su” sözünün sonundaki -v bu türevde saklanmıştır, +*gar-* için bak. OTWF §7.531, s. 742-748.
- sümüh, sımık**: “kemik”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 382; Urfa: S. Özçelik, s. 267. = DerS *sümük* “kemik” 3713a || Bkz. *sımık* || TarS V, 3622 *süğük* ile krş. || KÖKEN: ET *süğük* (ED 838b) sözü “kemik” anlamıyla Azeri ve Kuzey Irak Türkçesi, Güneydoğu Anadolu ağızlarında görülür.
- sürâK**: “sürgü”. YER: G.-BatıAn: Z. Korkmaz, s. 121. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø || KÖKEN: *sür-ek*.
- süysün**: “ense”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 382. = DerS *sūsün, süysün* 3726a, *süksün* 4710b || TürS Ø || TarS V *süksün* 3617. || KÖKEN: bak. Eren *süksün* 378b; -y-’li ve -ü-’lü şekiller sözcüğün eski şeklini *süğsün* şeklinde düşünmemizi gerektirir.
- şenel-**: “şenlenmek”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 268. = DerS 3760a (Kırşehir bir kez geçer) || TürS 1859a *şenelmek* 2. || TarS V, 3654 *şenel* → *şenlen-*. || KÖKEN: *şen+el-*.
- şılık**: “yufka, ceviz ve fıstıktan yapılan bir tatlı”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 268. = DerS *şilliki III, şılık I* 3778a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Ar. شل **şlekke* TietzeAr. §108, s.286.
- şıltah/k**: “suç atma, karalama, haksızlığa uğramış, dövülüp sövülmüş gibi bağırıp çağırma, ortalığı gürültüye verme, yaygara (şıltak “kavga, gürültü “ YTS: 198)”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266. = DerS 3768b || TürS Ø || TarS V, 3664 *şıltak*. || KÖKEN: Mo. *şıltag(an)* Schönig s.172-174, ayrıntılar için buraya bak.; Mo. sözcük ET *tıltag* “sebepe, neden” ED 494a < *tılta-* < *tl* “dil, lisan” sözünden gelir; ayrıntılar için bak Schönig s. 172-174.
- şışlih**: “düğün için hazırlanan yemek, pirinç, şeker, yemiş vb.”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 383. = DerS ile krş. *şışlik II* ve *I* 3787b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *şışlik* (*şış+lik*) sözünden gelişmiş olmalı.

şöyleğine: “şöylece”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 153 = DerS Ø || TürS Ø || TarS V, 3682 *şöyle*. || KÖKEN: *şöyle*+*gine* (?).

taka: “pencere; duvara oyulmuş küçük dolap; ahırda yem konan oyuk, yemlik”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 238; s. 135; Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 67. = DerS *taka* I 3804b-3805a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Ar. طاقه *tāqa* TietzeAr. §131, s. 290.

tanışuk: “dügün yapacak olanın danışmak için komşularını davet ettiği toplantı”. YER: Tokat: N. Demir, s. 456. = DerS *tanışık* 3820b-3821a || TürS 1901a *tanışık* “birbirini tanıyanların her biri” ile krş. || TarS V, 3729 ile krş. || KÖKEN: bak. *danışık*.

tanla-: “şaşırmak” (*tañla-* “hayret etmek, şaşmak, garip bulmak; şaşırtmak”). YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266. = DerS *tanla-* “kınamak, ayıplamak; aldatmak” 3821a-b ile krş. || TürS 1902a || TarS V, 3734. || KÖKEN: ET *tañla-* ED 521a-b (2), *tañ*+*la-*, *tañ* için bak. ET *tañ* “şaşılması, şaşırtıcı” ED 510b-511a.

tap-: “bulmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 383. = DerS *tap-* I 3828a || TürS Ø || TarS V, 3744 *tapmak* “3. bulmak, haiz olmak”. || KÖKEN: ET *tap-* ED 435b(2), kelimesi bu anlamıyla Anadolu sahasında değil de, Azeri sahasında yaygındır.

tata: “amca bey, dayı bey”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 238. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: Tatarca, Karayca, Karaçayca, Balkarca vb. Kıpçak grubu Türk dillerinde *tata*, *tete*, *tota*, *tetey* biçimlerinde görülür; Rus. *tyotka*, *tyotyta*, Çekçe *teta* sözlerine benzer, bak. Li 1999, s. 145-146, dipnot 339-340.

taz: “kel, dazlak, çıplak”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 232. = DerS krş. *tazlak* 3854a || TürS 480a *daz* ile krş. || TarS V, 3782 *taz* → *daz* TarS II 1031. || KÖKEN: ET *taz* ED 570b, bak. *daz* maddesi.

teles-: (~ *telefsi-*, *televsi-*) “(kalp) fazla çarpmak”. YER: UrfaE: K. Edip s. 136. = DerS *teles-*, *telesi-*, *telese-* 3870a || Krş. *telesimek* hlk. 1. “yorulmak, güçsüz kalmak, yorgunluktan bayılacak duruma gelmek” ile krş. || TarS V, 3790 *telesimek*. || KÖKEN: Azeri sahasına özgü olan eylem Anadolu’da görülmez.

tepecek: bak. “KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 50. = DerS 3881b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *depcek*; anlamca krş. *depgi*.

tepgeç: (Az.) “bel demiri üzerindeki tahta kısım”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 383ü. = DerS *tepgeç* 3883b → *teпки* 3885a || TürS 535a

dipçik “tüfekte bel demiri üzerindeki tahta” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *depcek*.

tereh: “raf”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 384. = DerS *terek I* (ve *II*) 3889a-b || TürS 1958b || TarS V, 3793 *terek 2*. || KÖKEN: Eren kökeni konusunda görüş belirtmez, bak. s.404b.

tevek bas-: “üzüm yaprağını küplerde tuzlu suyla saklamak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 421. = DerS ile krş. *tevek* 3901a-b || TürS 1970a *tevek 1*. asma, kavun, karpuz gibi bitkilerin sürgünü veya dalı” || TarS V, 3796 *tevek*. || KÖKEN: H. Eren’e göre *teğ* “asma” ve +ek küçültme eki, s. 405b-406a.

teyek: “asma dallarının uç kısımları”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 249. = DerS *tevek* 3901a-b || TürS 1970a *tevek* ile krş. || TarS II, 1035 *değek, tevek, devek, diğek*. || KÖKEN: bak. *tevek*.

teyin: “sincap”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 154. = DerS *deyin II* 1446b, *teyin* 3904a → *tehin* 3860a-b || TürS Ø || TarS V, 3797. || KÖKEN: ET *teyiñ* ED 569a, bak. *deyin*.

tez-: “başını alıp gitmek, (hayvanlar için kullanılır), kaçmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 384; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 666b; Elazığ: T. Gülensoy-A. Buran, s. 238. = DerS *tez-* 3907a-b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ET *tez-* “kaçmak” ED 572a.

tezik-: “ürkü� aniden kaçmaya başlamak, uzaklaşmak; yabancılaşmak”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 498; Tokat: N. Demir, s. 456. = DerS *tezik-* 3906a-b || TürS Ø || TarS V, 3797 “sıçramak”. || KÖKEN: *tez-ik-*, krş. OTWF §7.24 -(X)k-, s. 645 ve ötesi.

tokuç: “çamaşır veya yün yıkarken kirlerini çıkartmaya yarayan tahtadan alet”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 421. = DerS *tokuç I* 3949b-3950 (kökence *tokuç II* de buraya ait) || TürS Ø || TarS V, 3815. || KÖKEN: *toki-* ~ *toku-* “vurmak” eyleminden; ek için bak. KorkmazGr §123.-*Iç/-Uç* (< -gIç/-gUç), *döğüç, eğiç* vb. s.84; Erdal §3.21-*çUk* (-*çUg*), -gUç OTWF s. 357-359.

tor: “ağ, tuzak; acemi, beceriksiz”. YER: s. 138; Kars: A. B. Ercilasun, s. 384. = DerS *tor II* “ince örgülü balık ağı” 3967a; DerS *tor I* “toy; ürkek” 3966a-b || TürS 1996b *tor I* || TarS V, 3827 *tor II* TS V, 3828. || KÖKEN: ET *tor* ED 528b, Eren 413a(1).

torama: “işlemeli, süslü”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 269. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: .

tort: “köpeklerin boynuna takılan dikenli halka, tasma”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 499. = DerS ile krş. *tort V* “kalın yapraklı, dikenli ve süt gibi suyu olan bir ot” 3969b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ?.

toy: “dügün, eğlence, tören”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 384; Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 249; Malatya: C. Gülseren, s. 39. = DerS *toy I* “dügün” 4771 || TürS 1998b *toy II* “ziyafet” || TarS V, 3832 *toy (I)*. || KÖKEN: ET *toy* ED 566b-567a.

töng, töngü, döngü: “Tırpanla ekin biçerken çıtnık otundan deste yapılarak ayağa sarılan ve ekini yerden toplayan bir çeşit çorap, tozluk. Aynı zamanda ayağı tırpandan korumak ve biçilen ot veya ekini deste halinde düzgün bir şekilde çıkarmak için ayağa dolanmaktadır”. YER: KırşehirDerS2: M. Aysal, s. 49; Kırşehir: A. Günşen, s. 499. = DerS *töng I* 3981b-3982a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *tön-ge, tön-gü (?)*.

töre-: “türemek, çoğalmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 384. = DerS *töre-* 3983b || TürS 2020a-b *türemek* ile krş. || TarS V, 3874 *türe-*. || KÖKEN: ET *törü-* ED 533a.

törenek: “töre”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 421. = DerS ile krş. *törene* “alışkı, adet” (İçel) 3983b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: .

törü-: “türemek, çoğalmak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 421. = DerS Ø || TürS 2020a-b *türemek* ile krş. || TarS V, 3874 *türe-* ile krş. || KÖKEN: bak. *töre-*.

tuh-: “sinmek”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 238. = DerS *tuh-* (bir kez Malatya) || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ? ET *tu-* “kapatmak, (bir şeyin) önünü kapatmak” ile ilgisi olabilir mi? Krş. ED 434a.

tun-: “batıp çıkmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 384. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ET *tu-n-* OTWF s. 620 (çoğu kaynakta *o* ile *ton-* şekilleri görölse de, Clauson’un yer verdiği bugünkü biçimler *u* ile *tun-* şeklindedir ED 514 b-515a).

turluk: “yörük çadırının keçeden yapılma üst kısmı”. YER: Kütahya: T. Gülensoy, s. 252. = DerS *turluk* 3995a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: krş. ET *tünlük* “yurdun tepesindeki delik” ED 320b.

tutacak, dutacak: “sıcak tencereyi tutmaya yarayan bez.”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 421. = DerS *tutacak* 3997a || TürS 2010b *tutacak* || TarS V, 3861 *tutamak* ile krş. || KÖKEN: *tut-acak*.

tuturıh: “ateş tutuşturmağa mahsus şey [fazla ekşi şeyler için de kullanılır]”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 139. = krş. *tuturuk*.

- tutuk:** “kabız”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 421. = DerS ile krş. *tutuk I* “utangaç” 4001a || TürS 2013a *tutuk* 5. “kapalı, tıkalı” || TarS II, 1292, *dutuk (II)*, *tutuk (II)* “kapalı, örtülü”. || KÖKEN: *tut-uk*.
- tuturu:** “ateş tutuşturmaya yarayan kâğıt, ufak odun kırıntısı, kuru ot”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 421. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *tut-ur-u*, krş. *tuturuk*.
- tuturuk:** “çok ekşi; ateş yakmaya yarayan çalı çırpı”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 499. = DerS *tuturuk I* ve *II* 4001, DerS *tuturuk II* “çok ekşi” mecazi bir anlam olmalı, ayrıca bak. ek cilt XII, 4776 I ve II || TürS 2014b *tuturuk* 1. ve 2. || TarS II, 1295 *duturuk*, *tuturuk*, *tutruk*, *tutrak*, *dutrak*, *dutruk*. || KÖKEN: *tut-ur-uk* (< **tut-tur-uk* ?).
- ufarah:** “ufacık”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 155. = DerS *ufarak*, *ufārek* 4024b || TürS 2029a *ufarak* “biraz ufak” || TarS Ø. || KÖKEN: *ufak+rak*, *ufak* < *uvak* < ET *uvşak* < **uvşa*- ED 16a.
- uğra:** “ekmek yaparken, hamurun beze ya da tahtaya yapışmaması için kullanılan kalın, kepekli un”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 70; Malatya: C. Gülseren, s. 422. = DerS *uğra*, *ura* vb. 4025b-4026a || TürS 2029b || TarS Ø. || KÖKEN: H. Eren’e göre kökü belli değil, ancak Kırgızca *urpak* “kepek” ile karşılaştırılır (s.421a-b); ET’de *ügre* “erişte” sözü ile ilgi kurmak semantik açıdan zor görünüyor, krş. TMEN II §611 s. 155, ED 112b.
- ulı-:** “çürüyüp dökülmek (meyve; yara dolayısıyla vücut)” [Köpek bağırması manası da ayrıca mevcuttur.]. YER: UrfaE: K. Edip, s. 139. = DerS *ul-*, *ulu-* 4034a-b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: (Bakınız: *eprî*).
- utız-:** “kumarda (kumarbaz), bilya vesaire oyununda (çocuk) kaybetmek”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 140. = DerS *utuz-* (→ *ütül-*) 4046b || TürS 2040b *utulmak* ile krş. || TarS VI, 4004 *ut-*. || KÖKEN: ET *utuz-* (*ut-uz-*) ED 74b.
- uyad-:** “uyatmak, uyandırmak”. YER: Diyarbakır: M. Erten, s. 172. = DerS ile krş. *uyat* 4048b || TürS Ø || TarS VI, 4038 *uyat-*. || KÖKEN: ET *odug* “uyanmış, uyanık” sözünden +*at-* ile türemiş olmalı: *odug+a-t-* > *odgat-* > *oygat*, krş. Az. *oyat-* bak. Ölmez 1998, s. 42

ü kuşu: “puhu kuşu”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 303. = DerS *uğu I*, *uğkuş*, *ü*, *üğü* 4028b || TürS Ø || TarS VI, 4059 *üğü* ile krş. || KÖKEN: ET *ügi* ED 101b, ağızlardaki *ü* biçimi *ü* < *üğü* şeklinde düşünülmeli.

üğürt- “koşmak”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 239. = DerS *yüğürt-* 4327b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: ET *yüğürt-* < *yügür-t-* ED 914b.

üğüntü: “talaş; her şeyin çok ince döküntüsü”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 422. = DerS *üğüntü* 4061a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *üğü-ntü* < ET *ögi-* (*ügi-* ?) ED 101b-102a, krş. ET *uvun-* (< *uv-un-*, ED *uv-* 4 b - 5 a) ED 12 b - 13 a.

ünne- “seslemek”. YER: Tokat: N. Demir, s. 457. = DerS *ünne-* 4066b-4067a || TürS 2058b *ünlemek* ile krş. || TarS VI, 4077 *ünlemek* → *ündemek*. || KÖKEN: *ün+ne-* < **ünle-* krş. ET *ünde-* ED 180a-b.

üş- “bir yere toplanmak, birikmek”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 422. = DerS *üş-* I 4078a || TürS 2066b || TarS VI, 4123 *üşüntü (etmek)* ile krş. || KÖKEN: ET *üş-* ED 256a(1), krş. Tü. *üşüş-*.

üt- “tüyleri yolunmuş tavuğun kalan ince tüylerini ateşle yok etmek”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 239. = DerS *üt-* II 4079b || TürS 2067b *ütmek I* || TarS VI, 4126. || KÖKEN: ET *üt-* ED 40a.

üz- “koparmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 384. = DerS *üz-* I 4085b || TürS 2070a *üzmek* 2. bir şeyi çekerek gevşetmek” || TarS VI, 4134. || KÖKEN: ET *üz-* ED 279b-280a.

üzlük: “küçük çömlek”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 71. = DerS *üzlük* 4085b || TürS 2070a || TarS Ø. || KÖKEN: *üz+lük*, *üz* sözü ise ET *üz* “yağ” sözü ile ilgili olmalı, *üzlük* “*içine yağ konan küçük çömlek”, *üz* için bak. ED 278b-279a(1).

yağı: “düşman (Kaman)”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266. = DerS *yağı I* 4119a || TürS 2106a || TarS VI, 4194. || KÖKEN: ET *yagı* ED 898a-b.

yaha- “yıkamak bkz. yıkamak”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 250; Urfa: S. Özçelik, s. 270. = DerS *yayka-* 4211b || TürS 2178a *yıkamak* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: krş. ET *yayka-* ED 981a-b (< *yayuk* < *yay-uk*).

yahan- “yıkamak”. YER: Diyarbakır: M. Erten, s. 173. = DerS *yaykan-* 4211b || TürS 2178a *yıkanmak* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *yaha-n-*, krş. *yayhan-*.

yalavız, yalavuz: “yalnız”. YER: Urfa: S. Özçelik, s. 270; Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 251. = DerS *yalaguz I* 4134a || TürS 2118a *yalnız* ile krş. || TarS VI, 4230, 4231 *yalavuz*. || KÖKEN: **yalaguz* ~ *yalguz*, < ET *yalıñuz* ~ *yalñus* ED 930b-931a.

yañız: “toprak rengi”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 157. = DerS 4169b *yañız I* “yüz, çehre” ilgili olabilir mi? Anlam eksik aktarılmış olabilir || TürS Ø || TarS VI, 4270 *yañız* → *yañaz* “aksi, inatçı, huysuz”. || KÖKEN: *yagız* sözünün *yan* biçimi olmalı.

yaramsuh: “dalkavuk”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 158. = DerS ile krş. *yaramışlık et-* “dalkavukluk etmek” 4180b || TürS Ø || TarS VI, 4331 *yaramsık*. || KÖKEN: **yara-m+suh*, krş. Tü. *yanan*-.

yargı yar-: “gül fidanı dikmek için yarı kazmak”. YER: Isparta: O. Yıldız, s. 186. = DerS ile krş. *yargı III* “patates, fasulye vb. dikmek için sabanla açılan yarı; kanal açma” 4183a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *yar-gı* ve *yar-*.

yargınlık: “durgun su”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 502). = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *yar-gın+lık* (?).

yarındası, yarıntası (günü): “yarınki gün, sonraki gün”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 502; Uşak: G. Gülsevin, s. 390; Malatya: C. Gülseren, s. 423. = DerS *yarıntası* 4185b || TürS Ø || TarS VI, 4349. || KÖKEN: *yarın+da+sı* (?) *ertesı* sözünün etkisiyle ortaya çıkmış olmalı.

yasahçı: “düğün evinde gelen gidenle ilgilenen yardımcı kişi”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 502. = DerS ile krş. *yasakçı* “bekçi, korucu, nöbetçi” 4191a, *yasak sav-* “evlenme nedeniyle iki ya da üç gün kutlamaya gelenleri ağırlamak” 4191a. || TürS2140b *yasakçı* 2. “bekçi, nöbetçi” ile krş. || TarS VI, 4363 *yasakçı* (bekçi). || KÖKEN: *yasah+çı* < *yasah* (Mo. *casag*, bak. Schönig 109-112, *casag* ~ *yasak* için özellikle s. 111).

yastığaç: “hamur açılan tahta”. YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 390. = DerS *yaslaç, yaslāç, yasdığaç* vb. 4193a-b. || TürS Ø || TarS VI, 4375. || KÖKEN: **yasta+gaç* şekli de düşünülebilir, ancak ET döneminde aynı anlamda *yasgaç* (< *yas-gaç*) yer alır, konuyla ilgili olarak bak. ED 975a, Eren 442b-443a.

yaşmak: “namaz kılan kadınların başlarını örttükleri büyük yazma”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 502. = DerS *yaşmak* 4197b-4198a || TürS 2144b || TarS VI, 4384. || KÖKEN: *yaş-mak* < ET *yaş-* ED 976b.

yavsun: “yabani bir bitki”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 158. = DerS ile krş. *yavsun I* “yosun” 4206b || TürS 2149 *yavşan* “bir bitki” ile

karşılaştırılabilir mi? || TarS VI, 4407 *yavşan*. || KÖKEN: *yosun*’un yan biçimi de olabilir, ancak şu an açık bir cevap veremiyorum.

yayah: “yaya olarak”. YER: UrfaE: K. Edip, s. 142. = DerS *yayak* 4208b-4209a || TürS 2150a *yayan* ile krş. || TarS VI, 4437 *yayak/ğ*. || KÖKEN: *yayak* < < ET *yadag* ED 887a-b; *yayah/yayak* şekli Oğuzca ya da Anadolu ağızları için beklenen bir şekil değildir, Kıpçak ve Çağatay sahasına özgüdür, bu yolla gelmiş olmalı.

yaygı: “yere yayılan sergi örtü”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 72. = DerS *yaygı* 4209b || TürS 2150b || TarS Ø. || KÖKEN: *yay-gı*.

yayha-, yayka-, yayke-: “sade su ile temizlemek, yıkamak”. YER: MuğlaA: A. Akar, s. 310; Beypazarı: E. Torun, s. 304; Kars: A. B. Ercilasun, s. 385; Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 250; Urfa: S. Özçelik, s. 270. = DerS 4211b || TürS Ø || TarS VI, 4443 *yayka-*. || KÖKEN: ET *yayka-* ED 981a-b.

yayhan-: “evde yıkanmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 385. = DerS 4211b || TürS Ø || TarS VI, 4444. || KÖKEN: *yayha-n-*.

yayla-: “yıkamak, çalkalamak”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 423. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: dar bir alana, yöreye özgü bir kullanım olmalı.

yaz-: “yaymak, sermek”. YER: Isparta: O. Yıldız, s. 186. = DerS *yaz- I, II, III, IV* vb. 4218b-4219a || TürS 2156b *yazmak* 11. “yaymak, sermek” || TarS VI, 4455 *yazıl-*. || KÖKEN: krş. ET *yaz-* “çözmek, açmak” ED 983b(1).

yazı: “kır, yayla, düzlük, ova (*yazı, yazu* (I) “ova, sahra, düzlük, ıssız kır”, YTS 240). YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266. = DerS *yazı I* 4216a-b || TürS 2154a *yazı II* || TarS VI, 4450. || KÖKEN: *yaz-ı*, bak. *yaz-*; ET *yazı* ED 984b.

yazıcı: “orduda yazı işlerine bakan er”. YER: Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, s. 251. = DerS *yazıcı I* 4216b || TürS 2154a-b *yazıcı* 1. || TarS VI, 4454 (katip). || KÖKEN: *yaz-ucı* (**yazguçı* veya **yazıgçı* şekillerinden birisinden gelmektedir).

yeğnicek: “hafif”. YER: Tokat: N. Demir, s. 457. = DerS *yeğni* 4225a-4227a ile krş. || TürS 2159a *yeğni* ile krş. || TarS VI, 4484. || KÖKEN: *yeğni+cek*, krş. ET *yeğil* ED 950b.

yemişgen: “dağda yetişen bir tür meyve”. YER: Tokat: N. Demir, s. 457. = DerS *yemişen I, yemişken, yemişgen* 4242a-b || TürS 2164a “dikenli

- bir bitki" || TarS Ø. || KÖKEN: **yemiş+gen* (?), ET'de görülen *yemşen* biçimi için bak. Eren *yemişen* 452b-453a, ED 939a.
- yèn ot:** "yeni ot, mısırın ilk kazımı". YER: Aybastı: M. Aydın, s. 159. = DerS Ø || TürS Ø || TarS Ø || KÖKEN: *yeni ot*.
- yeygü:** "hayvan yemi, hayvan yiyeceği". YER: Tokat: N. Demir, s. 457; Kütahya: T. Gülensoy, s. 253. = DerS *yeygi* 4260a-b || TürS 2177b *yeygi* ile krş. || TarS VI, 4619 *yyigü* (*yigü*, *yyigi*) "yiyecek, taam" ile krş. || KÖKEN: *yey-gü* < **yè-gü*.
- yığntı:** "çer çöp yığımı". YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 385. = DerS *yığntı II* (Rize, Kars) 4262b || TürS 2178a || TarS VI, 4565 *yığanak* ile krş. || KÖKEN: *yığ-ntı*.
- yık-:** "yük indirmek". YER: Isparta: O. Yıldız, s. 186. = DerS Ø || TürS 2179a *yıkamak* 5. || TarS Ø. || KÖKEN: *yık-* bak. ET *yık-* ED 897b.
- yılgar:** "ılgar; atı dört nala sürmek hâli". YER: UrfaE: K. Edip, s. 144. = DerS Ø || TürS 912a *ılgar* 1 ile krş. || TarS VI, 4582 *yılgamak* ile krş. || KÖKEN: Mo. *ilgar* Schönig s.103.
- yımur-:** "(*yıkıp yımur-*) harabeye çevirmek, yakıp yıkmak". YER: Uşak: G. Gülsevin, s. 390. = DerS *yemir-* 4242a || TürS Ø || TarS VI, 4584 *yımurmak* → 4722 *yumur-*. || KÖKEN: ET *yèmir-* ED 937b; krş. ET (Uyg.) *yèmir-*, (OT) *yèmür-*, Çağ. *yèmür-*, Osm. *yümür-*, *yık-* *yèmir-* ED 937 b.
- yırılıh:** "yarılmış, yırtılmış". YER: Malatya: C. Gülseren, s. 424; UrfaE: K. Edip, s. 144. = DerS *yırılıh I*, *yırık* 4274a || TürS 2183a *yırık* || TarS VI, 4585, 4607. || KÖKEN → *yirük*.
- yırıl-:** "taganni etmek; ırlamak, türkü söylemek". YER: UrfaE: K. Edip, s. 144; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 239; Diyarbakır: M. Erten, s. 174. = DerS *yırıl-* 4274a || TürS 2183a || TarS VI, 4585. || KÖKEN: *yır+la-*, bak. ET *ırla-* ED 230a (*ır+la-*, *ır* "şarkı, türkü" ED 192b).
- yıyha-, yıyka-:** "yıkamak". YER: Aybastı: M. Aydın, s. 159; Kütahya: T. Gülensoy, s. 253. = DerS Ø, krş. *yıykantı* "yıkacak nesne" 4822 || TürS Ø || TarS Ø || KÖKEN: bak. *yayha-*.
- yığni:** "hafif, şımarık". YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 73. = krş. *yeğnicek*; DerS *yeğni* 4225a-4227a || TürS 2159a *yeğni* 2. || bkz. *yeğnicek*. || KÖKEN: bak *yeğni*; sözcüğün -e-'li eski biçimi için krş. yukarıdaki *yeğnicek*.
- yığnil-:** "yükünden sıyrılmak, hafiflemek, şıarmak". YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 73. = DerS *yeğnil-* I 4227b || TürS

- 2159a *yeğnilmek* ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *yiğni-l-* < *yeğni-l-*, bak. *yeğni*.
- yir-:** “delmek; yırtmak”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 159; Aybastı: M. Aydın, s. 159. = DerS *yir-* I 4280b || TürS Ø || TarS VI, 4608. || KÖKEN: ET *yér-* ED 955a(1), ET *yér-* ED 955 a (*yér-* 1).
- yirük, yırık:** “delik”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 159. = DerS 4274a *yırık* ile krş. || TürS 2183a *yırık* || TarS VI, 4607bkz. *yırık* yirik (*yırık*) “biraz yırtık, az yarık”, TarS VI, 4585, 4607. ile krş. || KÖKEN: ET *yérük* ED 968a < ET *yér-* “yarmak, ayırmak” ED 995a(1).
- yiti:** “keskin”. YER: Aybastı: M. Aydın, s. 159. = DerS *yiti* I 4281a || TürS Ø || TarS VI, 4609, TarS III, 2127 (*iti*). || KÖKEN: bak. *iti*.
- yiği:** bak. *yeygü*
- yoy-:** “azıtmak, aldatmak, ekmek”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 73. = DerS *yoy-* II-VII 4301a-b || TürS Ø || TarS VI, 4676. || KÖKEN: ET *yod-* “bozmak” ED 885b, krş. Ölmez 2008, s. 232-233.
- yöğümsüz:** “uğursuz”. YER: Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 73. = DerS *yöğümsüz* 4305a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *yöğüm+süz* < *yöğüm* < < *yöm*, bak. *yöm*.
- yölek:** “çılga, çığır, küçük yol”. YER: Malatya: C. Gülseren, s. 424. = DerS Ø || TürS 2190b *yolak* “patika” ile krş. || TarS Ø. || KÖKEN: *yolak* sözünün yan biçimi olmalı, bak. Eren *yolak* < *yol+ak* s.456b.
- yöm:** “uğur”. YER: Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 239. = DerS *yöm* I 4305a || TürS Ø || TarS VI, 4707 *yüm*, (*yom*) “uğur, kadem”. || KÖKEN: krş. Kıpçakça *yom* “fal” Räsänen s. 206a.
- yöri-, yörü-:** “yürümek”. YER: Diyarbakır: M. Erten, s. 174; Isparta: O. Yıldız, s. 186. = DerS *yörü-* 4310b || TürS Ø || TarS ? VI, 4775 *yürü-*. || KÖKEN: ET *yori-* ED 957a-b.
- yövüm:** “Hayır, uğur”. YER: Erzincan: M. Sağır, s. 429. = DerS *yöğüm* 4304b || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: bak. *yöm*.
- yu-, yun-:** “yıkamak, yıkanmak”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266. = DerS *yu-* I 4314b-4315a || TürS 2198b *yumak* II; TürS 2201a *yunmak* || TarS VI, 4708. || KÖKEN: ET *yu-, yu-n-* ED 870a, 942b-943.
- yuha, yuka, yuvha, yuvha:** “yufka, ince, güçsüz, yetersiz”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266; *yuha* ekmek “ince sac ekmeği”. [Bakınız: bazlama], UrfaE: K. Edip, s. 144; ArtvinF: H. Tokdemir, s. 669b; Beypazarı: E. Torun, s. 304; Elazığ: T. Gülensoy - A. Buran, s. 239; Kırşehir: A. Günşen, s. 504; Kütahya: T. Gülensoy, s. 254; MuğlaA: A. Akar, s. 311; Kırşehir: A. Günşen, s. 504. = DerS *yufka* I-

II 4311a-b || TürS 2197b *yufka* || TarS VI, 4705. || KÖKEN: ET *yuvka* ED 873b-874a.

yukat-: “inceltmek, azaltmak, hafifletmek”. YER: Beypazarı: E. Torun, s. 304. = DerS ile krş. *yufkalt-* 4311b || TürS Ø || TarS VI, 4703 *yufkalt-* (*yufkalat-*) “hafifletmek, cıvıklaştırmak”. || KÖKEN: **yuka+l-t-* ? krş. *yuha-*.

yumuş: “iş, hizmet, ödev, vazife, emir, tembih, buyruk”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266; (Çayağzı), Kırşehir: A. Günşen, s. 504; Nevşehir Folkloru: H. Güney, E. Güney, s. 73. = DerS *yumuş* 4318 || TürS Ø || TarS VI, 4722. || KÖKEN: ET *yumuş* ED 938a, Eren 459b.

yumuşçı: “hizmetçi”. YER: KırşehirDerS: A. Günşen, s. 266. = DerS 4318b *yumuşcu* “uysal” ile krş. || TürS Ø || TarS VI, 4723. || KÖKEN: *yumuş+çı*, ET *yumuşçı* ED 939b.

yuvha → yuha

yügür-: “koşmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 386. = DerS *yügür-* (*yügürt-* altında) 4327b || TürS 2204b *yügrük* 1. “iyi koşan at” ile krş. || TarS VI, 4749. || KÖKEN: ET *yügür-* ED 914b.

yügürt-: “gayretle, zorlayarak yürütmek”. YER: Tokat: N. Demir, s. 458. = DerS *yügürt-* 4327b || TürS Ø || TarS VI, 4753. || KÖKEN: *yügür-t-*, bak. *yügür-*.

yüklük: “evlerde yorgan, yatak gibi kaba şeylerin konduğu dolap, odaların duvarına gömülü şekilde yapılmış yatak yorgan dolabı; gusulhane”. YER: Nevşehir Folkloru, s. 74; Uşak: G. Gülsevin, s. 391; Beypazarı: E. Torun, s. 304. = DerS *yüklük* (I-III) 4328b ile yapıca karşılaştırılabilir. || TürS 2206a || TarS Ø. || KÖKEN: *yük+lük*, *yük* (ET *yük* ED 910b-911a).

yüngül: “hafif”. YER: ArtvinF: H. Tokdemir, s. 670a. = DerS *yüngül* → *yeğni* 4331a || TürS Ø || bkz. *yeğnicek*. || KÖKEN: krş. *yeğni*, ET *yünül*, *yeñil* ED 950b, krş. *yiğni*, *yiğnil*.

yüür-: “koşmak”. YER: Kars: A. B. Ercilasun, s. 386. = DerS *yügür*, *yügür-* (*yügürt-* altında) 4327b || Bkz. *yügür-* || bkz. *yügür-*. || KÖKEN: bak. *yügür-*.

zıgar-: “dövüşecek şekilde karşı gelmek, dikleşmek”. YER: Kırşehir: A. Günşen, s. 505. = DerS 4371a || TürS Ø || TarS Ø. || KÖKEN: *yansıma* **zıgar-* < **zin+gar-* (?).

Kısaltmalar:

ADİL	: Azerbaycan dilinin izahlı lüğeti
ADL	: Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti
AhundovTezcan	: Ehliman Ahundov
Ar.	: Arapça
ATDK	: Hacaloğlu, 1992
Az.	: Azeri Türkçesi
BT XIII	: Peter Zieme, 1985
Çağ.	: Çağatayca
Çin.	: Çince
DerS	: Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü
DLT	: Dîvânu Lugâtî’t-Türk, bak. MK, Dankoff
ED	: Sir Gerard Clauson, 1972
Erm.	: Ermenice
ESTY I	: E. V. Sevortyan, 1974.
ET	: Eski Türkçe
EW	: Martti Räsänen, 1969.
Far.	: Farsça
KB	: Kutadgu Bilig
KorkmazGr	: Zeynep Korkmaz, 2003.
krş.	: karşılaştırınız
MK	: Mahmud el-Kaşgarî / Kaşgarlı Mahmud
Mo.	: Klasik Moğolca
OT	: Orta Türkçe
OTWF	: Marcel Erdal, 1991
Ø	: bulunmayan, mevcut olmayan şekli gösterir
Rus.	: Rusça
TarS	: Tanıklariyle Tarama Sözlüğü
TDA	: Türk Dilleri Araştırmaları
TDBUÜ	: Talat Tekin, 1985
Tezcan SNÜN	: Semih Tezcan, 1994.
TietzeAr	: Andreas Tietze, 2002
TietzeL	: Andreas Tietze, 1999
TMEN I-III	: Gerhard Doerfer, 1963-1975
TürS	: <i>Türkçe Sözlük</i> , TDK
UW	: Klaus Röhrborn, 1977-1998
Uyg.	: Eski Uyğurca
YTS	: <i>Yeni Tarama Sözlüğü</i>

Taranan Eserler:

ArtvinF: Tokdemir, Hayrettin: *Artvin yöresi folkloru*, Ankara 1993: 627-670.

Aybastı: Aydın, Mehmet: *Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara 2002: 115-167.

Bey pazarı: Torun, Ethem: *Bilinen ve Bilinmeyen Yönleriyle Bey pazarı*, Ankara 2004: 278-305.

Diyarbakır-Çüngüş-Çermik: Özçelik, Sadettin; Boz, Erdoğan: *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*, TDK, Ankara 2001: 232-257.

Diyarbakır: Erten, Münir: *Diyarbakır Ağzı, İnceleme Metinler Sözlük*, TDK, Ankara 1994: 147-175.

Edirne: Kalay, Emin: *Edirne İli Ağzıları, İnceleme-Metin*, TDK, Ankara 1998: 259-268.

Elazığ: Gülensoy, Tuncer; Buran, Ahmet: *Elazığ Yöresi Ağzılarından Derlemeler*, TDK, Ankara 1994: 231-239.

Erzincan: Sağır, Mukim: *Erzincan ve Yöresi Ağzıları, İnceleme Metinler Sözlük*, TDK, Ankara 1995: 409-429.

G.-BatıAn: Korkmaz, Zeynep: *Güney-Batı Anadolu Ağzıları, Ses Bilgisi (Fonetik)*, Ankara 1956: 103-125

Isparta: Yıldız, Osman: *Isparta Merkez Ağzı. İnceleme • Metinler • Sözlük*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002: 165-193

Kars: Ercilasun, Ahmet B. : *Kars İli Ağzıları, Ses Bilgisi*, Ankara 1988: 372-386.

Kırşehir: Günşen, Ahmet: *Kırşehir ve Yöresi Ağzıları, (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK, Ankara 2000: 460-505.

KırşehirDerS: Günşen, Ahmet: "Kırşehir ve Yöresi Ağzılarında Yaşayan Arkaik/Eski Unsurlar", *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, (8-10 Ekim 2003), *Bildiriler*, Hazırlayan: A. Günşen, Kırşehir 2004: 253-269.

KırşehirDerS2: Aysal, Mustafa: "Kırşehir ve Yöresi Ağzılarında Tarım Aletleri Adları", *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, (8-10 Ekim 2003), *Bildiriler*, Hazırlayan: A. Günşen, Kırşehir 2004: 41-58.

Kütahya: Gülensoy, Tuncer: *Kütahya ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK, Ankara 1988: 243-254.

Malatya: Gülseren, Cemil: *Malatya İli Ağzıları, (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, TDK, Ankara 2000: 386-425.

MuğlaA: Akar, Ali: *Muğla Ağzıları*, Muğla 2004: 292-311.

Nevşehir Folkloru: Güney, Hüseyin; Güney, Emrullah: *Nevşehir Folkloru I, Deyimler-Atasözleri-Sözcükler*, Mersin 1993.

Tokat: Demir, Necati: *Tokat İli ve Yöresi Ağzıları*, Ankara 2006.

UrfaE: Kemal Edip: *Urfa Ağzı*, TDK, İstanbul 1945: 91-145.

Urfa: Özçelik, Sadettin: *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, TDK, Ankara 1997: 255-271.

Uşak: Gülsevin, Gürer: *Uşak İli Ağzıları Ağzı (Dil Özellikleri, Metinler, Sözlük)*, TDK, Ankara 2002: 370-391.

Zonguldak: Eren, M. Emin: *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzıları*, TDK, Ankara 181-192.

Yararlanılan Kaynaklar, Sözcük Varlığı ve Etimoloji Çalışmaları

Ahundov, Ehliman (derleyen), 1978: *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, Türk çevriyazısına aktaran Semih Tezcan, TDK, Ankara.

Aksoyak, İsmail Hakkı, 2005: “Gelibolulu Mustafa Âli ‘nin “Dölek” Redifli Gazeli ve “Dölek” Kelimesi Üzerine”, *Millî Folklor*, c. 9, sayı 65: 46-48.

Azerbaycan Dialektoloji Lügeti, 1, TDK, Ankara 1999.

Azerbaycan dilinin izahlı lügeti, 4, S-Ş, Bakı 1987.

Bang, Willi, 1917: “Über die türkischen Namen einiger Großkatzen”, *Keleti Szemle*, 17 (1916-1917): 112-146.

Bläsing, Uwe, 1992: *Armenisches Lehnwort im Türkeitürkischen am Beispiel von Hemşin*, Rodopi: Amsterdam – Atlanta, GA 1992, 142 s.

—, 1995: *Armenisch - Türkisch. Etymologische Betrachtungen ausgehend von Materialien aus dem Hemşingebiet nebst einigen Anmerkungen zum Armenischen, insbesondere dem Hemşindialekt*, Rodopi: Amsterdam – Atlanta, GA 1995, 207 s.

—, 1996: “Kurdische und Zaza-Elemente im türkeitürkischen Dialektlexikon; Etymologische Betrachtungen ausgehend vom Nordwestiranischen”, *Dutch Studies published by NELL*, 1995(2): 173-220, Leiden.

—, 1997: “‘asme, asmen, astare’, Nordwestiranisches Wortgut im Türkeitürkischen”, *Iran and the Caucasus*, 1: 171-178, Tehran.

—, 1997: “Irano-Turcica: Westiranisches Wortgut im türkeitürkischen Dialektmaterial”, *Studia Etymologica Cracoviensia*, 2: 77-150, Kraków.

—, 2000: “Irano-Turcica: Weitere iranische Elemente im Türkeitürkischen”, *Studia in honorem Stanislaw Stachowski dicata = Folia Orientalia*, 36: 1-27, Kraków.

- Brendemoen, Bernt, 1999: "Doğu Karadeniz Ağızlarının Söz varlığı ve Sözlükleri", *Kebikeç*, 7-8, 77-83.
- Choi, Han-Woo, 1992: "Newly Identified Chinese Loan-words in Dīvānū Luġat-it-Türk", *Central Asiatic Journal*, 36: 188-198.
- Clauson, Sir Gerard, 1972: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- Dankoff, Robert, 1995: *Armenian Loanwords in Turkish*, Wiesbaden, 217 s. [Eren, Hasan, 1995: "Türkçedeki Ermenice Alıntılar Üzerine", *Türk Dili*, 524, Ağustos 1995, s. 843-904.]
- Devellioğlu, Ferit, 1980: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Eski ve Yeni Harflerle*, 4. ofset baskı, Ankara.
- Doerfer, Gerhard, 1963-1975: *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, I-IV, Wiesbaden.
- Erdal, M., 1991: *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon*, I-II, Wiesbaden.
- , 2004: *A Grammar of Old Turkic*, Leiden.
- Erdal, Marcel; Schönig, Claus, 1990: "Frühtürkisch *bo* oder *bu*", *Ural-Altaische Jahrbücher, Neue Folge*, 9: 131-136.
- Eren, Hasan, 1972: "Türk Yer Adları. *Keçiborlu*", *Türkoloji Dergisi*, IV: 89-92.
- , 1999: *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, XXX + 512 s. [Aksi belirtilmedikçe "Eren" göndermeleri buraya, 1999'a aittir. Buraya ek için bak: "Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğüne Yeni Katkılar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 2002, C: I, s. 107-159.]
- Georgacas, D. J., 1978: "Turkish Common Names of Aquatic Animals (and Congeners) and Fishing Terms of Greek Origin", *Bollettino dell'Atlante Linguistico Mediteranneo*, 20, 119-145.
- Hacaloğlu, Recep Albayrak, 1992: *Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu, Güney Azeri Sahası Derleme Deneme Sözlüğü*, Ankara.
- Hamilton, James, 1995: "East-West Borrowings via the Silk Road of Textile Terms", *Diogenes* 171, 25-33.
- Hauenschild, Ingeborg, 1989: *Türksprachige Volksnamen für Kräuter und Stauden (mit den deutschen, englischen und russischen Bezeichnungen)*, Wiesbaden.
- İshak Refet [İşıtman] ve Hamit Zübeyr [Koşay], 1932: *Anadilden Derlemeler*, Hakimiyeti Milliye Matbaası [Ankara].
- Kahane, Henry & Renée; Tietze, Andreas, 1958: *The Lingua Franca in the Levant. Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, Urbana

- 752 s. [ayrıca bak.: M. Stachowski, "Ergänzungen zu *The Lingua Franca in the Levant*", *Folia Orientalia*, XXV, 1988: 195-212.]
- Klimov, G. A., 1964: *Etimologičeskiy sloar' kartvelskih yazıkov*, Moskva, 305 s. [Georgij A. Klimov, *Etymological Dictionary of the Kartvelian Languages*, Berlin – New York, 1998, 505 s.]
- Korkmaz, Zeynep, 2003: *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara.
- Koşay, Hamit; Aydın, Orhan, 1952: *Anadilden Derlemeler, II*, Ankara.
- Lessing, Ferdinand, 1960: *Mongolian English Dictionary*, Los Angeles.
- Li, Yong-Söng, 1999: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*, İstanbul.
- Meyer, Gustav, 1998: *Türkische Studien. Die griechischen und romanischen Bestandteile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen*. Mit einem Geleitwort und einem Index herausgegeben von Mehmet Ölmez, Ankara, s. IX.
- Ölmez, Mehmet, 1991: "Ana Altayca Sözbası *d-", *Türk Dilleri Araştırmaları 1991* [1]: 167-190.
- , 1998: "Eski Uygurca *odug sak* İkilemesi Üzerine", *TDA*, 8: 35-47.
- , 2001: "*Altayca-Türkçe Sözlük*", Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali, Muvaffak Duranlı, TDK, ISBN 975-16-1146-6, Ankara 1999, 266 s.", *TDA*, 11: 191-236
- , 2007: "On Mongolian *asara*- "to nourish" and Turkish *aşa*- "to eat" from Middle Mongolian to Modern Turkic Languages", *TDA*, 17: 237-247
- , 2008: "Alttürkische Etymologien (2)", *Aspects of research into Central Asian Buddhism. In Memoriam Kōgi Kudara*, Ed. Peter Zieme, Brepols yayınevi, Turnhout: 229-236.
- Pomorska, Marzanna, 1995: "New-Persian Loanwords in Anatolian-Turkish Dialects (1)", *Studia Turcologica Cracoviensia*, 1: 92-123
- Poppe, Nikolaus, 1964: *Grammar of Written Mongolian*, Wiesbaden.
- Räsänen, Martti, 1969: *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki.
- Röhrborn, Klaus, 1977-1998: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, 1-6, Wiesbaden.
- Schönig, Claus, 2000: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*, Wiesbaden, 210 s.
- Sevortyan, E. V., 1974: *Etimologičeskiy slovar' tyurkskih yazıkov, Obşçetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na glasniye*, Moskva.

- Stachowski, Stanisław, 1971: "Beiträge zur Geschichte der griechischen Lehnwörter im Osmanisch-Türkischen", *Folia Orientalia*, 8, 267-388.
- Symeonidis, Christos, 1973: "Griechische Lehnwörter im Türkischen", *Balkan Studies*, 4, 167-200. [H. Eren, "Türkçede Rumca Alıntılar", *Türk Dili*, Mart 1975, C. XXXI, Sayı 282, s. 180-183].
- Tanıklariyle Tarama Sözlüğü*, I-VIII, TDK Ankara, 1963-1977.
- Tekin, Talat, 1983: "On the Structure of Altaic Echoic Verbs in {-KİrA}", *Acta Orientalia Hungarica*, 36 (1-3), 1983: 503-513.
- , 1995: *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Ankara.
- , 1997: "Notes on Some Chinese Loanwords in Old Turkic", *TDA*, 7: 165-173.
- Tezcan, Semih, 1994: *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar*, Ankara.
- Tietze, Andreas, 1999: *Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolischen Türkisch / Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü*, İstanbul, 280 s. [Hasan Eren, "Anadolu Ağızlarında Rumca, İslavca ve Arapça Kelimeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 1960, s. 295-371; "Anadolu Türkçesinde Yabancı Ögeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 2003, C. II, s. 157-170]
- , 2002: *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı I (A-E)*: İstanbul-Wien.
- Tuna, Osman Nedim, 1972: "Osmanlıcada Mogolca Ödünç Kelimeler", 1, *Türkiyat Mecmuası*, XVII, s. 209-250; 1973-1975: 2, *Türkiyat Mecmuası*, XVIII, s. 231-314.
- Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara ¹⁰2005.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, I-XII, TDK, Ankara 1963-1982.
- Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*, Cilt: 1, A-D, 1939, İstanbul, Maarif Matbaası, 495 s.; Cilt: 2, E-K, 1941, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, s. 501-1019; Cilt: 3, L-Z, 1942, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1029-1589; Cilt: 4 -Ulama-, A-Z, 1951, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1597-1709; Cilt: 5, *İndeks (Yazı dilinden halk ağzına) A-Z*, TTK basımevi, Ankara, 1957, 427 s.; Cilt: 6, *Folklor Sözleri*, TTK Basımevi, Ankara 1952, 152 s.
- Tzitzilis, Christos, 1987: *Griechische Lehnwörter im Türkischen (mit besonderer Berücksichtigung der Anatolischen Dialekte)*, Wien, 201 s. [H. Eren, *Türk Dili*, Aralık 1987, C. LIV, Sayı 432, s. 315-336].

—, 1994: “Das Griechische als unmittelbare Quelle und als Vermittler von Wortgut im Türkischen”, *Armağan. Festschrift für Andreas Tietze*, I. Baldauf, S. Faroqi, R. Veselý, Praha: 199-209.

Yeni Tarama Sözlüğü, TDK, Ankara 1983.

Zieme, Peter, 1985: *Berliner Turfantexte, XIII. Buddhistische Stabreimdichtungen der Uiguren*. Berlin.

Alıntı yapmadığım, ancak yararlandığım ağız çalışmaları:

Akar, Ali: “*Derleme Sözlüğü Verilerine Göre Uşak Ağızlarındaki Eski Türkçe Unsurlar*”, 25-27 Ekim 2001 21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Cilt 1, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, Nu.: 2, İstanbul 2001: 71-78.

Aksoy, Ömer Asım: *Gaziantep Ağzı*, I-III, İstanbul 1945.

Atılcan, İhsan Coşkun: *Erzurum Ağzı, Halk Deyimleri ve Folklor Sözlüğü*, İstanbul 1977.

Boz, Erdoğan: *Afyon Merkez Ağzı (Dil Özellikleri, Metinler, Sözlük)*, Afyon 2002: 295-326.

Bozyiğit, A. Esat: *Ankara İli Ağzı Sözlüğü*, Ankara, 1998.

Buran, Ahmet; Oğraş, Şerife: *Elazığ İli Ağızları*, Elazığ 2003.

Çınar, Ali Abbas: *Muğla İli Ağzı Sözlüğü*, Muğla 2004.

Dallı, Hüseyin: *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar*, TDK, Ankara 1976: 178-193.

Demir, Necati: *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*, TDK, Ankara 2001: 333-359.

Eckmann, János (çeviren: Oğuzhan Durmuş): “Edirne Ağzı”, *İlmî Araştırmalar*, Güz 18, 2004: 135-150.

Emiroğlu, Kudret: *Trabzon-Maçka Etimoloji Sözlüğü*, Aralık 1989 [Ankara], 242 s.

Erkap, Salâhaddin: *Gül Dili Isparta Ağzı*, Ankara 476 s.

Geçmişten Günümüze Beypazarı Ağzından Sözcükler, Beypazarı Belediye Başkanlığı, 2003. (çoğaltma, 5202 kelimelik liste)

Gemalmaz, Efrasiyap: *Erzurum İli Ağızları, (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, III. Cilt, TDK, Ankara 1995. [Tümü sözlük, 381 s. x 20]

Görkem, İsmail: *Türk Edebiyatında Ağıtlar, Çukurova Ağıtları, Metin-İnceleme*, Akçağ yay., Ankara 2001: 389-398.

Güçlü, Faruk: *Nevşehir Folklorundan İzlenimler*, Günorta Yayınları, Ankara 1994, 86 s.

Gülensoy, Tuncer: *Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler*, İstanbul 1992: 167-188.

Güler, Zülfü: *Harput Ağzı*, Elazığ 1992: 117-126 (deyimler); 127-164.

Günay, Turgut: *Rize İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Ankara 1977 (²2003).

Hayasi, Tooru, the collaboration of İsmail Hakkı Akyoloğlu: *A Turkish Dialect in North-Western Anatolia –Bolu Dialect Materials–*, Tokyo 1988: 78-132.

Kalyoncu, Hasan: *Trabzon-Tonya Ağzının Dilbilgisel Özellikleri ve Tonya Sözlüğü*, Tonya 2001, 137 s.

- Korkmaz, Zeynep: *Nevşehir ve Yöresi Ağızları, I. Cilt, Ses Bilgisi (Phonétique)*, Ankara 1977². [Sözlüğü yok].
- Mercan, Mehmet: *Diyarbakır Türküsü*, Diyarbakır 2002: 25-44.
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver: *Afyonkarahisar Ağzı*, Ankara 1986: 111-214.
- Olca, Selâhattin: *Doğu Trakya Yerli Ağzı, İnceleme-Derleme-Dizin*, TDK, Ankara 1995: 49-87.
- : *Erzurum Ağzı, İnceleme-Derleme-Sözlük*, TDK, Ankara 1995: 113-129.
- Olca, Selâhattin; Ercilâsun, A. Bican; Aslan, Ensar: *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, TDK, Ankara 1976: 387-398.
- Özkan, Fatma: *Osmaniye Tatar Ağzı*, Ankara 1997: 139-152.
- San, Sabri Özcan: *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*, Ankara 1990: 417-599.
- Saraç, Adil: *Şanlı Urfa Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Şanlıurfa 1987, 179 s.
- Sarihan, Ayhan: *Beyceli Sözlüğü*, Ankara 2003.
- Turan, Zikri: *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşum Köyü Ağzı*, TDK Ankara 2006.
- Yedekçioğlu, Kâzım: *Kayseri Ağzı, II, Sözcükler*, Kayseri 1992.
- Yıldırım, Faruk: *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I (Giriş-İnceleme), II, (Metinler-Sözlük-Dizinler)*, Ankara 2006.

Ahntı yapılmayan, ancak konuyla ilgili olan başvuru kaynakları:

- Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, TDK, Ankara 1999.
- Ata, Aysu, 2000: “Derleme Sözlüğü’nde Geçen En Eski Türkçe Kelimeler” I, *Türkoloji Dergisi*, XIII, 1, Ankara 2000: 67-97;
- , 2002: “Derleme Sözlüğü’nde Geçen En Eski Türkçe Kelimeler”, II, *Türkoloji Dergisi*, XV, 1, Ankara: 5-17.
- Brendemoen, Bernt, 2000: “The Status of Anatolian Dialectology at the Turn of the XXth Century”, *Archivum Ottomanicum*, 18: 127-137.
- Çagatay, Saadet, 1960: “Zur Wortgeschichte des Anatolisch-Türkischen”, *Ural-Altaische Jahrbücher*, 32: 78-87.
- Dawkins, R. M., 1916: *Modern Greek in Asia Minor*, Cambridge.
- Demir, Nurettin, 1993: *Postverbien im Türkeitürkischen. Unter besonderer Berücksichtigung eines südanatolischen Dorfdialektes*, Wiesbaden.
- Gülensoy, Tuncer; Alkaya, Ercan, 2003: *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*, Akçağ yay., 2. baskı, Ankara.
- Gülsevin, Güner, 2010: *Yaşayan ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağızları (Makaleler- I)*, İstanbul.
- Kabadayı, Müslüm, 2001: *Doğu Karadeniz Lehçeleri Karşılaştırmalı Sözlüğü (Deneme)*, İstanbul.
- Karahan, Leyla, 1996: *Anadolu Ağızlarımızın Sınıflandırılması*, Ankara.
- Özsoy, A. Sumru; Erguvanlı Taylan, Eser, 2000: *Türkçe’nin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, İstanbul.
- Zülfikar, Hamza, 1995: *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, Ankara.

Dizinler**Tasarlanmış şekiller:**

- *agla-m+suk, → *ağlamsuh*
 *alak “kulübe” ve +çuk → *alacık*
 *aşirt < *aş-ur-ut → *aşıt*
 *beliñ+de- → *benildeme*
 *benilde-me → *benildeme*
 *bokün → *bõn*
 *bürülen- < *bür-ü → *bürlen-*
 *çaşga- → *çaşgan*
 *çipın → *cibin*
 *çot- → *çot*
 *dada- → *dadağ*
 *döle-k → *döleg, dölek I*
 *döle-n- → *dölen-*
 *duşagı → *duşak*
 *düşele-k ve +lik → *düşelük*
 *ēsil- < *egsil- → *esil-*
 *kagır- *kakır- → *ğahır-*
 *kök+er- → *göğerti*
 *kuba-ş- → *kubaş-*
 *küñ- → *göğün-*
 *odug+an- → *oyan-*
 *sabah+ı+sı → *sabahsı*
 *sars-uk → *sarsağ, sarsuh*
 *sügsün → *süysün*
 *tunçu+k- → *duncuğ-mağ*
 *uvşa- → *ufarağ*
 *ünle- → *ünne-*
 *yalaguz ~ yalguz → *yalavız, yalavuz*
 *yara-m+suh → *yaramsuh*
 *yasta+gaç → *yastığaç*
 *yazguçı → *yazucı*
 *yazığçı → *yazucı*
 *yemiş+gen → *yemişgen*
 *yuka+l-t- → *yukat-*
 *zingar- < *zin+gar- → *zınar-*

Türkçe, Ortak Türkçe

- aç-ar → *haçar*
 adış ve aş → *adısaşı*
 ag-dır-ık < ag- → *ağdırık*
 agar-tı → *ağartı, ağartu*
 ağartı → *göğerti*
 ağ-ın- → *ağna-*
 ağ-ıt- < ağ- I ? ağ- II? . → *ağıt-*
 ağna-n-ma. → *ağnanma ~ ayanma*
 ahtar-aç < *aktar- → *ahtaraç*
 ak-ıt-ma, → *aitma /a:ıtma/*
 aktar-ma → *aktarma*
 al-gın → *algın*
 ala+muğ → *alamuğ*
 algıcı → *alguçı*
 alıp bar- → *apar-*
 aluk → *alık*
 anuğ+luğ → *anuhluğ*
 ark → *harığ*
 art-ın- < art- → *ardın-*
 asar-t- → *asart-*
 avsin → *evsin ~ evşin*
 aynı ve çağır → *aynıçağır*
 ayruk+su < ayr-uk → *ayruhsu*
 az-ıntı → *azıntı*
 bağır+dakı → *bağırdak*
 bağır- → *ğahır-*
 balık+çın → *balıhcın*
 bas-kı → *baskı*
 basır- → *bâsurah*
 basma+cuk → *basmacuğ*
 bastır-ak. → *bastırak*
 basur-ah → *bâsurah*
 başak (< baş+ak) → *başşak*
 başak+la- → *başşāla-*
 başar- → *otar-*
 bat- ve -alga → *batalga*
 bat-arga → *batarga*
 baya ve ok → *bayağ, bayak*

baya+kı → *bayağı*
 béle < beyle ve böyle → *bēle*
 béle-k → *belek I*
 béle-n- → *belen-*
 belgü-lük. → *bellik*
 beşirik+lı → *beşirikli*
 beşirik+sız → *beşiriksiz*
 bıcıl- gan < *bıç-ıl- ? → *bıcılğan*
 bıç-uk → *bıçık*
 bırak-ı → *bırakı*
 bıç-enek < bıç- ~ bıç- + -AnAk
 → *bıçenek*
 bilezük → *bilerzük*
 bin-üt → *binit*
 bir gün+de+si → *birgündesi*
 bir yıldır → *bıldır*
 bir+(i)nti → *birinti*
 birisi → *sabahı*
 biş-i → *bişi*
 bişir-geç → *bişirgeç, büşürgeç*
 bişirgeç → *pişirgeç*
 bit- → *bitmek*
 bo → *bõn*
 boğ-anak → *boğanak*
 boğa+sa-k → *boğasak*
 boğanak → *boğnak*
 boşa- → *öze-*
 bozu+la- < bozu → *bozula-*
 böğün → *bõn*
 bun → *bun, buñ*
 bun+ ? → *bungunlu*
 buz → *buy-, buya-, buyu-*
 бүк- → *bükürek*
 бүр-гү → *bürgü*
 бүр-үк → *bürük, бүрүк*
 бүрү-ntü → *bürüntü*
 бүрүk-len-, бүрү- → *bürüklen-*
 бүрүk+lü, → *bürüklü*
 cıngıl → *çiltim*
 cız-gı → *cızgı*
 çağır- → *gağır-*

çağşa- → *çaşga-*
 çal- → *çalğı*
 çal- → *çalgın*
 çalka- → *çalhama*
 çalka-ma → *çalhama*
 çalka-ma aş → *çalkamaç*
 çamdı, çandı, çanda → *çant,*
çantu
 çap+lı ? → *çaplı I, II*
 çapuk < çap-uk → *çapık*
 çarp- → *çarbitça*
 çarpıt- → *çarbitça*
 çat- ve +kı → *çatki*
 çebiç → *çepiç*
 çek- → *çekgen*
 çek-gen → *çekgen*
 çeyin → *çin* → *çin*
 çıkar-ı → *çıhırı I*
 çtır-ık → *çtırık*
 çtlık. ? → *çitnik*
 çilkim → *çiltim*
 çim- → *çim-*
 çim- → *dum-*
 çim-dir- → *çim-*
 çin → *çiyin*
 çipin → *cibin*
 çiyin → *çin, çin*
 dad- → *dadağ*
 dad-ah → *dadağ*
 dal I, II → *dal II*
 dalda → *dulda, duldalı*
 dalda+lan- → *daldalan-*
 dan → *dansa-*
 dan+sa- → *dansa-*
 danış- → *danişik*
 dansa- → *dansa-*
 daş → *daşsohı*
 daylak → *daylak*
 değin → *çeyin*
 deke+se- → *dekese-*
 dep-cek → *depcek*

depgi → *depcek*
 devir- → *devrisi gün*
 devir-i+si → *devrisi gün*
 devr → *devrisi gün*
 diğren → *dirgen*
 diş+e- → *dişamağ, dişemek*
 dişe-n-gi → *dişengi*
 dişeği → *dişengi*
 dol-uk- → *doluh- / doluk-*
 dola-k → *dolağ, dola*
 dolak → *dolağ, dola*
 dolun-/dulun- → *dum-*
 doy-a+lık → *doyalığ*
 doyalığ, doyalık → *erlik*
 döğüç → *tokuç*
 dölek → *dölen-*
 döv-eç → *egiş*
 döv-üş → *egiş*
 dur- → *durud-*
 duşa' → *duşak*
 duşak → *duşak*
 dut-acak → *dutacah*
 dut-ak → *dutağ, dutağ*
 dut-amak → *dutamak*
 dün ü gün → *dünegîn, dünegîn*
 dün ve gün → *dünegîn, dünegîn*
 dün+e- → *düne-*
 dür-i → *düri, düri*
 dürme ve aş → *dürmeç*
 düş-e+lük (?) → *düşelük*
 düşelge → *düşelük*
 düşelik → *düşelük*
 düşelük → *düşelük*
 düşerge → *düşelük*
 düşerge → *düşelük*
 düşerlik → *düşelük*
 egsük → *evsüklü*
 eğ- → *egiş*
 eğiç → *egiş*
 eğiç → *tokuç*
 eğin → *eyin*

eğistiren/ eğsiren/ eyseran →
elsiran
 ek-enek → *ekenek*
 eksik etek → *evsüklü*
 er+lik(?) → *erlik*
 eriş-gin. → *erişgün*
 erlik → *doyalığ*
 ertesi → *yarındası, yarıntası*
(günü)
 eşikli → *evsüklü*
 esirgin → *esürgün*
 esür-gün → *esürgün*
 ev- → *evecek*
 ev- → *evcen*
 ev- → *eveti*
 ev-ecek → *evecek*
 evecek → *evəcük*
 evedi → *eveti*
 ever- → *otar-*
 evet → *evetle-*
 evet+le- → *evetle-*
 ev-eti → *eveti*
 evsük+lü → *evsüklü*
 ga+hır- → *ğahır-*
 gaç-anah (?) → *ğaçanağ*
 gahır-ıh < kakır-ık → *ğahırh*
 gap+cuh → *ğapcuh*
 gara ve baş → *ğarabaş*
 gat-gı → *ğatğı*
 geç- → *geçin-*
 geç-e → *geçeli, geçelü*
 geç-in- → *geçin-*
 geçe+li → *geçeli, geçelü*
 gel-inti → *gelinti, gelüntü*
 ger-gi → *gergi*
 gezek → *keşik*
 gıra → *kırağ*
 gırık → *kırık*
 gırtlak → *kümürtlek*
 gir-ge (?) → *girge*
 göğ-er- → *göğerti*

göğ-er-ti → göğerti	isig → isot, issot
göl+ek → gölek	iş- → işala-
gölük → kölge	iş-la- → işala-
gömlek → köşek	iti → iti-
götür-ge → götürge	iti-l-mi → itilmiş
götürge → kötürge	kalıg → kalıg, kalın
göyün- → göğün-	kana- → öze-
göz+süz → gössüz	kap+çık → gapcuğ
göze-r → gözer	kap+uz → gavuz
guşane → kuşhana	kar+lık → karlığ
guşane → kuşhana	kara baş → garabaş
guy- → guyma	kara bodun → garabaş
guy-ma → guyma	karartı → göğerti
guzu gulağı → guzugula	ked- → keygi
gün+de → künde	kes-ek → kesek
günü+cü → guncü	kes-me → kesme
günücü → guncü	kes-ük → kesük
güz+le → güzle	kesek → kesük
hep+i+si → sabahsı	kez- → keşik, kemiş, keşik
hepsi → sabahsı	kığ → kır:la-
hıl+lik < hıl → hullik	kığla- → kır:la-
höl → hölle-	kır → gıra, giran
höl+le- → hölle-	kır → kır:la-
höl+lük → höllük	kır+la- → kır:la-
hölle- → höllük	kır-ık (?) → gırık
ıgşa- → işala-	kır-ık → kırık
ır → yırla-	kışla → güzle
ır+la- → yırla-	kıy- → kıygın
ırga-la- → ırgala-	kıy-gın → kıygın
ıscah → isot, issot	kir+lik → kirlık
ısı+cak → ıscah, ısıca, ısıcağ	kö- → kö-
ısıt- → ısıtma	kölge → kölge
ısıt-ma → ısıtma	kömürlük → karlığ
ısıtma → ısıtma	köse- → kösee
iç edik → çetik	köse-gü → kösee
ipren-, ipra- → epri-	kösegi → kösee
irdele- → irde-	köşek → kölge
irk- → irkeş-	köz → göze-
irkiş- → irkeş-	köz → kösee
isi → isot, issot	közegi → kösravi
isi ot → isot, issot	kubat → gubat

kul+luk ? → *gulluk*
 kuru-g+luk → *guruluḥ*
 kuşane → *ğuşāne*
 kuzu ve kulak +1 → *guzugula*
 küni+le- → *künne-*
 kürt+(ü)n → *kürtün*
 kürtük → *kürtün*
 kürü- → *kürükgü*
 kürü-m → *kürüm*
 küskü+ç → *küsküç*
 na+n+ca → *nanca*
 odgan- → *oyan-*
 odgat- → *uyad-*
 odug+a-t- → *uyad-*
 ohu-ntu. → *ohuntu, o:untu*
 ohu+cu (?) < okı-g+çı → *ohucu*
 ohu+la- → *ohula-*
 ohuntu → *ohu*
 ortag+lı < ortak+lı → *ortagli*
 ot+ar- → *otar-*
 ov- → *öfele-*
 ovala- → *öfele-*
 oyan- → *oyan-*
 oygan- → *oyan-*
 oygat → *uyad-*
 ög+süz → *ösüs*
 ögür+en- → *ögürleşmaḥ*
 ögür+leş- → *ögürleşmaḥ*
 öğren- → *ögürleşmaḥ*
 öl+lük → *öllük*
 ösge- < öz+ge- ? → *ösge-*
 ösüz → *ösüs*
 öte → *geçeli, geçeli*
 ötür- → *ötür-*
 ötür-ük → *ötürük*
 ötürü → *ötür-*
 öz+e- → *öze-*
 özle- (öz+le-) → *ösge-*
 parmak+cak → *barmahcah/k ~*
 parmakcak
 pişir-geç → *pişirgeç*

saç- ve +ma → *saçma*
 saç-1 → *saçı, saçu*
 sag-acak → *sağacaḥ*
 sağ- → *sağaltu*
 sağ-anak → *boğanak*
 sağ-in → *sağın*
 sağ-intı → *sağaltu*
 sağrı → *sargun/sarğın*
 sak+la- → *sahla-*
 salıncak → *ılıncaḥ*
 salkım → *çiltim*
 sap+lı → *saplı*
 sarartı → *göğerti*
 sarı ve yağ → *sarı yağ*
 sarmay → *sarı yağ*
 sarsak → *sarsaḥ, sarsuh*
 saru ot → *sarı yağ*
 saru yağ → *sarı yağ*
 saryag → *sarı yağ*
 sası → *sarsuk*
 sası- → *sası*
 sav-ak → *savak*
 ser-gi → *sergi*
 sıçan → *sıçan yolamağı*
 sın- → *sınıḥ*
 sın-dır- → *sındırmak*
 sın-uk → *sınıḥ*
 sınık+çı → *sınıkçı, sınıḥçı*
 sıyır-gı → *sıyırğı*
 sil- → *silile-*
 sili → *silile-*
 sili+le- → *silile-*
 sin+lik → *sinnik*
 sohi → *daşsoḥı*
 su ve it → *suiti*
 suv+ar- → *suvar-*
 süksün → *süysün*
 sütlaç → *çalkamaç*
 şen+el- → *şenel-*
 şişlik → *şişlih*
 şöyle+gine → *şöylegine*

tañ+la- → *tanla-*
 tar+ık- → *darıhmağ*
 tat-gak → *dadağ*
 tata → *tata*
 tatıg+ak → *dadağ*
 teğ ve +ek → *tevek bas-*
 tep- → *depcek*
 tep- → *depgi, depki, tepki*
 tepçek → *depcek*
 tepgeç → *depcek*
 tete → *tata*
 tetey → *tata*
 teyin → *deyin*
 tez-ik- → *tezik-*
 tika-ç → *egış*
 tokı- ~ toku- → *tokuç*
 tol- → *doluh- / doluk-*
 tota → *tata*
 töle-n- → *dölen-*
 tön-ge → *tönge*
 tön-gü → *tönge*
 tut-acak → *tutacak, dutacak*
 tut-uk → *tutuk*
 tut-ur-u → *tuturu*
 tut-ur-uk (<*tut-tur-uk ?) →
 tuturuk
 tutacak → *sağacağ*
 ufak → *ufarağ*
 ufak+rak → *ufarağ*
 uvak → *ufarağ*
 ügü → *ü kuşu*
 ügü-ntü → *üğüntü*
 ün+ne- → *ünne-*
 üşüş- → *üş-*
 üz → *üzlük*
 üz+lük → *üzlük*
 üzlük → *üzlük*
 yagız → *yanız*
 yaha-n → *yağan-*
 yakacak → *sağacağ*
 yaran- → *yaramsuh*

yar-gı ve yar- → *yargı yar-*
 yar-gın+lık (?) → *yargınlık*
 yarın+da+sı → *yarındası,*
 yarıntası (günü)
 yasah → *yasahçı*
 yasah+çı → *yasahçı*
 yaş-mak → *yaşmak*
 yay-gı → *yaygı*
 yayak → *yayağ*
 yayha-n- → *yayhan-*
 yayhan- → *yağan-*
 yayla → *güzle*
 yaz-ı → *yazı*
 yaz-ucı → *yazıcı*
 yeğni → *yiğni*
 yeğni → *yüngül*
 yeğni+cek → *yeğnicek*
 yeğnicek → *yiğni*
 yémir- → *yımir-*
 yemişen → *yemişgen*
 yeni ot → *yên ot*
 yey-gü < *yè-gü → *yeygü*
 yiğ-intı → *yiğintı*
 yık- → *yımir-*
 yıpran- → *epri-*
 yırla- → *yırla-*
 yiğni-l- < yeğni-l- → *yiğnil-*
 yirük → *yırık*
 yiti → *iti-*
 yolak → *sıçan yolamağı*
 yolak → *yölek*
 yolamaç → *sıçan yolamağı*
 yolamak → *sıçan yolamağı*
 yolamak → *sıçan yolamağı*
 yöğüm → *yöğümsüz*
 yöğüm+süz → *yöğümsüz*
 yöm → *yöğümsüz*
 yöm → *yövüm*
 yu-n- → *yu-, yun-*
 yuha- → *yukat-*
 yumuş+çı → *yumuşçı*

yügür- → *yüğürt-*
 yügür- → *yüür-*
 yügür-t- → *yüğürt-*
 yük → *yüklük*
 yük+lük → *yüklük*

Eski Türkçe

ET agtar- ~ ahtar- + -aç →
ahtaraç
 ET alda- < al+da- → *alda-*
 ET anuk < *anu-k → *anuh*
 ET anukluk → *anuhluğ*
 ET aṇaru ~ ıṇaru → *arı*
 ET arok < ar- → *arış*
 ET bas-it- → *basıt-*
 ET bas-ur- → *basır-*
 ET bayakı → *bayah, bayak*
 ET bedü- → *böyü-*
 ET bedük < bedü-k → *böyük*
 ET bek → *bek*
 ET bëlek → *belek II*
 ET belinle- → *benildeme*
 ET belinle- → *benille-*
 ET bıç-gu → *bışğı, bışğı, bıçğı*
 ET bışığ → *bışı*
 ET bışur- → *pişirgeç*
 ET bitig < ET biti- → *beti*
 ET botu → *potuk*
 ET (MK) botu, botuçak → *boduk*
 ET bökün → *bõn*
 ET bud- → *buy-, buya-, buyu-*
 ET bugra → *buhur*
 ET bun- (Kıpçakça) → *bungunlu*
 ET *bungun → *bungunlu*
 ET buṇ → *bun, buṇ*
 ET buymul → *boymul*
 ET büt- → *bitmek*
 ET çamdur- → *çimdır-*
 ET çepiş → *çebiş, çebiş*
 ET çıḡır → *çığır*
 ET çiz-, çiz- → *cızğı*

ET çigit → *çigit, çigüt*
 ET çom- / çöm- → *çim-*
 ET egdū → *eğdi*
 ET egsü-l- → *esil-*
 ET egsük, eksük → *egsik*
 ET elik → *elik*
 ET em → *em*
 ET emle- → *emle-*
 ET enük → *enük*
 ET eṇin → *eyin*
 ET esür- → *esir-*
 ET etük → *çetik*
 ET ev- → *év-*
 ET ır → *ır*
 ET ırḡa- → *ırgala-*
 ET ırla- → *ırla-*
 ET ırla- → *yırla-*
 ET im → *him*
 ET ini → *ini*
 ET irde- → *irde-*
 ET irk- → *irkeş-*
 ET isig → *ıscah, ısıca, ısıcah*
 ET isit- → *ısıtma*
 ET kaçan → *haçan*
 ET kalıṇ → *kalığ, kalın*
 ET kedgü → *keygi*
 ET kend → *kent*
 ET kesek → *kesek*
 ET kez- → *gezek*
 ET kezig → *keşik*
 ET kığ → *kığ*
 ET kır → *gıra, giran*
 ET kıraṇ → *kıraṇ*
 ET kişi → *gişi, gişi*
 ET korugjın → *kurkaşın*
 ET köl- → *gölük, kölük*
 ET köl- → *kölge*
 ET kölük → *gölük, kölük*
 ET kölük → *kölge*
 ET köṇlek → *köşek*
 ET köşek → *kölge*

ET köy-ün- → *göğün-*
 ET köz(ü)ñü → *gözgü*
 ET köze- → *göze-*
 ET köze- → *kösee*
 ET közegü → *kösee*
 ET köznü → *gözgü*
 ET közün- → *gözgü*
 ET kud- → *guy-*
 ET kud- → *guymağ*
 ET kulun → *kulun*
 ET kulun kulun → *gulun*
 ET (MK) kurugluk → *guruluğ*
 ET kuz → *guz*
 ET künde → *künde*
 ET küni → *güncü*
 ET kürtük → *kürtük*
 ET mun- (MK, KB) → *bungunlu*
 ET odug → *oyan-*
 ET odug → *uyad-*
 ET okı- ~ oku- → *oğu-*
 ET oprā- → *epri-*
 ET osan- → *osan-*
 ET ög → *ögey*
 ET ögey → *ögey*
 ET ögi- (ügi-) → *üğüntü*
 ET ögür → *ögürleşmağ*
 ET öl → *hölle-*
 ET öl → *öl*
 ET öt- → *ötür-*
 ET ötürük → *ötürük*
 ET saç-ıg → *saçı, saçu*
 ET saçıg → *saçı, saçu*
 ET sak → *sağla-*
 ET sak → *sak*
 ET sakla- → *sağla-*
 ET sarsı- → *sarsağ, sarsuh*
 ET sası- → *sarsağ, sarsuh*
 ET sasıg → *sası*
 ET sı- → *sın-*
 ET sızır- → *sıyırğı*
 ET sın → *sin*

ET sın- → *sın-*
 ET sindu → *sındı*
 ET sınık → *sınığ*
 ET sırı- → *sırı-*
 ET silig → *silile-*
 ET soku → *soğu*
 ET sököl- → *sögölme, sögölme*
 ET suv → *suvar-*
 ET suv+gar- → *suvar-*
 ET sü başı → *subaşı*
 ET süñük → *sümüh, simik*
 ET tan- → *dan-*
 ET tañ → *dansa-*
 ET tañ → *tanla-*
 ET tañla- → *tanla-*
 ET tap- → *tap-*
 ET tarık- → *dariğmağ*
 ET taya-k → *dayağ*
 ET taz → *daz, taz*
 ET teke → *dekese-*
 ET teyiñ → *deyin*
 ET teyiñ → *teyin*
 ET tez- → *tez-*
 ET tıl → *şıltah/k*
 ET tılta- → *şıltah/k*
 ET tıtag → *şıltah/k*
 ET tişe- → *dişamağ, dişemek*
 ET tolga- → *dolağ, dola*
 ET tor → *tor*
 ET toy → *toy*
 ET tög- → *dü, düğ, düğü*
 ET tögi → *dü, düğ, düğü*
 ET törü- → *töre-*
 ET tu- → *tuğ-*
 ET tu-n- → *tun-*
 ET tu-nçu → *duncuğ-mağ*
 ET tunçuk- → *duncuğ-mağ*
 ET tur- → *durud-*
 ET tuş → *duşak*
 ET tuşag → *duşak*
 ET tün → *düne-*

ET tüne- → *düne-*
 ET tünlük → *turluk*
 ET tür- → *düri, dürü*
 ET *türüg → *düri, dürü*
 ET utuz- → *utız-*
 ET uv- → *öfele-*
 ET uvşak → *ufarah*
 ET uvun- (< uv-un-) → *ügüntü*
 ET ügi → *ü kuşu*
 ET ügre → *uğra*
 ET ünde- → *ünne-*
 ET üş- → *üş-*
 ET üt- → *üt-*
 ET üz- → *üz-*
 ET yadag → *yayah*
 ET yağı → *yağı*
 ET yalıñuz ~ yalıñus → *yalavız, yalavuz*
 ET yasgaç (< yas-gaç) → *yastığaç*
 ET yaş- → *dalda II*
 ET yaş- → *yaşmak*
 ET yayka → *yağa-*
 ET yayka- → *çalhama*
 ET yayka- → *yayha-, yayka-, yayke-*
 ET yaz- → *yaz-*
 ET yazı → *yazı*
 ET yémir- → *yımır-*
 ET yemşen → *yemişgen*
 ET yeñil → *yeğnicek*
 ET yeñil → *yüngül*
 ET (OT) yémür- → *yımır-*
 ET (Uyg.) yémir- → *yımır-*
 ET yér- → *yir-*
 ET yér- → *yirük, yırık*
 ET yérük → *yirük, yırık*
 ET yık- → *yık-*
 ET yitig → *iti-*
 ET yod- → *yoy-*
 ET yori- → *yöri-, yörü-*
 ET yu- → *yu-, yun-*

ET yumuş → *yumuş*
 ET yumuşçı → *yumuşçı*
 ET yuvka → *yuha, yuka, yuvha, yuvha*
 ET yü-k → *yüklük*
 ET yügür- → *yügür-*
 ET yügürt- → *ügürt-*
 ET yüngül → *yüngül*

Tarama Sözlüğü'nden alınan örnekler

aglamsı- → *ağlamsuğ*
 ağardıca → *ağartı, ağartu*
 ağdır- 2 → *ağdırık*
 ağıt- → *ağıt-*
 ağna- → *ağna-*
 ağna- → *ağnanma ~ ağanma*
 ahtaraç → *aktarma*
 akıt- → *aitma /a:ıtma/*
 aktar- 2 → *ahtaraç*
 alacık, alaçık, alaçuk → *alacık*
 alda- → *alda-*
 algun → *algın*
 alık (I) 2 → *alık*
 anık → *anuh*
 apar- → *apar-*
 arık (II) → *arık*
 ark → *harık*
 art- → *ardın-*
 asar- → *asar-*
 aşut → *aşıt*
 avgun → *avgın ~ avgun*
 ayırıksı, ayruşsı, ayruksı → *ayruşsu*
 az- II → *azıntı*
 bağırdak → *bağırdak*
 balıkçıl, balıkçır → *balıhcın*
 bas- → *basıt-*
 basdık → *bastıh, bastuh*
 basır- → *basır-*
 baskı → *baskı*

başak I → *başşak*
 bayağı → *bayağı*
 bayak, (baya) → *bayağ, bayak*
 bek, pek → *bek*
 bele-, bile- → *bele-*
 belek I → *belek II*
 belik II, belek II → *bellik*
 belinlemek (belünlemek) →
benille-
 bıcılğan (bıçılğan) → *bıcılğan*
 bıldır (buldur) → *bıldır*
 bicik → *bicik*
 bicük → *bıçık*
 bilezük urun → *bilerzük*
 binit, binüt → *binit*
 bişür- (bişir-) → *bişirgeç,*
büşürgeç
 biti, (bitik I) → *beti*
 bitmek → *bitmek*
 boğasa, boğası- → *boğasağ ol-*
 boymul → *boymul, bórül*
 bozla- → *bozula-*
 bugünkü gün → *bōn, bōn, bō'n,*
boón, bōn, bōn, bōgín, bōğün
 buğnak, buğanak, buğunuk →
boğanak
 buğnak, buğanak, buğunuk →
boğnak
 buğur, puğur → *buhur*
 buñ → *bun, buñ*
 buñ gün → *bungunlu*
 buy- → *buy-, buya-, buyu-*
 bürgü → *bürgü*
 cılbır, cılbır, cılbır → *cılbır*
 cılgı (I), cılkı I (cılgı) → *cılga*
 cibin, ceban → *cibin*
 çağa → *çağa*
 çağşak → *çaşga-*
 çalgın yürü- → *çalgın*
 çalka- → *çalhama*
 çalkı → *çalğı*

çebiş, çepiş → *çebic, çebiş*
 çedik, çedük, çetük → *çetik*
 çepen → *çepin*
 çıtılgı (çıtılgu, çıtılkı, çıturgu) →
çıtırık
 çiğın (çiğil) → *çim, çin*
 çim- → *çim-*
 çimdir- → *çimdir-*
 çizi (cizi) → *cızgı*
 çolpa, çulpa → *çolpa*
 dalda → *dalda II*
 darık-, tarık- → *darıhmağ*
 dayak, tayak → *dayağ*
 daylak → *daylak*
 daz → *taz*
 daz, taz → *daz*
 değek, tevek, devek, diğek →
teyek
 depingi, depingü, tepingi,
 depüngü → *depgi, depki,*
teпки
 dişegi (dişengi, dişegü) →
dişengi
 dişemek → *dişamağ, dişemek*
 dolukmak (II), tolukmak (II) →
doluh- / doluk-
 dölek, (tölek) → *döleg, dölek I*
 dölen- → *dölen-*
 dulda → *dulda, duldalıh*
 duncuk-, tuncık-, tuncuk- →
duncuğ-mağ
 duruk- (turukmak) → *durud-*
 duşak (tuş, tuşak) → *duşak*
 dutacak → *dutacah*
 dutuk (II), tutuk (II) → *tutuk*
 daturuk, tuturuk, tutruk, tutrak,
 dutrak, dutruk
 düne- → *düne-*
 düni gün → *dünegín, dünegín*
 düşelek (düşelik) → *düşelük*
 ede → *ede*

eğdi → *eğdi*
 eğin, eyin → *eyin*
 eğiş...2 → *eğiş*
 eksük → *egsik*
 elcek → *elcek*
 em → *em*
 enik, enük → *enük*
 eprī- → *eprī-*
 esil-, isil- → *esil-*
 esir- esri- → *esir-*
 esirgin → *esürgün*
 ev-, iv- → *év-*
 evedi, ivedi → *eveti*
 evetle-, ivetle- → *evetle-*
 geçelik → *geçeli, geçelü*
 geçin- → *geçin-*
 gergi, gergü → *gergi*
 gezek → *gezek*
 göğer- → *gөгerti*
 gölek → *gөlek*
 gölük → *gөlük, kölük*
 göze (I) → *gөze-*
 gözer → *gөzer*
 gözgü, gözigü, gözüğü, gözüngü
 → *gөzgü*
 gözsüz → *gөssüz*
 günde → *künde*
 haçan → *haçan*
 him ur- → *him*
 ħorata → *horata*
 ır, yır → *ır*
 ırgala-, ırğa-, ırkala-, ıǵrala- →
 ırgala-
 ırla-, yırla- → *ırla-*
 ısıcak; 1982 ıssıcak → *ıscah,*
 ısıca, ısıcağ
 ısıtma → *ısıtma*
 ısıtma → *ısıtme*
 ıssı ot → *isot, issot*
 ini (II) → *ini*
 irde-, ırte- → *irde-*

irkil- → *irkeş-*
 iti → *yiti*
 ıvecek, ıvecen, ıvecük → *evecek*
 ıvecen → *evecen*
 ıvecük → *evecük*
 kaçan → *haçan*
 kağır- (I) → *ğahır-*
 kapçuk, kabçuk → *ğapcuğ*
 kara baş → *ğarabaş*
 karavul → *ğarağul*
 kavuz → *ğavuz*
 kend, kent → *kent*
 kesek → *kesek*
 keşik (kezik) → *keşik, kéşik,*
 keşşik
 kığ (I) → *kığ*
 kığlamak → *kır:la-*
 kırañ (I), kırağ, kırak → *gıra,*
 gıran
 kırañ (I), kırağ, kırak → *kırañ*
 kırık → *ğırık*
 kırık → *kırık*
 kişi → *gişi, gışı*
 koşun → *goşun*
 kösegi, köseğü → *kөsee*
 köseği (köseğü) → *kөsravi*
 köşek (köçek) → *kölge*
 kulun → *ğulun*
 kulun → *kulun*
 kurkılıç → *kurkışın*
 kuz → *ğuz*
 kürü- → *kürükgü*
 kürümek ? → *kürüm*
 nöker → *nөker*
 ohu- → *oğu-*
 oku- → *oğuntu, o:untu*
 okucu → *oğucu*
 ortaklu → *ortagli*
 otar- → *otar-*
 oyan- → *uyan- "ışık parla-"*
 öğsemek (öksemek) → *ökse-*

öğür olmak → *ögürlaşmağ*
 öl → *öl*
 ötürük, ötrük → *ötürük*
 saç, saç → *saçı, saç*
 sağın → *sağın*
 sahlamak, saklamak → *sahla-*
 sıcan yolu → *sıcan yolamağ*
 sınık → *sınıh*
 sırmak → *sırı-*
 sıyırğı → *sıyırğı*
 soku → *sohu, sokğu, sokı, soku*
 söğülme → *sögülme, sögilme*
 suna → *sona*
 süksün → *süysün*
 süñük → *sümüh, simik*
 şenel-, şenlen- → *şenel-*
 şıltak → *şıltah/k*
 şöyle → *şöylegine*
 tadak madak → *dadağ*
 tapmak → *tap-*
 taz → *taz*
 tekesimek → *dekese-*
 telesimek → *teles-*
 terek 2 → *tereh*
 tevek → *tevek bas-*
 teyin (teyün, tiyin) → *deyin*
 tor II → *tor*
 toy (I) → *toy*
 tutamak ile krş → *tutacak,*
 dutacak
 türe- → *töre-*
 türe- ile krş → *törü-*
 ufaklamak → *öfele-*
 usan ol- → *osan-*
 ut- → *utız-*
 uyat- → *uyad-*
 üğü → *ü kuşu*
 ünnemek, ündemek → *ünne-*
 üşüntü (etmek) → *üş-*
 üzme "kopar-, kır-, kes-" →
 öze-

yalavuz → *yalavız, yalavuz*
 yañuz, yañaz → *yañız*
 yaramsık → *yaramsuh*
 yasakçı → *yasahçı*
 yavşan → *yavsun*
 yayak/ğ → *yayah*
 yayka- → *yayha-, yayka-, yayke-*
 yazıl- → *yaz-*
 yığanak → *yığıntı*
 yılmamak → *yılgar*
 yımırmaq → *yımır-*
 yiygü (yigü, yiygi) → *yeygü*
 yufkalt- (yufkalat-) → *yukat-*
 yom, (yom) → *yöm*
 yürü- → *yöri-, yörü-*

Değişik Türk dilleri ve dönemleri

Az. oyat- → *uyad-*
 CC korgaşun, korguşın →
 kurkışın
 Çağ. biltur → *bıldır*
 Çağ. iti- → *iti-*
 Çağ. tegin → *çeyin*
 Çağ. yemür- → *yımır-*
 Çağ. yiti- → *iti-*
 Hak. hıra → *gıra, gıran*
 Hak. pıltır → *bıldır*
 Kıpçakça yom → *yöm*
 Kırgızca urpak → *uğra*
 MK bële- → *bele-*
 MK bıldır → *bıldır*
 MK işe-di → *dişamağ, dişemek*
 Osm. bün- → *bungunlu*
 Osm. sü başı → *subaşı*
 Osm. yümür- → *yımır-*
 Şorca kıran → *gıra, gıran*
 Teleütçe pıltır → *bıldır*

Diğer Diller

Ar. basīrat → *başarat*
 Ar. ḥarc → *harçla-*
 Ar. *qizḥa → *kışka*
 Ar. ṭāka → *taka*
 Ar. ta'n → *dan*
 Ar. *šlekke → *şillik*
 Çekçe teta → *tata*
 Çin. 剪刀 jiandao → *sındı*
 Çin. 寢 qin → *sin*
 Çin. 鉸刀 jiaodao → *sındı*
 Erm. agiş → *egiş*
 Erm. crordan → *çortum*
 Erm. çermug → *çermük*
 Erm. gut'an → *köten*
 Erm. gut'ay → *köten*
 Erm. ? kalik → *gelik*
 Erm. kopit → *gubat*
 Erm. kot'an → *köten*
 Erm. lalık → *lalık*
 Erm. lazut → *lazut*
 Erm. pasteğ → *bastıh, bastuğ*
 Far. 'arakçin → *arahçin*
 Far. avgün → *avgın ~ avgun*
 Far. çul ve pā → *çolpa*
 Far. çapiş → *çebiç, çebiş*
 Far. lâl → *lalık*
 Jap. はさみ / 剪刀 hasami / sentō
 → *sındı*
 Keltçe kopero-s → *çebiç, çebiş*

Latince çapar → *çebiç, çebiş*
 Mo çaka → *çağa*
 Mo. asra- < asīra- < asara- →
 asar-
 Mo. cilga → *cılga*
 Mo. çilbur < çilbugur → *cılbur*
 Mo. dald → *dalda II*
 Mo. dalda → *dalda II*
 Mo. dalu → *dal I*
 Mo. göligen → *kölge*
 Mo. ilgar → *yılgar*
 Mo. kara- → *ğarağul*
 Mo. karagul → *ğarağul*
 Mo. kejik → *gezek*
 Mo. keşig → *gezek*
 Mo. keşig → *keşik, kėsik, keşşik*
 Mo. koşun → *goşun*
 Mo. nöker → *nöker*
 Mo. sona → *sona*
 Mo. şiltag(an) → *şıltah/k*
 Rum. δικρανί → *dirgen*
 Rum. ισκα → *kışka*
 Rum. ξυστερν → *elsiran*
 Rum. παστηλος → *bastıh, bastuğ*
 Rum. τσαπιν (tsapin) → *çepin*
 Rum. χωρατα → *horata*
 Rus. tyotka, tyotya → *tata*
 Rus. книжка – knijka ? →
 knışka
 Soğd. knđ → *kent*